

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

Přírodovědecká fakulta  
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie  
Studijní obor: Politická a regionální geografie



Bc. Veronika Vosátková

## **Geopolitika Ruska – její konstanty a proměny v období po rozpadu SSSR**

Diplomová práce

Vedoucí: **RNDr. Jiří Tomeš, Ph.D.**

Praha 2014

## Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Praha, 28. duben 2014

---

Podpis

## Poděkování

Ráda bych poděkovala všem osobám, které spolupracovaly a pomáhaly mi s vytvořením této práce, a to hlavně vedoucímu této práce RNDr. Jiří Tomešovi, Ph.D. za jeho vedení, vstřícnou pomoc a cenné rady a Josefu Bočkovi za jeho neocenitelnou podporu a jazykovou korekci.

## **Abstrakt**

Za téma diplomové práce byla zvolena teoretická analýza geopolitického postavení Ruska. Primárním cílem bylo zhodnocení současné geopolitiky Ruské federace po rozpadu SSSR a nástin jejího budoucího vývoje. Práce se snaží odpovědět na několik základních otázek. Jaká je současná geopolitická situace v Rusku, jaký směrem se vyvíjí, vztahy s kterými aktéry jsou pro Rusko klíčové v geopolitickém kontextu a zda můžeme deklarovat výrazný posun k nějakému směru. Práce je členěna do několika hlavních částí. Po úvodu následuje teoretické uchopení hlavních pojmů a hlavních aktérů zabývajících se geopolitikou. Další dvě části jsou analytické, zabývající se vztahem Ruska ke klíčovými aktéry jako jsou USA a NATO, EU, Čína, Ukrajina, blízké sousedství Střední Asie a Jižní Kavkaz a geopolitikou ropy a zemního plynu. Poslední je praktická část, ve které se získané informace z předešlých částí aplikují do konkrétních příkladů v ruské zahraniční politice.

**Klíčová slova:** geopolitika, Rusko, eurasijsství, zahraniční politika, USA, EU, Čína, Střední Asie, Ukrajina, NATO, energetická politika, ropa, zemní plyn

## **Abstract**

As the diploma's thesis it was chosen the theoretical analysis of the geopolitical position of Russia. The primary objective of this study is the evaluation of current geopolitics of the Russian Federation after the collapse of Soviet Union and outlines its future development. This work tries to answer a few basic questions. What is the current geopolitical situation in Russia, in what direction it develops, and whether we can declare a major shift to any direction. The work is divided into several main parts. Introduction is followed by a theoretical grasp of key concepts and the main actors involved in geopolitics. The other two parts contain an analysis of the relationship of Russia to key actors such as the US and NATO, the EU, China, Ukraine, the near neighborhood in Central Asia and the Transcaucasia and geopolitics of oil and natural gas. The last is practical part, in which the information from the previous sections is applied to specific examples in Russian foreign policy.

**Keywords:** Geopolitics, Russia, eurasianism, foreign policy, the US, the EU, China, Central Asia, Ukraine, NATO, energy policy, oil, natural gas

## Obsah

1.	ÚVOD .....	8
1.1	Cíle diplomové práce .....	9
1.2	Struktura práce.....	10
1.3	Výzkumné otázky.....	10
1.4	Metodologie .....	11
2.	TEORETICKÁ KONCEPCE GEOPOLITIKY .....	12
2.1	Stará (klasická) a nová (kritická) geopolitika .....	14
2.1.1	Klasické geopolitické teorie .....	15
2.2	Kritická geopolitika .....	16
2.3	Geopolitické myšlení v podání ruských autorů .....	18
2.4	Hlavní směry nového eurasianismu .....	20
2.5	Geopolitické myšlení Alexandra Dugina, Natalie Naročnické a ostatních ruských autorů .....	23
3.	GEOPOLITIKA ROPY A ZEMNÍHO PLYNU – PŘÍPAD EVROPSKÉ UNIE .....	30
3.1	Využívání energetických surovin k naplnění geopolitických cílů Ruska.....	38
4.	ANALÝZA VZTAHŮ RUSKA A VYBRANÝCH SUBJEKTŮ .....	43
4.1	Politická situace v Rusku po nástupu Vladimíra Putina.....	43
4.2	Rusko vs. Západ (USA s NATO, EU).....	47
4.2.1	Vztahy Ruska s vybranými evropskými státy .....	55
4.2.2	Perspektivy vývoje vztahů se Západem (USA s NATO, EU) .....	63
4.3	Rusko a Čína .....	66
4.4	Rusko – Střední Asie .....	72
4.5	Rusko a Jižní Kavkaz.....	76
4.6	Rusko a Ukrajina .....	78
4.7	Percepce vnímání ruské vnitřní a zahraniční politiky podle jeho obyvatel .....	83
5.	ZAHRANIČNÍ POLITIKA A GEOPOLITIKA RUSKA PO ROCE 1991 .....	87
5.1	Současná situace na Ukrajině .....	104
5.2	Budoucnost Ruska jako světové velmoci?.....	107
6.	ZÁVĚR.....	109
7.	SEZNAM ZDROJŮ .....	112
8.	SEZNAM PŘÍLOH .....	123

## Seznam tabulek a obrázků

Tab. 1: Vývojová stádia geopolitiky.....	14
Tab. 2: Vývoj exportu ruského zemního plynu (v TCF).....	37
Tab. 3: Postoj mocností k hlavním geopolitickým konfliktům po II. světové válce .....	50
Tab. 4: Časová osa nejvýznamnějších událostí ruské geopolitiky .....	87
Tab. 5: Kumulativní součty událostí souvisejících s ruskou geopolitikou .....	90
Tab. 6: Přehled nejspornějších zákazů dovozu ze strany Ruska .....	91
Tab. 7: Přehled hlasování RB, které skončily vetem.....	93
Tab. 8: Členství Ruska v mezinárodních uskupeních.....	102
Obr. 1: Grafické vymezení prostoru Eurasie .....	19
Obr. 2: Rusko jako eurasijská mocnost .....	25
Obr. 3: Nejvýznamnější exportéři zemního plynu do EU 27 .....	32
Obr. 4: Podíl spotřeby jednotlivých druhů energie v Evropské unii .....	33
Obr. 5: Závislost zemí EU na dovozu zemního plynu z Ruska .....	34
Obr. 6 Vývoj čistého importu energií EU.....	34
Obr. 7: Vývoj exportu ruské ropy podle makroregionů .....	36
Obr. 8: Trasy plynovodů Nabucco a TAP .....	41
Obr. 9: Tvrdost EU států vůči Rusku vzhledem k ekonomické závislosti na něm .....	62
Obr. 10: Shanghajská organizace spolupráce .....	67
Obr. 11: Produkce a spotřeba plynu v Rusku a Číně v letech 2004-2010 .....	70
Obr. 12: Import ropy do Číny v roce 2010 podle států .....	72
Obr. 13: Zahraniční cesty ruského prezidenta podle destinace do roku 2013.....	101

## **Seznam zkratek**

APEC Asia-Pacific Economic Cooperation

ASEM Asia–Europe Meeting

BRICS Brazil, Russia, India, China and South Africa

BSEC Black Sea Economic Cooperation

CSTO Collective Security Treaty Organisation

ČLR Čínská lidová republika

EurAsEC Eurasian Economic Community

EFTA European Free Trade Association

G8 Group of eight

LNG liquefied natural gas

MMF Mezinárodní měnový fond

NATO North Atlantic Treaty Organization

NDR Německá demokratická republika

OSCE Organization for Security and Co-operation in Europe

OSN Organizace spojených národů

RF Ruská federace

RB rada bezpečnosti

SCO Shanghai Cooperation Organization

SNS Společenství nezávislých států

Tcf trillion cubic feet

\$/Mcf (dolar na tisíc kubických stop)

WFP World Food Programme

WTC World Trade Center

WTO World Trade Organization

## 1. ÚVOD

Rozpad Sovětského svazu představoval geopolitickou změnu globálního významu, nejen proto, že se týkal plošné šestiny světa, ale zejména proto, že znamenal vytvoření 15, více či méně nezávislých nástupnických států v čele s oslabeným Ruskem – podle některých autorů prostor potenciální spolupráce Západu a Východu (Cohen 1999) – most mezi Evropou a Asií, podle jiných autorů obrovský prostor nestability (např. Mearsheimer 1993). Již tyto dva kontroverzní pohledy na potenciální geopolitický vývoj představují důležitý předmět zájmu odborníků, stejně, jako hodnocení jak se skutečně geopolitická situace Ruska a jeho bývalých součástí v posledních více než 20 letech vyvíjela.

Ruská federace prodělala rozpadem SSSR obrovskou geopolitickou změnu, což ovlivnilo významnou část světa, zejména proto, že řada zemí získala žádoucí nezávislost a možnost svobodného politického vývoje; na druhé straně pro řadu zemí byl rozpad Sovětského svazu krokem do nejistoty - Arménie, Tádžikistán, Kyrgyzstán i Gruzie. Většina zemí bývalého svazu zůstala s Ruskem nějakým způsobem svázána. Vývoj současného Ruska, jeho politiky a geopolitického směřování a jeho postoje jsou důležité už jen z toho důvodu, že Rusko je v řadě ohledů (zejména vojensky a surovinově) nejvýznamnější euroasijská velmoc a zároveň sousedí téměř se všemi hlavními světovými civilizačními centry, resp. okruhy. Vývoj a proměny Ruska, jak po stránce politické, tak i ekonomické a vojenské, mají vliv na mocenské uspořádání v Eurasii a ovlivňují vztahy okolního světa k Rusku. V tomto ohledu je důležitá samotná sebedefinice Ruska, která po rozpadu SSSR není jednoznačná, protože existují různé názory i myšlenkové koncepty ohledně definice ruské identity – jeho ideový i prostorový *raison d'être*. Některé skupiny v čele s Putinem by si přály obnovu velmocenského postavení v rozsahu SSSR a tudíž jejich cílem je získat ztracená území, na prvním místě Ukrajinu (již v r. 1997 psal Zbigniew Brzezinski, že bez Ukrajiny nemůže být euroasijskou říší), eventuálně i země Střední Asie, resp. alespoň získat nad nimi kontrolu. Jiní jsou zase toho názoru, že by se Rusko mělo profilovat více směrem do Evropy, a to zejména spoluprací v ekonomické oblasti. V neposlední řadě se objevují názory, že by bylo nejvýhodnější vytvářet strategická společenství s Iránem, Indií nebo Japonskem. Obvykle se uvádí, že síla, resp. mocenské



postavení Ruska je založeno na dvou pilířích – vojenské síle a bohatství nerostných palivoenergetických zdrojů. Je tedy zásadní otázkou, zejména pro Evropu, jak tuto sílu vyvažovat. Tradiční problém prací věnovaných geopolitice je ověřování obvyklých schémat geopolitického vývoje, který je podle některých autorů (tradicionalistů) determinován, podle jiných významně záleží na kontextu – vnitropolitické situaci, stavu mezinárodních vztahů a vývoji ekonomiky. Právě tyto otázky představují hlavní téma práce.

Toto téma bylo zvoleno zejména kvůli snaze nalézt cestu k pochopení současné situace v Rusku a objasnit chování Ruska na mezinárodní scéně a orientaci jeho zahraniční politiky. Byla snaha zjistit, jestli Rusko pokračuje v trendu své zahraniční politiky z dob SSSR, či nikoliv.

## **1.1 Cíle diplomové práce**

Hlavním cílem práce je zhodnocení současné geopolitiky Ruské federace po rozpadu SSSR a nástin jejího budoucího vývoje prostřednictvím analýzy – srovnání teoretických přístupů a tradičních přístupů a praktické zahraniční politiky Ruské federace v posledních dvaceti letech. Základní východiska či teze práce představuje přesvědčení, že geopolitika velmocí, tedy i Ruska, stejně jako předtím Sovětského svazu se zásadně nemění, zůstává dlouhodobě zaměřená na stejné cíle. Tento předpoklad se opírá o setrvačnost myšlení, tradičního geopolitického uvažování i praktické geopolitiky velmocí a jejich zahraniční politiky a podporuje jej také neustálé recyklování tradičních geopolitických konceptů, a to jak teoretiky, tak praktiky geopolitiky, od starých konceptů McKintera a Haushofera, přes Spykmana a Cohena (za studené války), po Modelski, Cohena (po studené válce) i Huntingtona.

## **1.2 Struktura práce**

Diplomová práce je členěna do několika samostatných částí. V rámci úvodu jsou definovány hlavní cíl a dílčí cíle práce, na jejich základě jsou odvozeny výzkumné otázky. Dále bude uvedena použitá metodologie této práce a výběr literatury na toto téma.

V první části bude věnována pozornost tematickému uchopení práce. Její součástí je snaha o objasnění pojmů souvisejících s geopolitikou. Stručně budou uvedeny nejdůležitější pojmy a vývojové trendy geopolitiky s příslušnými autory. Samostatnou podkapitolu bude geopolitické smýšlení v podání nejvýznamnějších ruských autorů, kteří měli a mají největší vliv na politické směřování státu.

Druhá část (kap. 3 a 4) je obsahově nejrozsáhlejší a zabývá se samotnou analýzou vztahů Ruska a nejvýznamnějších aktérů geopolitického systému, tj. USA a NATO, EU, Číny, stejně jako vztahů k zemím blízkého zahraničí, zejména Ukrajiny, Střední Asie a Jižního Kavkaz. V rámci kapitoly zabývající se vztahy Ruska a EU bude významná část věnována problematice energetickou bezpečnosti a zásobování Evropy ruskou ropou a zemním plynem.

Poslední část se bude zabývat konkrétní (praktickou) (geo)politikou Ruska jak v rámci globální politiky využívá získané informace z předešlých částí a aplikuje je do konkrétních příkladů v ruské zahraniční politice, a to konkrétně nejvýznamnějšími geopolitickými aktivitami od rozpadu SSSR včetně opatření a hrozeb vůči dalším státům, přes přehled hlasování Ruska v RB OSN, zahraničních cest a návštěv nejvyšších ruských představitelů, členství Ruska v mezinárodních organizacích až po současnou situaci na Ukrajině.

## **1.3 Výzkumné otázky**

Základní otázkou je, zda a jak se proměnila geopolitika a zahraniční politika Ruska po konci studené války a rozpadu Sovětského svazu a sovětského bloku.

Níže uvedené výzkumné otázky jsou zaměřené na pochopení současné geopolitické situace v Rusku a na objasnění chování Ruska na mezinárodní scéně.

- Jaká je současná geopolitická situace, resp. pozice Ruska? Jak je vnímána odborníky v rámci proměňujícího se nového geopolitického systému a jak je vnímána samotným Ruskem, resp. jeho vedoucími představiteli?
- Změnila se geopolitika Ruska, a pokud ano, tak v jakém ohledu?
- Které cíle a teritoria jsou pro Rusko klíčové?
- Jaké jsou hlavní determinanty ruských geopolitických aktivit – energetické nosiče a vojenská síla?
- Jak se konkrétně projevují ruské geopolitické aktivity?
- Nakolik se proklamované teze a cíle ruské geopolitiky v realitě naplňují?

Z uvedených otázek vyplývají následující hypotézy:

*H1* Základní cíle ruského geopolitického snažení se v průběhu dekad příliš nemění

*H2* V ruské zahraniční politice a geopolitice stále dominuje tradiční vnímání geopolitiky a geopoliticky rozděleného světa – světa soupeřících mocností

*H3* Prioritním cílem ruské geopolitiky je kontrola „Blízkého zahraničí“<sup>1</sup>

## 1.4 Metodologie

Tato práce, resp. její teoretická část, byla vypracována na základě rešerše odborné literatury a analýzy dokumentů, které byly vydány na toto téma. Při práci zejména na samotné analýze a na poslední části bylo nevyhnutné selektovat z množství různých zdrojů a literatury, co by bylo vhodné použít pro tuto práci, jelikož ne všechna literatura o dané problematice se ukázala jako vhodná. Cílem bylo používat literaturu odbornou a objektivní. V práci jsou použité zdroje z mnoha oficiálních statistických databází. V poslední části o zahraniční politice bylo vycházeno z dostupných a publikovaných dat na ruských oficiálních stránkách prezidenta, premiéra, ministerstva zahraničních věcí a ministerstva vnitra, dále z mezinárodních zpravodajských agentur, které obsahovali aktuální a objektivní

---

<sup>1</sup> Termín blízké zahraničí uvedl do ruské zahraniční politiky bývalý ministr zahraničních věcí v Jelcinově vládě Andrej Kozyrev a označoval bývalé sféry Sovětského svazu.

informace. V poslední části dochází k analýze sebraných dat, např. při vytváření přehledu hlasování, zahraničních cest a návštěv, časové osy a dalších aktivitách ruské geopolitiky.

## 2. TEORETICKÁ KONCEPCE GEOPOLITIKY

Vzhledem k tomu, že celá práce je založena na zkoumání geopolitiky a geopolitických aktivit Ruska, je nutné vyjasnit, v jakém smyslu je geopolitika chápána a z jakých teoretických přístupů bude práce vycházet. K tomu slouží následující pasáž věnovaná diskusi tohoto polysémantického pojmu.

Pojem geopolitika se vyčlenil z politické geografie, jejíž základy významně formoval Friedrich Ratzel ve svém díle *Politische Geographie* (1897). Ratzel byl tvůrcem zajímavých myšlenek, např. tvrdil, že války jsou přirozenou nutností k řešení hraničních sporů, protože hranice jsou překážkou v organickém rozvoji státu. Také se stal tvůrcem koncepce *Lebensraum*, když tvrdil, že stát, který se chce stát opravdovou velmocí, musí získat teritorium v minimálním rozsahu 5 milionů km<sup>2</sup> (Volner 2012). První, kdo tento nový pojem definoval, byl švédský politik a politolog Rudolf Kjellén v roce 1916 ve svém díle *Staaten som Lifšform* jako určitou syntézu geografického determinismu a sociálního darwinismu, neboli pokus o analýzu chování státu v mezinárodním systému na základě jeho geografické pozice a případně i geografické vybavenosti v nejširším slova smyslu. Rozdíl mezi geopolitikou a politickou geografii je podle Mauleho ten, že geopolitika se zabývá prostorovými požadavky států, zatímco politická geografie zkoumá pouze geografické podmínky jejich politické aktivity (in Glassner 1996). Nicméně jen málo pojmů v politické geografii je tak různě vykládáno a interpretováno jako právě geopolitika. Například geopolitika v poválečném období v Německu sloužila jako „vědecký“ základ nacistické expanze a v zápětí byla v poválečném období odsouzena jako pseudověda a nástroj imperialistické politiky. Někteří autoři se nejen pro zmíněné zneužití geopolitiky nacisty domnívají, že geopolitika by neměla být považována za vědu (Tomeš 2000), ale za nástroj politiky a zároveň za součást i nadstavbu zahraniční politiky. Mnohoznačnost chápání a používání termínu geopolitika shrnul Kost (1988), ta je vnímána jako: 1. geografická

politická věda; 2. aplikovaná politická geografie; 3. světová politika; 4. mocenská politika (machtpolitik); 5. geograficky podložené politické prognózování; 6. obor vzdělávání; 7. aktivní studium politických procesů v prostoru; 8. světonázor a ideologie; 9. činnost státu v prostoru; 10. nástroj vymezování hranice potřeb; 11. interdisciplinární sociální věda; 12. nástroj geografického studia vývoje politických forem; 13. geografický materialismus.

Vzhledem k uvedenému představuje jasné chápání a používání termínu geopolitika základ hodnocení geopolitických aktivit Ruska. Každopádně můžeme říct, že není klasickou vědní disciplínou s jasným statutem, předmětem studia, metodami..., ale představuje spíše způsob myšlení o mezinárodně politických jevech (Kofroň 2012). Explicitně jako politickou aktivitu (nejčastěji v podobě zahraniční politiky či vojensko-politických aktivit) ji prezentuje Tomeš (2000).<sup>2</sup> Podle většiny odborníků je její doménou globální a makroregionální úroveň – formování, reorganizace, stabilita či nestabilita geopolitického systému a světa. Geopolitiku jako vědu propagovali především teoretici a praktici (politici), kteří s její pomocí vysvětlovali přirozenost (boží vůli) válek a ospravedlňovali jejich nutnost. Geopolitika, nejen v tomto období, začala být široce praktikována vládními strategiemi, spíše než akademiky (Flint 2012). Geopolitika jako věda o předurčení geopolitického směřování a s ním odpovídajících geopolitických aktivit slouží především expanzionistům, militantním agresorům a zastáncům starých pořádků dychtících po moci a velmocenském postavení. Také proto stále dochází k recyklování starých geopolitických konceptů, a proto se také geopolitika tolik rozvinula zejména v rámci zemí, jež buď usilovaly o velmocenské postavení (USA, SSSR, resp. Rusko, předválečné Německo, Čína, některé země Latinské Ameriky). Z důvodu větší objektivity a vědecké korektnosti je proto vhodnější nahlížet na geopolitiku přednostně jako na zahraničně politickou aktivitu a další aktivity, které směřují k ovládnutí a kontrole určitých zájmových území a posilování či udržování pozic v rámci světa, a tudíž spíše jako na předmět vědeckého zkoumání, než vědní svébytnou disciplínu. Přičemž je možné pozorovat, že v procesu vývoje se mění i předmět zájmu geopolitických aktivit – od tradiční snahy dobývat a kontrolovat území a strategické body, přes snahu kontrolovat obchod a produkční řetězce (systémy) až po aktivity, jež vedou k citlivějšímu využívání přírodních zdrojů. V tomto

---

<sup>2</sup> Podobně také Romancov považuje geopolitiku za analytický nástroj v kontextu realistického přístupu ke zkoumání mezinárodních vztahů (a ne za vědeckou disciplínu) (Romancov 2014 [online]).

duchu je možné pozorovat posun od tradiční studenoválečnické politiky k politice integrací, mezinárodní spolupráce a (geo)politice udržitelného životního prostředí (viz tab. 1). Práce bude založena právě na těchto tezích a předpokladech. V následujících podkapitolách bude nahlédnuto na historický vývoj geopolitického myšlení až po současnou ruskou geopolitiku.

**Tab. 1: Vývojová stádia geopolitiky**

Imperialistická geopolitika	Soupeření koloniálních mocností
Geopolitika studené války	Soupeření USA a SSSR
Geopolitika nového systému	Hegemonie vítězné supervelmoci a idejí liberalismu, hledání nové stability
Environmentální geopolitika	

Zdroj: Tomeš, 2000

## 2.1 Stará (klasická) a nová (kritická) geopolitika

Obecně můžeme rozdělit geopolitiku na starou, klasickou, která dominovala geopolitickému diskursu až do první poloviny období studené války (alespoň do kubánské krize), a na novou, případně kritickou, které se naplno začala projevovat od 70. let 20. století.<sup>3</sup> Klasická geopolitika se formovala na přelomu 19. a 20. století a pokoušela se v duchu determinismu analyzovat chování států světa v mezinárodním systému na základě jeho geografické pozice a geografické vybavenosti (Teschke 2006). Vnímání geopolitiky v tomto období spíše jako vědní disciplíny bylo důsledkem tehdejšího stavu poznání, ale

<sup>3</sup> Obecně se k tomuto dvojí dělení přidává ještě neklasická geopolitika, touto se však v této práci nebudeme zabývat.

zároveň i reakcí na novou situaci v prostorově-politické struktuře světa, když bylo v podstatě dokončeno rozdělení souše (kolonií) mezi jednotlivé mocnosti a snahy o změnu toho uspořádání musely nevyhnutně vyústit do konfrontací mezi státy. Určující roli jak v rámci teorií, tak i zahraničně politické či vojenské praxi hrál geografický determinismus. Klasická geopolitika byla zaměřena na hledání návodu, metod a způsobů, jak kontrolovat prostor (zájmová území), jak realizovat expanzi a jak dobyté pozice udržet. Podle teoretiků nové geopolitiky, se stará geopolitika vyznačovala redukcionismem, zkoumala výhradně vliv geografických faktorů na geopolitiku opomínajíc ostatní faktory, např. ekonomický, sociální a politický (Kupka 2001). Stará geopolitika, která reflektovala rozdělení světa na přelomu 19. a 20. století zdůrazňovala globální rozměr mezinárodní politiky – soupeření velmocí. Za průkopníky tohoto geopolitického směru můžeme označit představitele anglosaské nebo americké geopolitické školy jako Alfreda T. Mahana, a zejména Halforda J. Mackindera, na jejichž práce navazovala řada dalších teoretiků i praktiků geopolitiky jako Karl Haushofer, Nicholas J. Spykeman, A. De Seversky, Donald Meinig, Saul Cohen, Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski i Alexandr Dugin.

### **2.1.1 Klasické geopolitické teorie**

Podle Mackinderovi koncepce je klíčovou oblastí Východní Evropa a Střední Asie, protože kdo ovládá Východní Evropu a Střední Asii, ten ovládá Heartland (pivovní oblast). Kdo ovládá Heartland, ten vládne Světovému ostrovu a kdo vládne Světovému ostrovu, ten vládne světu. Na tuto Mackinderovu koncepci Heartlandu navazuje Spykeman, který za nejsilnější mocnost považuje Rimland (Mackinderův vnitřní půlměsíc), dle něj USA. A tedy kdo kontroluje Rimland, ovládá Eurasii, a kdo ovládá Eurasii, ovládá celý svět. Karl Haushofer zase vytvořil koncept panregionů -> Panamerika, Euroafrika, Panrusko a Dálnévýchodní sféra. V každém panregionu je jeden dominantní stát, a to USA, Německo<sup>4</sup>, Rusko a Japonsko. Z těchto dvou stěžejných teorií odvozovala řada autorů své koncepty geopolitického vidění světa, například Meinig, Hupé, Procofieff De Seversky, Cohen a jiní

---

<sup>4</sup> Jelikož Haushoferovým hlavním cílem bylo rozvoj německého národního státu, není se co divit, že za dominantní stát Euroafrického panregionu vybral Německo, což samozřejmě úplně neodpovídalo realitě.

(Kazanský 2011 [online]). Pro klasickou geopolitiku se však stalo osudným sejetí mnichovské geopolitické školy s nacismem. I kvůli tomu po druhé světové válce geopolitika na dobrých třicet let mizí z akademické sféry (Spencer 1988).

## 2.2 Kritická geopolitika

Kritická geopolitika představuje, zejména v rámci americké politické geografie, významný směr, resp. kritickou reflexi tradičního geopolitického uvažování na konci 20. st. a proměny světa a geopolitického systému, který se stal méně přehledným a více globalizací propojený a ovlivňovaný. Na rozdíl od klasické geopolitiky se nesnaží o všeobecnou teorii geopolitiky a definici pojmů. Dokonce brojí proti klasické geopolitice a kritizuje její negativní důsledky pro lidstvo<sup>5</sup>. Jde jí zejména o to, kritickou reflexí poukázat na problémy, které geopolitika přináší do mezinárodních vztahů. Podle jejich zastánců geopolitika není tak nevinná, jak by se mohlo zdát. Ve snaze ukázat nebezpečí geopolitiky dochází ke zpochybnění geopolitického myšlení poukázáním na historickou kontextualitu a vědeckou neopodstatněnost. Představitelé kritické geopolitiky se věnují zejména demografii, veřejnému mínění, lidským právům, politickým institucím, etnické problematice, rozšíření terorismu a dalším sociálně-geografickým tématům. Problémem však je kriticko-geopolitické přeceňování role technologie a jejího šíření. Také není zcela možné tradiční geopolitické myšlení úplně zavrhnout jako nežádoucí a zastaralé. K nejvýznamnějším představitelům kritické geopolitiky patří R. Ashley, S. Dalby a G. O'Tuathail/G. Toal. Hlavní podstatou myšlenek Richarda Ashleyho bylo odmítání universalismu a poukázání tak na jedinečnost a originalitu vývoje – geopolitické konstelace a aktivity.

Nejvýznamnějším představitelem tohoto směru však byl G. O'Tuathail. Zajímavý je jeho názor, že na současný svět nemůže být nahlíženo jako doposud prostřednictvím teritoriálních států, protože teritorium v postmoderních podmínkách ztratilo nebo významně transformovalo svůj význam. Autor definuje čtyři typy kritické geopolitiky:

---

<sup>5</sup> Podle kritických geopolitiků klasická geopolitika ospravedlňovala válečné tažení států.



- Formální geopolitika, která se zaměřuje na problematizování geopolitického myšlení a tradic.
- Praktická geopolitika, resp. geopolitické zdůvodnění kroků vlád
- Populární geopolitika, která se věnuje roli médií ve vytváření a distribuování geopolitických názorů a může být úzce spjatá s praktickou geopolitikou, když vlády mají zájem, jaký geopolitický diskurs převládá v médiích.
- Strukturální geopolitika snažící se o analýzu měnících se geopolitických podmínek v důsledku globalizace a technologických změn.

(Tuathail 1999)

Je přesvědčen, že současný moderní svět, již není světem teritoriálních států, které usilují o přežití, a proto odmítá tradiční klasické přístupy ke geopolitice. Hlásí se k otevřené a veřejné debatě, kde by došlo k obnažení mocenské politiky v zájmu demokracie (Tuathail, 1999).

Problém staré a nové (kritické) geopolitiky však spíše spočívá v rozdílu vnímání geopolitiky odbornou obcí, v jejímž rámci jen výjimečně dochází k obhajování a prosazování (vel)mocenských zájmů (např. Dugin vs. R. Kagan), na jedné straně a praktiky geopolitiky, tj. politiky ve vrcholných funkcích, kteří jsou obvykle přesvědčeni, že geopolitice rozumí. A tradičně – v případě, že se to hodí, resp. je potřeba, pak politici oprašují staré geopolitické koncepty a přesvědčují okolí (veřejnost), že jsou vždy platné, prověřené a objektivně působící. A to je – jak předpokládá tato práce – případ Ruska a jeho (geo)politiků.

## 2.3 Geopolitické myšlení v podání ruských autorů

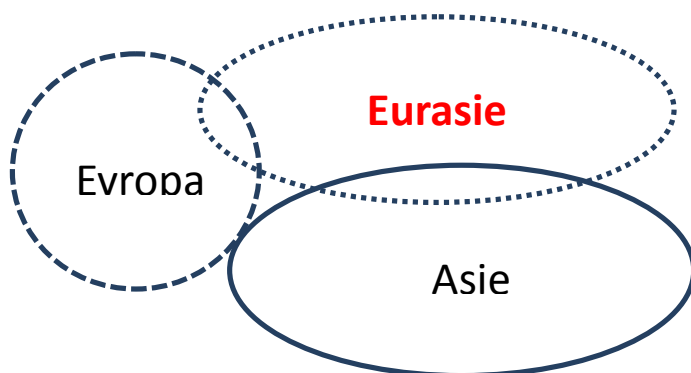
Rusko vzhledem ke své velikosti a ambicím bylo vždy významným geopolitickým hráčem i předmětem zájmu geopolitických sil v rámci měnících se geopolitických systémů. Geopolitické myšlení má tak v zemi dlouhou a pěstovanou tradici. Za zakladatele ruské geopolitiky možno považovat historiky, kteří se ve svých dílech zabývali problematikou postavení Ruska ve světě, a to i v prostorovém kontextu. Mezi ně patří M. N. Karamzin, S. S. Uvarov, S. M. Soloviov, nebo V. O. Kľučevský. Z ruských geografů se mezi prvními zabýval geopolitikou V. P. Semionov Ťan-šanskij. Ve svých dílech navazoval na anglosaskou geopolitickou školu, když používal protiklady pevniny a moře. Své názory na postavení Ruska v geopolitickém kontextu prezentoval ve svém díle *O moguščestvennom territorial'nom vladenii priminitel'no k Rossii. Očer'k po političeskoj geografii* z roku 1915 zařadil ruské impérium k transkontinentálnímu typu mocností, sahajícím od moře k moři. Podle něj se jedná o nejstabilnější typ mocnosti, jehož celistvost není ohrožena ani pohořím Ural, které jenom dělí Rusko na dvě nerovné části. Považoval však za hrozbu přílišnou heterogenitu regionů Ruska, což zvyšuje nebezpečí jeho rozpadu. Přesto tvrdil, že transkontinentální charakter Ruska ho činí mocnějším než evropské kontinentální státy.

Důležitou roli hrál prostor i v geopolitickém myšlení ruského autora V. L. Cymburského, který ve své koncepci Ostrov Ruska tvrdí, že obrovská rozloha ruského státu, dává předpoklady na uzavření se před ostatním světem. Podmínkou realizace ostrova je zvýšení efektivity využívání ruského území, zejména Sibíře a Dálného východu. Podle něj bylo oslabení postavení Ruska způsobeno jeho angažováním se v prostoru mimo vlastní civilizační platformu, zejména v mezicivilizačním prostoru s Evropou, tzv. Velký Limitrof i v samotné Evropě. Rusko by se mělo vzdát úsilí o obnovu svého impéria a své globální mise. Mělo by se soustředit výlučně na řešení svých vlastních vnitřních geopolitických problémů. Nejlepší by podle Cymburského bylo uzavřít se na ostrově a zaměřit se na osídlování a osvojování Sibíře a Dálného východu, což posilí teritoriální celistvost Ruska (Ištok 2008).

Většina ruských geopolitických škol i v současnosti čerpá z filozofického směru eurasianismu a panslavismu. Hnutí eurasianismu se zformovalo ve dvacátých letech 20. st.

mezi mladými ruskými emigranty a za prvotní vůdce jsou považovány filolog Nikolaj S. Trubeckoj, který je autorem prvního eurasijského díla *Evropa a lidstvo*. Dále filozof Lev P. Karsavin, ekonom Pjotr N. Savickij či historik Alexej A. Šachmatov (Mehlich 2000). Tento koncept vidí kulturně – civilizační definici Ruska v tzv. „turanské“ identitě Ruska (spojení slovanských, ugrofinských a turkotatarských etnik), na rozdíl od Západu nebo slovanství. Rusko zde tvoří samostatný specifický geopolitický prostor - kontinent Eurasii,<sup>6</sup> která je ohraničená na západě Evropou a na východě Asií. Podle vyznavačů tohoto hnutí vzhledem ke geografickému postavení, Rusko nepatří ani do Evropy, ani do Asie, ale tvoří třetí kontinent, tzv. Eurasii.<sup>7</sup> Grafické znázornění tohoto světového prostoru vidíme na obrázku č. 1. Eurasie je dle ruské geopolitiky místem neustálého střetu mocenských sil. Kdo ovládne tuto oblast, bude vládnout celému světu. Důraz je kladen na ruskou kulturní odlišnost a svébytnost, ortodoxní pravoslaví a je odmítána jakákoliv forma spolupráce se Západem. Geopolitika jako samostatná disciplína se v Rusku naplno rozvinula koncem osmdesátých let a na počátku devadesátých let 20. st. Ve své počáteční fázi se geopolitika zaměřovala hlavně na vysvětlení geostrategie vedoucích světových mocností, míru existujících globálních a regionálních kontaktů či vztahů mezi relevantními ekonomickými, vojenskými a politickými faktory (Mehlich 2000).

Obr. 1: Grafické vymezení prostoru Eurasie



Zdroj: Volner 2012

<sup>6</sup> Pojem Eurasie zavedl rakouský geolog E. Suess (1831 – 1914) ve své práci *Tvář země*. Odmítnul rozdělit Evropu a Asii na dva kontinenty, mezi kterými je jen konvenční hranice. Šlo tedy o chápání těchto dvou kontinentů jako jediného kontinentálního celku, který je tvořen jedinou entitou (Volner 2010).

<sup>7</sup> Tuto rozpolcenost, že Rusko není mocností ani evropskou, ani asijskou, nejlépe symbolizuje dvouhlavý orel ve znaku Ruské federace. Jedna hlava je obrácená k západu, druhá k východu (Bideleux, R., & Taylor, R. 1996).

Obrovským narušením v ruském geopolitickém uvažování byl rozpad Sovětského svazu. Tato změna vyžaduje zformulování nového paradigmatu, které by vysvětlilo postavení Ruska ve světě a jeho další perspektivy. V oblasti vnitrostátní i zahraniční politiky došlo k velkým změnám. Zmizela koherence, kterou poskytovala ideologie. V oblasti zahraniční politiky, se kromě prezidenta začali uplatňovat i další složky státu, jako ministerstvo zahraničních věcí, Státní Duma, Gazprom a ostatní ropní a na zemní plyn zaměřeny společnosti, SVR (Služba vněšněj rozvědky), což byla pokračovatelka KGB, oligarchové a regiony. Nicméně není pochyb, že nejsilnějším článkem s rozhodující mocí zůstává prezident RF (Thomová, 2013 [online]). Právě v tomto období 90. let se vrací po dlouhé odmlce eurasianismus, jako jeden z hlavních směrů ruského geopolitického myšlení a tvoří základ čtyř hlavních filosofických škol, které se z něj zformovaly.

## 2.4 Hlavní směry nového eurasianismu

Existuje různé dělení eurasianistických směrů, např. Graham Smith a jeho dělení na novou pravici, eurasianistické komunisty a demokratické statisty, ale obecně je nejpříhodnější dělení podle Andreje P. Tsygankova<sup>8</sup>. První skupinu tvoří tzv. geoeconomové, kteří v období po studené válce zdůrazňují význam geoeconomie nad geopolitikou. Zastánci tohoto hnutí dostali i pojmenování radikální demokratové. Vidí obraz ruské eurasianistické identity jako průsečíku různých ekonomik, stejně jako kultur a vlivů v regionu. Svět je vnímán jako čím dál více vzájemně závislý, pluralistický a zaměřený na Západ. A z toho vyplývá, že největší hrozby pro Rusko představují nikoliv politicko-vojenské faktory, ale ty geoeconomické. Hlavní bezpečnostní cíl je ekonomická prosperita a společenský rozvoj, spíše než udržování politického pořádku a stability. Hlavní ideou bylo co možná nejrychlejší integraci Ruska do ekonomických, politických i vojenských struktur Západu, jako Evropská Unie, NATO, MMF, G 7, Mezinárodní banka, OECD a jiných. Tato skupina nebrala do úvahy geopolitické postavení Ruska, ani si nepřipouštěla možné rozpory mezi Ruskem a Západem. Co se týče blízkého zahraničí,

---

<sup>8</sup> Následující dělení geopolitických uskupení je založeno na článku Andreje P. Tsygankova: *Mastering Space in Eurasia: Russia's Geopolitical Thinking after the Soviet Break-up*, 2003

geoekonomové byly za postupné stahování Ruska ze Střední Asie. (Eštvaník 2006). Co se týče politického zařazení, patří sem liberálové a národní a regionálně orientovaný soukromý sektor.

Dalším geopolitickým uskupením jsou stabilizátory. Klíčovým pojmem v ruské bezpečnosti je stabilizace. Podstatní je organizační role země a neformální kontrola nad teritoriemi postsovětské Eurasie. Avšak aby Rusko mohlo efektivně vykonávat roli stabilizátoru v této části světa, je nutné si udržet velmocenské postavení. To by mělo být dosaženo díky politice politicko-vojenského vyvažování a různých státem organizovaných geoekonomických projektů v regionu, jako třeba výstavba nových dopravních cest nebo energetických potrubí. Zastánci tohoto hnutí nejsou proti kooperaci se Západem, ale vnímají ji jako tradiční jev v mezinárodních vztazích. Myslí si, že Rusko by mělo hrát větší roli v postsovětském prostoru, ale zároveň netvrdí, že by se toho mělo docílit politicky nebo použitím síly. Obezřetně se stavěli k Číně a vystříhali před hrozící jednostrannou závislostí Ruska na Číně, čemu by mohlo zabránit zachování významu USA v tomto regionu (Eštvaník 2006). Respektují současné hranice států a soustředí se na ekonomickou reformu, aby mohlo Rusko hrát aktivnější roli ve světové ekonomice. Politicky jsou blíže konzervatistům než geoekonomové. Přívržencem tohoto hnutí v současné ruské geopolitice je bývalý ministr zahraničí Jevgenij Primakov.

Expanzionisté jsou považováni za konzervativní odnož nových eurasianistů. Vidí Rusko jako kulturně protizápadní stát a teritoriálně expanzivní impérium usilující o neustálou expanzi. Za hlavní hrozbu ruské kulturní identity jsou považovány Spojené státy. Za hlavní pilíře jejich utopistické ideologie jsou považovány ruský nacionalismus, pravoslaví ve své fundamentalistické podobě, antisemitismus a odpor vůči Západu. Pro expanzionisty je typická akumulace moci prostřednictvím teritoriální expanze, což je také jediným možným východiskem ve světě, ve kterém probíhá neustálý boj geopolitických jednotek, zejména pozemních vs. námořních mocností,<sup>9</sup> z čeho vyplývá, že uznávají bipolární uspořádání světa. V boji proti námořním mocnostem chtějí expanzionisté vytvořit strategická spojení s Německem, Iránem a Japonskem. Dokonce měli ideu likvidace OSN a rozdělení světa podle sfér vlivu mezi velmocmi. Tento krajně extrémní myšlenkový

---

<sup>9</sup> Vychází z geopolitiky A. T. Mahana, a za hlavní námořní velmocmi jsou označeny USA a Velká Británie.

koncept radikálních nacionalistů prosazuje mimo jiných i A. Dugin, významná postava ruské geopolitiky.

Poslední skupinou nových eurasianistů jsou podle Tsygankova civilizacionisté, kteří jsou spojovány s prokomunistickými politickými stranami. Společně s expanzionisty vidí ruskou kulturu jako protizápadní a Rusko považují za samostatnou jednotku v nepřátelském světě. Obhajují ideu teritoriální velmoci, nicméně neusilují o pokračující expanzi, ale o návrat do původních hranic před rozpadem SSSR. Zároveň připisují velký význam autonomnímu charakteru národních zájmů a za hlavní regionální prioritu považují SNS. Protagonisté tohoto směru tvrdili, že národy bývalých sovětských republik touží po obnovení moci SSSR, ale zároveň prosazovali tvrdý přístup vůči Ukrajině. Teritorium pro ně není jediným důležitým faktorem pro obnovení statusu někdejší supervelmoci. Poukazovali na nutnost posílit obchod se zbraněmi a jadernými technologiemi, jako jednoho z hlavních zdrojů finančních příjmů státu. V euroasijském prostoru považovali za prioritu zadržování islámského fundamentalismu, ale zároveň jsou za budování bližších vztahů s alternativními partnery jako Čína, Indie nebo Irán (Eštváník 2006).

S eurasianismem je úzce spojen termín panslavismus. Podobně jako eurasianismus klade důraz na výjimečné postavení a mimořádné vlastnosti jak Ruska, tak i celého eurasijského světa. Jedná se o ideu jednoty slovanských národů, vedoucí k slovanské vzájemnosti. Panslavisti vidí Rusko jako mesianistický národ, který spasí Slované roztroušené po celé Evropě pod ruskou nadvládou, což bude pro všechny prospěšné. Také panslavisté považují Západ za nepřátelský celek vůči slovanské entitě (Suslov 2012). Nejvýraznějším projevem panslavistického hnutí je N.J. Danilevského *Rusko a Evropa* (1871). V ní přináší ucelený projekt Všeslovanského svazu soustředěného kolem Ruska a Slované vidí jako následovníky Byzancie. Podle něj mělo svaz tvořit 8 států: Ruská říše, Království česko-moravsko-slovenské, Bulharské království, Království Srbsko-chorvatsko-slovinské, Rumunské království, Helénské království, Maďarské království a Cařihradský okruh s centrem v Carihradu. Zajímavá je jeho myšlenka, že kdykoliv se zastaví konflikt uvnitř Evropy, začne Evropa pochod na východ. Právě proto je pro Rusko i USA výhodné, když jsou evropské mocnosti ve vzájemném konfliktu. Naproti tomu,

Všeslovanský svaz nehrozí celosvětovou nadvládou, ale je jedinou obranou proti celosvětové nadvládě Evropy (Volner 2012).

## **2.5 Geopolitické myšlení Alexandra Dugina, Natalie Naročnické a ostatních ruských autorů**

Významným představitelem současného ruského geopolitického myšlení je A. Dugin, ideolog eurasijského hnutí. Jeho myšlenky nejlépe vystihují jeho vlastní slova: „Pro ruskou duši, stejně jako pro celou eurasijskou povahu, je západní styl života stísněný, utlačovatelský a zbytečný.“<sup>10</sup> V rozhovoru, ve kterém odpovídá na otázky svých čtenářů, obhajuje svůj postoj vůči Západu. Podle něj Západ představuje odcizení, ekonomickou diktaturu, individualismus, pád kolektivní jednoty, mutace a ztrátu všech duchovních hodnot, tudíž Západ je pro Rusko zcela cizí kulturně a ideologicky, bez ohledu na politickou situaci v Rusku. Poněkud úsměvně pokračuje obhajování jeho protizápadního postoje. Tvrdí, že pro každého Rusa by emigrace na Západ byla fatální chybou, a že Západ znamená pro každého Rusa smrt a je hrozné a ubohé vidět teror v očích Západu, pokaždé když otevřou svou poštovní schránku; všechny nekonečné směnky, pohledávky, jak se musí platit za všechno - telefon, voda, topení, ochlazování, vzduch (Dugin in Zalkin 1995). Tento argument, který byl vysloven naprosto seriózně, by samozřejmě vůbec neobstál.<sup>11</sup>

Primární teorie současného eurasianismu vychází z historické bipolarity soupeření dvou neslučitelných konceptů, a to atlantické a kontinentální síly. Přičemž atlantické mocnosti charakterizuje demokracie, tržní ekonomika, individualismus a modernismus a kontinentální velmoci naopak tradicionalismus, konzervatismus, plánovaná nebo kombinovaná ekonomika a kolektivismus ve společenských vztazích (Dugin 1997). Následovnicka SSSR, Ruskou federaci, Dugin považuje za proměnlivou veličinu, která nemá státní historii, její hranice jsou náhodné, její kulturní orientace smutná a její politický

---

<sup>10</sup> A. Dugin v rozhovoru *The magic dissollusion of a Nationalist Intellectual* (1995)

<sup>11</sup> Například pokud se zaměříme na měsíčné výdaje rodin za potraviny, tak podle výzkumu Levada Center 43 % Rusů tvrdí, že na potraviny měsíčně utratí polovinu příjmu rodiny a 25 % lidí dokonce tvrdí, že měsíčně utratí na jídlo 2/3. Tento ukazatel je v západních zemích mnohem menší, např. v USA je to kolem 10 % (United States Department of Agriculture: Economic Research Service 2014, Levada Center 2014). Obecně lze říci, že čím chudší stát, tím více svého příjmu měsíčně spotřebuje na potraviny.

režim nejistý a vratký. RF je výsledek rozpadu nejglobálnějšího geopolitického útvaru a je potřebná revoluce, aby z něj vzniklo něco stabilního (Volner 2010). Velké nebezpečí pro Rusko představuje jeho ústup z pozice imperiální velmoci na pozici mocnosti regionální, bez způsobilosti přímo a aktivně se podílet na světové politice. Dugin neakceptuje taktiku regionální mocnosti, protože by to znamenalo nekonečné vnitřní konflikty a války, až by se nakonec Rusko rozpadlo a ztratilo své imperiální poslání. Odmítnutí budování impéria by znamenalo konec existence ruského národa jako historické reality. Dugin je přesvědčen, že pokud se Rusko definuje jako eurasijská civilizace a vzdá se západních, atlantických projektů, má silný kulturní potenciál stát se civilizačním vůdcem eurasijského regionu, jak jej můžeme vidět na obr. 2. Musí pouze překonat krizi národního a státního uvědomění, která nastala po rozpadu SSSR. Novou formulací ruské státní ideje může vzniknout idea univerzálnější a mohutnější, než idea, na které byl založen Sovětský svaz (Dugin 1997). Do budoucna předpovídá jako výslednou fázi integrace Ruska a Sibíře, vznik třetího hlavního města Ruska (po Moskvě a Petrohradě) se jí stane Kazaň - hlavním centrem islámu v Rusku. Podle něj se pravoslaví a islám, tatarské národy a Rusové vhodně doplňují v ekonomických i politických otázkách. Tím se završí proces budování eurasijského impéria.<sup>12</sup> Dugin ve svém díle *Základy geopolitiky* dále popisuje úspěch ruské geopolitiky na severních a východních hranicích země, kde se tyto politické hranice ztotožňují s přírodními geografickými hranicemi Eurasijského kontinentu. Avšak pobřeží, které sousedí se studenými moři, jsou nepřekonatelnou překážkou pro rozvoj plavby v takovém rozsahu, aby Rusko mohlo konkurovat mořským velmocím. Právě proto, je pro Rusko nezbytné získat přístup k teplým mořím na jihu a západě. Jen v tomto případě bude ruské geopolitické snažení úspěšné. Podle něj není vysloveně nutné získat přístup k teplým mořím krvavou válkou, ale je to možné i prostřednictvím strategické eurasijské integrace. Ruskou federaci nepovažuje za právoplatného nástupce celého ruského státu, nýbrž za nestabilní a dočasný stav. Rusko má mnohem větší potenciál, než jenom v rámci současných hranic Ruské federace nebo států SNS, a to z toho důvodu, že ruský lid je zodpovědný za kontrolu severovýchodních oblastí Eurasie a je obdařen zvláštním druhem náboženství a kultury, které se výrazně liší od katolicky – protestantské západní kultury i

---

<sup>12</sup> Duginovy teoretické myšlenky můžeme detailněji studovat v jeho dílech, zejména *Základy geopolitiky*, nebo *Velká válka kontinentů*.



od post-křesťanské civilizace. Dugin chápe ruskou rozpínavost jako neoddělitelnou součást (podmínku) historické existence ruského lidu, která je úzce spojená s kvalitou či podstatou jeho civilizačního poslání. Za klíčové považuje vytvoření strategické osy Moskva – Teherán, které by podle Dugina vyřešilo obrovské množství problémů nově vznikajícího ruského impéria. Dugin již ve své knize tvrdil, že boj o vládu etnických Rusů nad světem neskončil, ale že Rusko se v budoucnu stane základnou pro novou antiamerickou protiburžoazní revoluci a eurasijské impérium bude postavenou na společném nepříteli – odmítnutí atlantismu a americké dominance (Dugin 1997).

Obr. 2: Rusko jako eurasijská mocnost



Zdroj: Ingram 2001

V roce 2001 eurasijský proud kolem Dugina zakládá Všeruské občansko-politické hnutí Eurasia, které se otevřeně hlásí k eurasijskému hnutí z 20. a 30. let 20. st. s tím rozdílem, že kritika západu se přenesla z Evropy na USA. Nový světový pořádek charakterizovaný globalizací a dominancí atlantismu, neboli USA je v přímém rozporu se zájmy a směřováním Ruska a systémem hodnot eurasijskosti. Někteří autoři včetně Dugina tvrdí, že po 11. září dokonce došlo k významnému posílení geopolitické pozice USA a jejich vlivu ve světě, a to pod záminkou boje proti terorismu. USA upevnilo na úkor Ruska

své postavení ve Střední Asii prostřednictvím vojenských leteckých základen, v Kyrgyzstánu a Uzbekistánu (ta již skončila). Podle jejich manifestu se má vnější politika Ruska řídit osou Moskva – Teherán – Dillí – Peking. Předpokládají rozsáhlý proces integrace na základě Společenství nezávislých států. Z tohoto eurasijského hnutí se 30. 6. 2002 stává politická strana Eurasia s předsedou A. Duginem. Eurasia jako politická strana se zakládá na pěti hlavních pilířích:

- Vědecký patriotismus stojící proti atlantismu a globalizaci, kterého cílem je vybudování jediného prostoru spojujícího Evropu s Asií na základě zřizování bloků a aliancí.
- Tradicionalismus spojený s religiozitou, který vyzdvihuje systém hodnot, které vznikali staletí díky činnosti tradičních eurasijských konfesí, zejména pravoslavní, ale i islámské, buddhistické a hinduistické. Postmoderní civilizace ohrožuje kulturu a duchovno.
- Ekonomický nacionalismus / eurasijský kapitalismus, podle kterého rozvoj trhu musí být podřízen národním zájmům a ohrazuje se proti ekonomickému liberalismu.
- Eurasijský pozitivní regionalismus, podle kterého ke každému regionu by se mělo přistupovat s ohledem na jeho unikátní rysy a záchrana Ruska může přijít pouze z regionů, kde si lidé uchovali kořeny.
- Eurasijský nacionalismus bojující proti xenofobii, rasismu a separatismu. Stát by měl uchovávat všechny národy a jejich jazyk, protože Rusko pro zachování eurasijského kontinentu potřebuje pomoc ostatních národů.

(Conserva 2002)

Po neúspěchu strany Eurasia ve volbách do Dumy v roce 2009, Dugin a jeho nejbližší spolupracovníci založili Mezinárodní eurasijské hnutí a poté Eurasijský svaz mládeže. Hnutí si klade za hlavní cíle nastolení multipolárního světa, sblížení států Evropy a Asie, integraci všech národů Eurasie na ekonomické, politické, kulturní úrovni do Eurasijského svazu, nebo také vytvoření společného bezpečnostního systému, který dokáže zabránit takovým hrozbám jako ekonomická krize, terorismus, mravní úpadek, sociální nepokoje, či ekologickým katastrofám, tedy jevům, které se častěji vyskytují v Rusku, než v rámci vyspělého světa.

Ideologie Natalie Naročnické<sup>13</sup> se řadí mezi tradicionalistické koncepty, ve kterém ale dominantní roli hraje pravoslaví. Naročnická vychází z křesťanské filozofie a základním principem je křesťanská universalistická idea stojící nad autonomií kulturně-civilizačních celků. Podle ní je Rusko jedinou universální křesťanskou civilizací, protože západ tuto definici ztratil osvícenstvím a liberalismem. Obecně prosazuje ideu rusko-evropského spolenectví na základě tradicionalistických hodnot<sup>14</sup> a zároveň obhajuje kulturní tezi rovnocennosti ruské a západní evropské civilizace, jejíž odlišnosti nelze interpretovat jako historické zaostávání Ruska (či absenci historických demokratických institucí), ale pouze jako odlišný přístup k řešení problémů, který si západní svět vykládá jako ruské zaostávání (Naročnickaja 2006).

Ve svém díle *Rusko a jeho místo ve světě* je Rusko, podle autorky, vnímáno jako odlišná, pro Evropu cizí a nepochopitelná země. Dále je vidět její snaha přesvědčit čitatele, že Rusko je ústředním státem, který brání anglosaským mocnostem dosáhnout světovou nadvládu v podobě liberálního globalismu. Rusko je podle ní silné díky své morální síle a územní rozlehlosti. Rovněž zajímavý je její výklad ruských dějin, kde podle ní Lenin byl ničitel a prozápadní člověk a začátek jeho vládnutí znamenal destrukci ruské státnosti. Naproti tomu Stalina vidí jako budovatele a jeho vládnutí považuje za velké vítězství a jediný úspěch ruských národních dějin 20. st. Podle Naročnické západ nenáviděl Stalina ne kvůli jeho drastické represivní politice, ale protože obnovil území historického ruského státu. Zdaleka ne poslední téma, kterému se ve svém díle věnuje je obhajoba oprávněnosti všech ruských/sovětských územních zisků, které stojí na nezpochybnitelných základech. Například tvrdí, že Rusko získalo Pobaltí na věčné časy nejen jako vítěz Severní války, ale také proto, že švédské království toto území ruskému carovi prodalo (Leichtová, Romancov 2007).

---

<sup>13</sup> Natalia Naročnickaja je doktorkou historických věd, prezidentkou analytického Fondu historická perspektiva, zástupkyní vedoucího delegace Státní dumy Ruské federace v Parlamentním shromáždění Rady Evropy, poslankyní Státní dumy Ruské federace, místopředsedkyní výboru pro mezinárodní vztahy Státní dumy Ruské federace, takže se řadí mezi významné politické elity. Práce Natalie Naročnické jsou dokladem vývoje současného ruského zahraničněpolitického uvažování (Leichtová, Romancov 2007).

<sup>14</sup> Rozhodně odmítá liberální teze spojení Evropy a Ruska, i EÚ vnímá jako konstruktivistický antitradicionalistický atlantský projekt evropské globalizace, který ničí přirozené evropské národní kulturně-civilizační definice (Naročnickaja 2006).

Mezi další známé ruské jména ruské politické geografie a geopolitiky patří zejména Vladimír Žirinovskij, Dmitrii Trenin, Nikolai Gumilev nebo Mikhail Suslov. Trenin ve svém článku *Russia's spheres of interest, not influence* potvrzuje, že ruskou sférou zájmu zůstává i v dnešní době území bývalého SSSR, ale zároveň dokladuje, že Rusko ve svých integračních snahách není zdaleka tak úspěšné, jak by si přálo. EurAsEC by se štěstím mohl být považován za jakousi protiváhu EFTA, ale nikoli za východního společníka EU (Trenin 2009). Je zřejmé, že není takovým zastáncem eurasianismu jako Dugin. Podle Trenina představuje největší změnu současného Ruska pod vedením Putina stabilizace země. Ruskou geopolitiku charakterizuje tím, že Putin nevnímá vztahy se Západem ve smyslu tradičního ideologického a geopolitického imperativu, nýbrž jako prostředek hospodářské modernizace Ruska. K západu by Rusko nemělo mít antagonistický přístup, nýbrž jít cestou vzájemné kooperace, která je v dnešním globalizovaném světě téměř nevyhnutelná. Podle Trenina je však prostor pro spolupráci zejména v hospodářské oblasti. Hlavním cílem Putinovy modernizační politiky je posílit postavení Ruska ve vztahu k USA a EU. Ruští lídři si jasně uvědomují realitu současné situace země, a proto souhlasí, že je třeba zaměřit se na životně důležité zájmy. Jsou přesvědčeni, že Rusko je velmoc, která teď musí jednat především jako regionální mocnost. Hlavním cílem této strategie je, aby v blízké budoucnosti došlo k obnovení ruského vlivu ve státech bývalého Sovětského svazu. Cílem není oživit Sovětský svaz. Všechny země SNS - s možnou výjimkou Běloruska - si udrží svou suverenitu. Když prezident Alexandr Lukašenko odejde, Bělorusko by se podle Trenina mohlo včlenit do Ruska tak jako východní Německo bylo vstřebáno do Západního Německa na začátku 90. let. Právě proto je nevyhnutná Ruská transformace a modernizace. Výměnou za hospodářskou podporu státům SNS má být politická loajalita, která má vést k eliminaci vlivu dalších subjektů na čele s USA, EU a Čínou v rámci zemí SNS. Trenin očekává, že Putin se nevzdá této strategie, přičemž bude počítat s tím, že USA budou zaměstnány primárně starostmi v jiných částech světa. Podobně, ruský aktivismus v této oblasti může vést k přímé konfrontaci s EU. Pokud by Evropská Unie viděla Rusko jako bezpečnostní hrozbu, mohlo by to přinést až obnovení politiky studené války (Trenin 2004).

Žirinovskij je známá kontroverzní postava ruské geopolitiky. Zavádějící je již název jeho politické strany – Liberálně demokratická strana, což je pozůstatkem z původní role

organizace v Kremlu inspirovaném projektu politické technologie na začátku 90. let. Pak bylo zřejmě stanoveno sovětskými orgány, aby se pseudo-strana zdiskreditovala a zmátla rozvíjející se skutečně liberálně demokratické pohyby v rámci SSSR (Shekhovtsov 2011). Tento nacionalistický protizápadní politik nechvalně známý svými výroky,<sup>15</sup> dlouhodobě prezentuje svou touhu po sjednocení států blízkého zahraničí pod Ruskem, a to v podobě z roku 1900, což zahrnuje i Finsko a Polsko. Jeho strana sice tvoří v ruské Dumě minoritu, ale jeho myšlenky a jazyk rezonují u velké části ruského obyvatelstva a Kremlu stále více pro-nacionalistické rétoriky (Kelly 2014 [online]).

Nejvýznamněji se však v ruské zahraniční politice projevují myšlenky a teze A. Dugina, protože většina ruských představitelů jsou zastánci starého tradičního přístupu a považují geopolitiku za pilíř národních zájmů, objektivně danou nutnost a zvědečtělou formu zahraniční politiky. Právě toto pojetí bude v následujících kapitolách zešíroka testováno. I když v souvislosti s čerstvou ukrajinskou krizí nemohou být vyjádření Alexandra Dugina ohledně geopolitiky – jak z hlediska pojetí, tak z hlediska záměrů Ruska (a samozřejmě i USA) jasnější – „To je velká válka kontinentů“ hlásá v předvečer ovládnutí Krymu. Lze tak rozlišovat mezi „vizionáři“ a ideology ruské geopolitiky na čele s Duginem a usilující o znovuoobnovení velmocenské politiky a odpovídající respekt a realisty, kteří se uvědomují a snaží se – alespoň v ekonomické sféře o těsnější vztahy se Západem, jako např. zmiňovaný Trenin.

---

<sup>15</sup> Nedávno zaslal dopis Polsku, Rumunsku a Maďarsku s návrhem na uspořádání referenda ohledně připojení ukrajinských západních oblastí do vlastního státu (Kelly 2014, [online]).

### 3. GEOPOLITIKA ROPY A ZEMNÍHO PLYNU – PŘÍPAD EVROPSKÉ UNIE

Za klíčové nástroje tradiční velmocenské geopolitiky se vedle vojenské síly považují strategické suroviny, zejména pak suroviny energetické – ropa a zemní plyn (Klare 2008). Oběma surovinami Rusko oplývá a také je jako nástroj (geo)politického tlaku využívá.<sup>16</sup> Na území Ruska se nachází přibližně 25 % z celkových známých zásob zemního plynu a 6,4 % ze světových zásob ropy (EIA 2009). Rusko tak má potenciál k tomu, aby učinilo řadu zemí závislých na jeho dodávkách. Ale zároveň je na vývozu (paliva činí 70 % hodnoty) a přijmech z něj silně závislé. V současnosti je Rusko třetím nejvýznamnějším obchodním partnerem EU po USA a Číně, ale jeho podíl na importu činí jen přibližně 10 %. Naproti tomu EU je pro Rusko nejvýznamnějším partnerem s 54% podílem na hodnotě zahraničního obchodu v roce 2008 (Dorokhov 2008) a kolem 50 % v roce 2012 (Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union 2014 [online]). I z toho vyplývá, že EU a Rusko jsou dvě velmoci, které se zejména v energetice vzájemně potřebují. Pro energetickou bezpečnost EU a zároveň exportní stabilitu Ruska je nutná transparentnost vztahů. EU chce a musí diversifikovat teritoriálně své importy, analogicky k tomu Rusko logicky odpovídá na rostoucí poptávku odjinud, takže oba jednájí v mezích klasické hospodářské soutěže. Pro EU je nevyhnutelné zajistit stabilní dodávky energie, jak pro zásobování rozsáhlého průmyslu, tak pro rostoucí spotřebu domácností. V případě importu z Ruska si však nemůže být jistá stabilitou, jak ukázali plynové krize v roce 2006 a 2009, což byla ukázka geopoliticky silného postavení Ruska, co se týče dodávek zemního plynu. Jak ale ukáže tato kapitola, dlouhodobé přerušení dodávek plynu (a v menší míře také ropy) by uškodilo zejména Rusku. Podle Světové banky (2004, 2005) a neoficiálních zdrojů ruské vlády (2007) činil mezi lety 2004–2007 energetický sektor 25–30 % ruského HDP. V posledních letech se Evropa stále více odklání od jádra<sup>17</sup> k alternativním „zeleným“ zdrojům energie, k plynu a solárním elektrárnám. Tato situace může dát dodatečný prostor i Rusku, zejména v oblasti zemního plynu.

---

<sup>16</sup> Téma geopolitiky ropy a zemního plynu je velice rozsáhlé, a proto je zde věnována pozornost primárně vztahu Rusko – EU.

<sup>17</sup> Zejména po havárii atomové elektrárny Fukushima v roce 2011, například Německo odhlasovalo odstavení všech svých jaderných elektráren.

Co se týče ropy, podle zprávy Evropské komise za rok 2011, nejvyšší podíl na dovozu má Rusko (28 %), na druhém místě pak import z evropských zemí – 22,1 % a na třetím místě se nacházejí státy Středního Východu s podílem 18,4 % následován Afrikou s 17,4 % (Evropská komise 2012 [online]). Pokud porovnáme rok 2011 a 2001<sup>18</sup> zjistíme, že za deset let Rusko zvýšilo svůj podíl na importu ropy do EU o téměř 12 % na téměř 28 %. Zřejmě byla rozhodující cena, protože ze statistiky vyplývá, že cena ruské ropy byla o něco nižší než ropa z jiných částí světa. Samozřejmě za tuto dobu došlo k rozšíření EU o východoevropské státy, i to je jeden z důvodů, proč se podíl ruských dodávek zvýšil. Rusko sice nemůže přímo hýbat s cenami ropy na světových trzích, avšak může nabídnout zahraničním společnostem o něco příznivější cenu ropy prostřednictvím různých daňových úlev nebo vývozními cly a tranzitními poplatky. Tohle tvrzení dokládá i statistika Evropské komise, která zde byla použita. I co se týče zemního plynu, cena je určována skrze tržní mechanismus, avšak existují jisté tržní nedokonalosti, jako nastavení cen Gazpromem, nebo možné státní subvencování ruských firem.

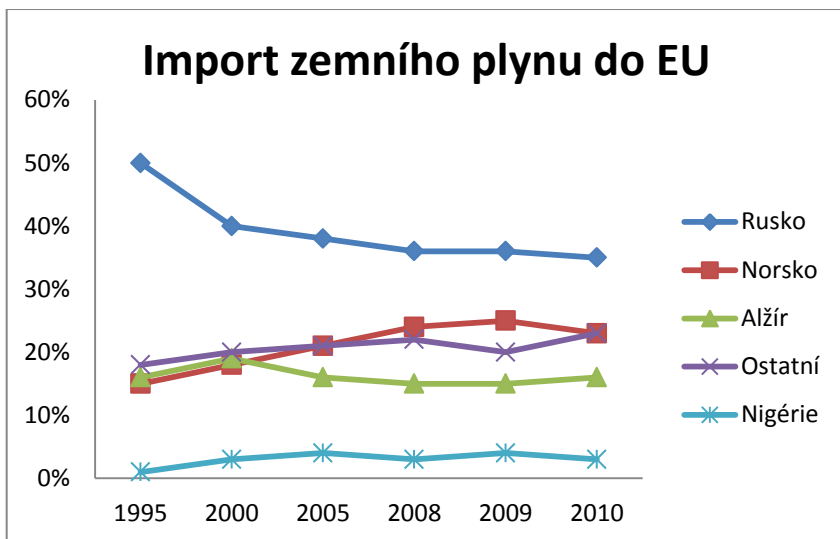
Je otázkou, zda ruská vláda dotovala ceny ropy, aby dosáhla svých geopolitických cílů, a to zvětšit závislost EU na dodávkách svých surovin. Jelikož v dlouhodobém časovém horizontu se podíl importu ropy z evropských zemí viditelně snížil o více než 10%, je jasné, že EU se za deset let stala méně soběstačná v dodávkách ropy. Podle dlouhodobých prognóz Evropské komise i jiných studií je zřejmé, že tento trend větší závislosti bude pokračovat. Pokud jde o import ropy z Ruska, závislost států EU není tak významná, jako u zemního plynu. To je dáno snazším dovozem ropy, která není vázána pouze na dopravu ropovody, ale trh s ropou je mnohem více globální.

Co se týče zemního plynu, je situace poněkud jiná. V roce 2001 pocházelo přes 90 % importu plynu EU ze tří zemí. Téměř polovinu dovozu zajišťovalo Rusko (47,7 %), na druhém místě pak Norsko s 22,8 %, za ním Alžírsko s 21,2 % a na dalších místech jsou státy, kterých import je marginální, jako třeba Katar nebo Libye (0,3% a 0,4%). Situace se ale časem změnila a ruský podíl na importu plynu klesl ze 45,1 % a 31,8 % v období od roku 2003 do 2010. Naproti tomu podíl Kataru vzrostl z méně než procenta na 8,6 %. Vývoj v importu zemního plynu můžeme vidět na obr. 3.

---

<sup>18</sup> Také z dat výroční zprávy Evropské komise, tentokrát pro rok 2001.

Obr. 3: Nejvýznamnější exportéři zemního plynu do EU 27

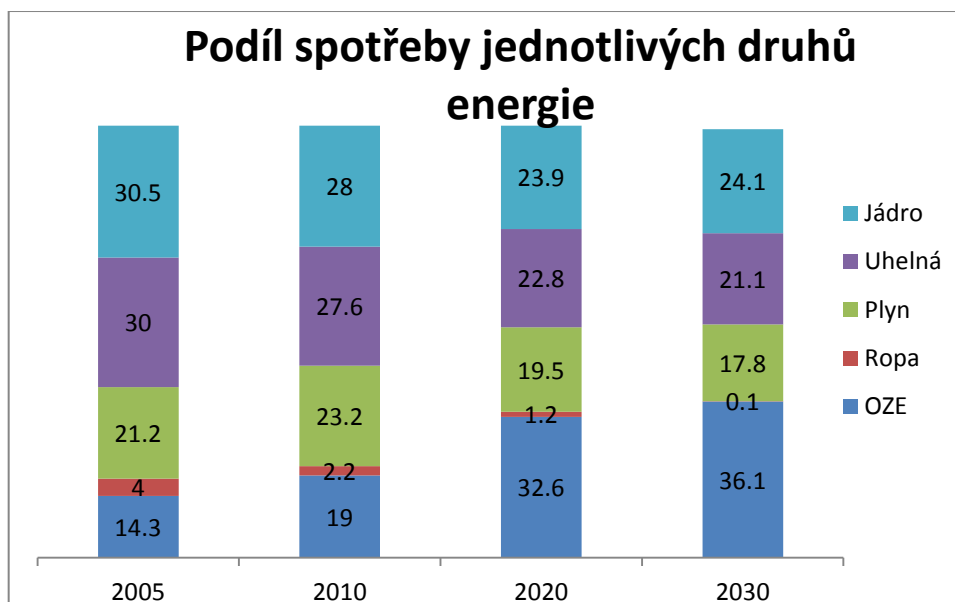


Zdroj: Tzb Info 2013

Pokud nás zajímají trendy v energetice, data z Evropské komise na Obr. 4 ukazují energetické trendy v EU do roku 2030. Jedno je však zřejmé, i závislost na dodávkách zemního plynu se bude v EU zvyšovat. Kromě menšího poklesu ve spotřebě plynu v roce 2009 (rok nejhlubší ekonomické krize), se v EU spotřeba stále zvyšuje, zatímco produkce zemního plynu v Evropě klesá. S rozevíráním těchto nůžek se EU stává stále více závislá na dovozech ze zemí mimo EU a její zranitelnost se v případě přerušení dodávek plynu prohlubuje (British Petroleum 2012 [online]). Rusko stále zůstává nejdůležitějším exportérem plynu do EU, ale jeho podíl se soustavně snižuje a za osm let klesl o výše než 13%. Předpokládá se, (navzdory rostoucí spotřebě), že se podíl zemního plynu na celkové spotřebě energií v EU bude postupně stále snižovat, zejména ve prospěch obnovitelných zdrojů energie.



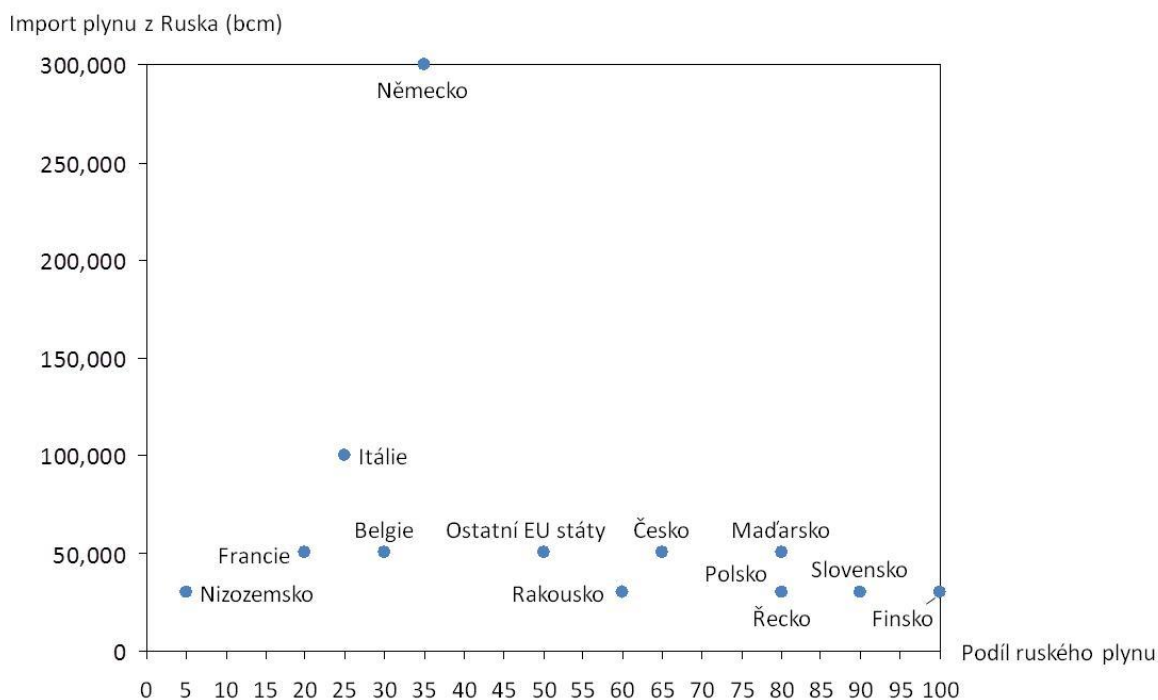
Obr. 4: Podíl spotřeby jednotlivých druhů energie v Evropské unii



Zdroj: Evropská komise 2009

Vzhledem k tomu, že zemní plyn v současnosti tvoří méně než  $\frac{1}{4}$  celkové spotřeby energie v EU a tento podíl se má nadále snižovat, dalo by se říci, že nominálně EU není až tak závislá na ruském plynu. Kvalitativně ale panují obrovské rozdíly mezi členskými státy, z nichž některé jsou 100% závislé na dovozu ruského plynu, nebo zemní plyn tvoří významnou část celkové spotřeby energie dané země, jak je zřejmé z grafu níže (obr. 5), úplně nebo téměř úplně závislé jsou Finsko, Slovensko, Bulharsko, nebo také Pobaltské státy, které zpráva BP zařadila mezi ostatní EU státy. Pokud se na závislost podíváme z hlediska absolutních čísel, je situace poněkud jiná. Slovensko nebo Finsko jsou sice odkázány na ruský plyn, ale v absolutních číslech je tohle množství pod  $5 \text{ m}^3$ . Na druhou stranu ekonomicky vyspělé Německo nebo Itálie dovážejí z Ruska 4x nebo v případě Německa téměř 10x tolik množství, než třeba Finsko, Slovensko, nebo Pobaltí (Tichý 2011).

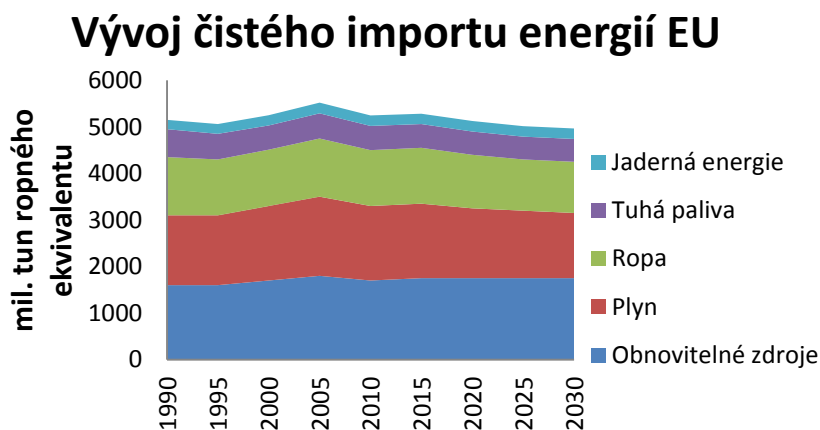
**Obr. 5: Závislost zemí EU na dovozu zemního plynu z Ruska**



Zdroj: BP 2013

V dlouhodobých plánech Evropské Unie se rovněž počítá v návaznosti na předešlý graf, s konstantně snižujícím se podílem plynu na importu energií do EU, jak to můžeme vidět na obr. 6.

**Obr. 6 Vývoj čistého importu energií EU**



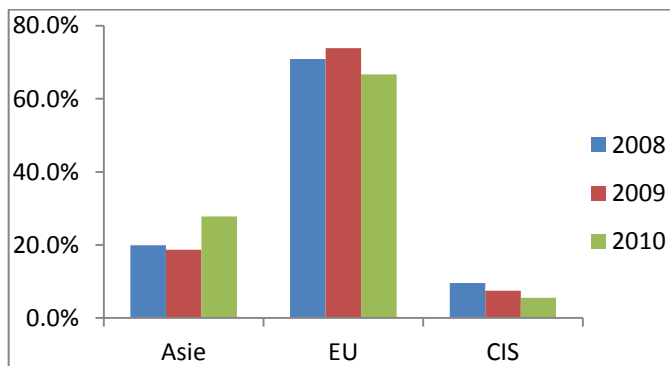
Zdroj: Evropská komise 2012

Velmi pravděpodobně se však nestane, že by se v blízké budoucnosti EU osvobodila od závislosti na ruském plynu. Je to zejména z důvodu, že evropské země v posledních letech prodloužily své dlouhodobé smluvní závazky s Gazpromem. To potvrzuje i skutečnost, že společnost rozšiřuje exportní kontrakty se svými západními partnery. Většina energetických společností prodloužila své smlouvy přibližně do roku 2030 (některé i déle) (Gazprom questions 2013 [online]). To trochu odporuje tvrzení, že Evropa se aktivně snaží redukovat svou závislost na Rusku. Podle zprávy British Petroleum do roku 2030 bude na světě o 1,3 miliardy lidí víc, kteří budou požadovat různé druhy energie, což samozřejmě zvýší ceny energie a producent, jako třeba Rusko exportuje do jiných krajín, podle toho, kdo nabídne víc. Zároveň se podle BP zvýší energetická produkce a podle předpovědi dosáhne v roce 2030 35% nárůst. Téměř 78 % tohoto nárůstu se bude odehrávat v rozvojových zemích, posílených populačním růstem. Jenom co se týče produkce břidlicového plynu, BP předpovídá, že v roce 2030 dosáhne 300% nárůst. To nás přivádí k myšlence, proč má EU tak laxní přístup k břidlicovému plynu, když zbytek světa do něj vkládá naděje jako do nové éry energetické komodity. EU v tomto směru ztrácí obrovskou příležitost. Na druhou stranu USA již pochopily důležitost podpory břidlicového plynu a stanou se čistým vývozcem v roce 2017 a v roce 2030 dosáhnou 8 Bcf/d (BP energy outlook for 2030 [online]). Pro EU tedy zůstává otázka, jestli se změní v budoucnu struktura importérů plynu nebo jestli EU bude nadále významně závislá na ruském, případně jiném plynu? V EU zatím vítězí anti-břidlicové lobby, což ukázalo i poslední setkání ministrů EU pro životní prostředí, kteří ve Vilniusu shodně potvrdili své obavy ohledně těžby plynu z břidlic. Ministři mají obavy o dopadech této metody na životní prostředí, zejména znečištění vody a emise metanu. Také se jim nelíbí, že by těžba břidlicového plynu mohla snížit investice do obnovitelných zdrojů a tzv. čisté energie (Euroskop 2013). Je zřejmé, že EU otálí při hledání nových zdrojů energie, zejména ropy a plynu a zaměřuje se na zelenou politiku, což jí určitě tak brzy neosvobodí od ruské závislosti. Několikrát už byla prezentována myšlenka, že severoafriický plyn může potencionálně v budoucnu nahradit import plynu z Ruska. Pro EU by rozhodně bylo prospěšné nebýt závislý na ruských dodávkách plynu, ale zároveň se zde nabízí otázka, jestli je severní Afrika dostatečně politicky stabilní na zabezpečení dlouhodobých dodávek plynu do EU vzhledem k událostem Arabského jara. Další možností pro EU je import

břidlicového plynu z USA nebo ve formě LNG, což se ale může zdát vzhledem k vzdálenosti na první pohled ne úplně ekonomické řešení a trvalo by několik let, než by USA bylo schopné zajistit dodávky v tak velkých objemech, jaké dnes dodává Rusko.

Je zajímavé sledovat, jak se vyvíjí v čase export surovin z Ruska a zda v tomto ohledu dochází ke kýžené teritoriální závislosti či nikoliv. V grafu na Obr. 7 vidíme, jak se vyvíjí export ruské ropy mezi třemi hlavními oblastmi, a to EU, SNS a Asie.

**Obr. 7: Vývoj exportu ruské ropy podle makroregionů**



Zdroj: Rosneft 2012

I z krátkého období vývoje lze dokumentovat na jedné straně konstantně klesající vývoz ropy do zemí SNS a na druhé straně snaha Ruska expandovat na nové trhy v Asii.

Finanční závislost Ruska na evropském trhu je výrazná a tvoří významnou část ruského rozpočtu i podílu na exportu, nehledě na významný podíl na tvorbě HDP. Vzájemnou závislost mezi Ruskem a EU můžeme označit jako asymetrickou v neprospěch Ruska. Zatímco zranitelnost EU by v důsledku zastavení importu ropy nebo plynu byla relativně menší, neboť část energetické spotřeby může nahradit jinými dodavateli (zvýšený import norského či severoafrického zemního plynu nebo dovoz saudské či libyjské ropy) či dlouhodobě jinými zdroji energie (jaderná energie, obnovitelné zdroje, zkapalněný plyn, LNG z USA).<sup>19</sup> Rusko by bylo zasaženo daleko více, neboť by své finanční příjmy nemělo čím nahradit. Energetická citlivost Ruska by pak spočívala ve zmenšení odběru plynu a

<sup>19</sup> Samozřejmě tato hypotéza platí zejména pro staré členské státy, jelikož většina nových států je dlouhodobě závislá na ruských dodávkách. Existují však i zde alternativy v podobě podpory jaderné energie nebo obnovitelných zdrojů.

ropy ze strany Evropské unie. Zároveň Rusko v současnosti, ale ani v krátkodobém a střednědobém časovém horizontu, nedisponuje plnohodnotnou alternativou, jde-li o přesměrování zemního plynu (Tichý 2011). Viditelná je však snaha Ruska o diversifikaci svého exportu (nejen ropy, ale i zemního plynu), zejména vývozem do Asie podle dat z MIT Center for Energy and Environmental Policy Research ohledně exportu ruského plynu od roku 2007 v Tab. 2. V souvislosti se zvyšující poptávkou po plynu v Asii, Rusko plánuje expanzi produkce zkapalněného plynu a nové plynovody a v roce 2030 by export do Asie mohl tvořit 1/3 (Paltsev 2011). Samozřejmě za předpokladu, že nové projekty a plány dostanou potřebné investice. To se ale může zdát problematické z důvodu, že již současné plynovody a exportní trasy potřebují značnou revitalizaci a nemalou sumu investic. Podrobně se vývojem exportu podle krajín zabývá tabulka v příloze 1, kde můžeme sledovat trend vývozu od roku 2007 do 2010 podle všech krajín, kde Rusko svůj plyn vyváží. Z tabulky lze vyčíst zajímavé fakty, jak s klesající tendencí, např. Belgie o téměř polovinu objemu, tak i potvrzující trend v ruské strategii vývozu, když od roku 2009 zemní plyn vyváží do Jižní Koreje a Japonska a od roku 2010 také do Číny a na Tchaj-wan. Z pohledu importních států je na tom nejhůře Ukrajina, která jednak odebírá v absolutních číslech obrovské množství (v roce 2010 36,6 miliard m<sup>3</sup> <sup>20</sup>) a jednak nemá prozatím žádnou alternativu k ruským dodávkám energií. Rusko taktéž uplatňuje odlišnou cenovou politiku mezi domácími spotřebiteli, státy SNS a EU (příloha 2).

**Tab. 2: Vývoj exportu ruského zemního plynu (v TCF)**

	2007	2008	2009	2010
EU 27	4.2	4.4	3.8	3.9
mimo EU 27 a				
Turecko	1.0	1.0	0.7	0.7
SNS	n.a.	n.a.	1.7	2.0
Asie	-	-	0.2	0.5
<b>Celkem</b>	n.a.	n.a.	6.5	7.1

Zdroj: Paltsev 2011

<sup>20</sup> Ukrajina odebírá v absolutních číslech téměř stejné množství plynu jako Německo, u kterého import činil 38 938 miliard m<sup>3</sup>.

### **3.1 Využívání energetických surovin k naplnění geopolitických cílů Ruska**

Jelikož se tato práce zabývá primárně geopolitikou, je podstatné zjistit, jak Rusko využívá energetické suroviny ke svým geopolitickým cílům. Příkladů, které toho dokladují, můžeme najít mnoho. Po volbách v roce 2004 v Gruzii a na Ukrajině Gazprom zvýšil ceny energií oběma zemím. Tyto volby znamenali vítězství prozápadně orientovaných lídrů a nesly se ve znamení revoluce Růží a Oranžové revoluce. Země regionu se také obávají, že tím, že Rusko má moc nad energetickou strukturou zemí, může manipulovat s vnitřní politickou situací tím, že zvýhodňuje určité místní obchodníky s účastí v místních podnikatelských aktivitách Gazpromu nebo jiných ruských energetických firmách. Tito podnikatelé jsou schopni převzít silné politické role samy nebo pomocí uplácení jednat v prospěch Ruska (Woehrel 2012).

Rovněž je mediálně známý případ z České republiky z července 2008, kdy podle ruské strany došlo z technických důvodů k poklesu tlaku v ropovodu Družba. V podstatě celého půl roku byly do ČR dodávány jen ¾ sjednaného množství ruské ropy. Nejkritičtější situace však byla právě v červenci, kdy Rusko dodalo pouze 52% ze sjednaného množství ropy. Bylo to zrovna v době, kdy mělo dojít k podpisu americko-české dohody o umístění radaru antibalistického raketového systému. Proto by se o ruském vysvětlení s technickým problémem dalo polemizovat a reálněji působí možnost, že se jednalo o znak ruského nesouhlasu s chystanou dohodou (Lang, Nosko 2010).

Nejnámější případ plynové krize v roce 2006 a 2009 již byl zmíněn. Ukrajina je momentálně nejvíc zranitelným a ohroženým státem, co se týče ruské energetické geopolitiky. Vladimír Putin 27. 7. 2013 na své návštěvě Kyjeva varoval Ukrajinu před ztrátou konkurenční výhody, když se nebude orientovat na Rusko. Potvrdil, že bude respektovat rozhodnutí Ukrajiny, pokud jde o ekonomickou orientaci a integraci, zároveň však upozornil, že konkurenční výhodu Ukrajina získá jedině tehdy, když se její ekonomika naváže na ruskou v tzv. eurasijské unii. Putinovo varování přišlo právě včas, jelikož se pro Ukrajinu blížilo podepsání asociační smlouvy s EU v listopadu 2013 (Hospodárske noviny 2013 [online]). V současné době, kdy se Ukrajina nachází v hluboké krizi a na politické křižovatce, se naplno projevuje i ruská geopolitika v energetické oblasti. Od státního převratu a převzetí moci na Ukrajině prozápadně orientovanými lídry jsou v sázce dodávky

plynu na Ukrajinu a zabezpečení energetické stability neohrožením dodávek přes Ukrajinu dál do zemí EU. Nejnovější spor mezi Gazpromem, resp. Ruskem a Ukrajinou však ukazuje, že situace se stále více vyhrocuje. Gazprom hrozí Ukrajině, že přeruší dodávky plynu na její území, pokud neuhradí dluh ve výši 2,2 mld. dolarů. V pozadí konfliktu probíhá boj o moc mezi prozatímní ukrajinskou vládou, která se přiklání k EU a Ruskem, které se snaží udržet Ukrajinu ve své sféře vlivu. Rusko rozhněvalo, kromě svržení Janukoviče, který měl v plánu podepsat s Ruskem dohodu o celní unii, podpora EU, která poskytla Ukrajině půjčku ve výši 1,6 mld. eur, dočasné odstranění cel na vývoz ukrajinského zboží do EU a program na zmírnění ukrajinské energetické závislosti na Rusku. Rusko vzápětí reagovalo zvýšením ceny zemního plynu, který bude platit Ukrajina v budoucnu o 81 %, z 268,5 dolarů za 1000 m<sup>3</sup> na 485,5 dolarů. Dříve byl import plynu na Ukrajinu dotován výměnou za ruský pronájem námořní základny v Sevastopolu na Krymu, ale protože Rusko v březnu tohoto roku anektovalo Krym, tato smlouva je neplatná (Hotten, Kroeger [online] 2014). Dokonce je možné, že tento spor ovlivní další státy kromě Ukrajiny. Přibližně 50 % plynu z Ruska teče přes Ukrajinu a zbytek přes plynovody Nord Stream a Yamal. Další plynovod South Stream je ve výstavbě, nicméně EU by mohla rozhodnout o zmrazení výstavby v rámci dalšího kola sankcí vůči Rusku. Pomoci v případě krize může propojení mezi různými produktovody např. Rakousko a Česká republika, které dostávají většinu dodávek plynu přes Ukrajinu a jsou nejvíce ohroženy,<sup>21</sup> pokud Rusko vypne kohoutky, mohou získat část paliv napojením na potrubí z Německa. Jiné země, jako například Polsko, Litva, Estonsko a Finsko, se snaží diverzifikovat své dodávky energie například tím, že se orientují více na zkapalněný zemní plyn (LNG) ze zemí mimo EU, jako jsou Norsko, Katar nebo Alžírsko anebo v budoucnosti dovoz LNG na bázi břidlicového plynu ze Severní Ameriky. Největší problém zatím čeká na samotnou Ukrajinu. Ačkoli ukrajinské jaderné a uhelné elektrárny vyrábějí dostatek elektřiny, průmysl a komunální infrastruktura jsou vysoce závislé na plynu (Pirani a kol. 2014). Odhaduje se, že spotřeba plynu na Ukrajině pro letošní rok bude činit 50 miliard m<sup>3</sup>, přičemž 20 miliard bude vyprodukováno na Ukrajině. Pokud by Rusko skutečně zastavilo dodávky, Ukrajina bude muset najít alternativní dodavatele pro přibližně 30 miliard m<sup>3</sup>. Probíhají jednání v rámci EU o pomoc Ukrajině a v případě nouze je návrh zaslat plyn reverzním tokem přes

---

<sup>21</sup> Spolu se Slovenskem, které je plně závislé na ruských dodávkách přes Ukrajinu.

plynovody na Slovensku, což ale samozřejmě není ideální řešení a Slovensko samo je zcela závislé na ruských dodávkách (Pirani a kol. 2014).

Rusko usiluje o multipolaritu a rovnocenné postavení s ostatními důležitými subjekty mezinárodních vztahů - mocnostmi, jako jsou Spojené státy, EU, Čína či Indie. Zároveň Rusko využívá energetiku jako prostředek obrany suverenity a prosazování zahraničněpolitického vlivu. Např. Gazprom investuje tak, aby získal v zahraničních firmách nadpoloviční většinu a rozhodující slovo. Gazprom má své dceřiné společnosti ve všech státech, kam exportuje plyn, což má jak ekonomické, tak i politické motivy (Řezač 2011). Putin podepsal v květnu 2008 zákon o strategickém průmyslu, který omezuje zahraniční investice do klíčových ekonomických sektorů, např. těžby ropy a plynu, letecké techniky nebo masmédií. Celkem bylo takových strategických sektorů vymezeno 42. Pokud zahraniční investor bude chtít získat nadpoloviční podíl firmy, musí podléhat speciálnímu schvalovacímu řízení. Rusko dává po roce 2005 jasně najevo, že Evropa není jediným zájemcem a pokud bude vyvíjet neadekvátní nátlak neboli nutit Rusko do pozic, které Rusko nemá zapotřebí, tak se může energetická velmoc obrátit na spolupráci směrem k Číně, Indii a jiným rychle se rozvíjejícím trhům (Kučerová 2008).

Energetická spolupráce mezi EU a Ruskem je velmi komplikovaná, jelikož Rusko preferuje asymetrickou závislost, což znamená, že všichni importéři by měli být na ruských dodávkách závislí, zatímco Rusko by mělo být nezávislé (Tichý 2011). Podle energetické strategie RF do roku 2030 je hlavním cílem co nejefektivnější využití přírodních zdrojů a potenciálu energetického sektoru pro dlouhodobě udržitelný růst domácí ekonomiky, zlepšení životní úrovně obyvatelů Ruska a posílení ruské pozice v zahraničí. Energetika je tak zcela otevřeně vnímána jako nástroj obnovy moci v mezinárodním prostředí a prostředek obrany suverenity proti vnějším vlivům (Evropské komise 2009, Tichý 2011). Gazprom se snaží jednak o diversifikaci dodávek ropy a plynu, ale také o posílení své pozice na evropských trzích. K tomuto cíli mu mimo jiné pomáhá i nedávno vybudovaný nový plynovod Nord Stream a momentálně budovaný South Stream. Plynovod Nord Stream a s ním související pakt Putin – Schröder je vnímán Polskem a baltskými zeměmi jako kontroverzní a staví se k němu nesouhlasně, jelikož plynovod obchází země střední a východní Evropy. Evropskou alternativou měl být projekt plynovodu Nabucco s kaspickým



plynem, který měl snížit závislost zejména středoevropských států od ruského plynu. Avšak konsorcium firem vedené BP rozhodlo, že plyn z ázerbájdžánského pole Shah Deniz II. bude dopravovat na evropský trh prostřednictvím plynovodu Trans-Adriatic Pipeline (TAP) přes Řecko a Itálii. Jedná se o obrovské zklamání, i když to byl projekt problémový,<sup>22</sup> byl EU mohutně podporován. Samozřejmě Rusko nechtělo přijít o kontrolu dodávek do střední Evropy, a proto dotlačilo Ázerbájdžán ke smlouvě (27. 5. 2009), která dlouhodobě zavazuje Ázerbájdžán k prodeji plynu Rusku za evropské tržní ceny. Tímto krokem Rusko získalo kontrolu nad plynem, se kterým bylo počítáno pro projekt Nabucco (Euractive 2009 [online]). Nakonec však Nabucco selhal nejen z politických důvodů, ale čistě z pragmatických, resp. ekonomických, jelikož trasa plynovodu TAP je kratší o 450 km. Obě trasy můžeme porovnat na obr. 8.

**Obr. 8: Trasy plynovodů Nabucco a TAP**



Zdroj: Top Channel 2013

<sup>22</sup> Z hlediska finanční podpory pro projekt, Rada EU a Komise rozhodly o uvolnění 50 miliónů EUR, místo původních 250 miliónů. EU se také nepodařilo uzavřít smlouvu se žádným ze středoevropských států a tak jedinou možností bylo náležitě v Ázerbájdžánu. Přítěží bylo rovněž to, že se členské státy nedokázali jednomyslně dohodnout na aktivní podpoře tohoto projektu, zejména postoje Německa a Itálie s jejich dlouhodobými smlouvami s Ruskem, byli pro projekt kontraproduktivní (Tichý 2011).

Problémem energetického vztahu EU-Rusko je, že existuje jenom na papíře a Rusko vyjednává o energetice separátně s jednotlivými státy, čímž posiluje svou vyjednávací pozici. Speciální vztah panuje především mezi Ruskem a Německem. Kolem roku 2007 se německá média zabývala napojením německých politiků na společnost Gazprom. SPD měla podle médií dostávat od Gazpromu sponzorské dary. Na oplátku němečtí politici v čele s Gerhardem Schröderem podporovali výstavbu plynovodu Nord Stream. Obvinění se nepřímou potvrdila, když se Gerhard Schröder po ukončení postu kancléře stal prezidentem projektu Nord Stream, který je z 51 % vlastněn Gazpromem. Na druhé straně je Německo jediným státem, který oficiálně zveřejňuje cenu, za kterou od Gazpromu kupuje plyn. Distribuční společnosti v ostatních státech přesnou cenu neuvádějí. Hlavním důvodem pro roztržité postoj směrem k Rusku je rozdílná závislost na dodávkách jeho surovin a odlišné potřeby z hlediska bezpečnosti (Engdhal 2010).

Vzhledem k tomu, že EU hledá cesty jak být nezávislá na ruském importu, Rusko se analogicky k tomu také snaží, jak již bylo zmíněno o diversifikaci dodávek. Gazprom operuje na projektech v různých částech světa, např. Alžírsko, Bolívie, Kuba, Vietnam, střední Asie a mnoho dalších. Pravdou však je, že zatím nemá vybudovanou potřebnou infrastrukturu, aby snížil svou závislost na exportu do EU. Vzhledem k novým technologiím, Rusko také nechce zůstat stranou, a proto vybudovalo svůj první terminál LNG, který je součástí projektu Sakhalin II a byl slavnostně otevřen v únoru 2009 (Gazprom 2013 [online]). Bude jistě zajímavé sledovat, jak se bude energetická politika jednak Ruska a jednak EU, jako největší odbytiště energetických surovin z Ruska, vyvíjet v příštích desetiletích. Jedno je však jisté, pokud by evropské státy neměly uzavřené dlouhodobé kontrakty s Gazpromem, byla by pravděpodobně EU nezávislá na ruských dodávkách v nejbližších 20 letech. Je otázkou, jak se změní pozice Ruska jako energetického giganta, zejména co se týče zemního plynu, když vyprší závazky s EU a Evropa bude dostatečně zásobena plynem ze střední Asie, severní Afriky nebo USA. Zatím nelze odhadnout, zda Rusko bude schopné do té doby vybudovat nové kapacity a plynovody a zda tak velký objem plynu, který dodávalo do EU, si najde své nové odbytiště v Asii.

## 4. ANALÝZA VZTAHŮ RUSKA A VYBRANÝCH SUBJEKTŮ

Ruská zahraniční politika se v období od rozpadu SSSR až po současnost v roce 2014 vyvíjela různými směry. Na začátku za vlády Jelcina a zejména za jeho prvního ministra zahraničních věcí Kozyreva, který byl jeden z nejvýznamnějších zastánců liberalismu a demokracie v post-sovětském Rusku,<sup>23</sup> se země snažila o začlenění a integraci do západní ekonomiky a bezpečnostních organizací bez nějakých výrazných imperiálních snah o území za hranicemi Ruska. V období dalšího ministra zahraničních věcí Primakova, kterého můžeme přiřadit ke stabilizátorům v rámci eurasianistů, se směr ruské geopolitiky začínal pozvolna měnit a již naplno prosazoval eurasianismus v zahraniční politice. Jelikož stabilizátory prosazovali udržení velmocenského postavení Ruska a neformální kontrolu nad územím blízkého zahraničí, aby tak Rusko mohlo spolehlivě vykonávat svou roli stabilizátora, Primakov se snažil v zahraniční politice o obnovení velmocenského postavení a stát se protiváhou USA, jako hegemonu (Tsygankov 2013). Nakonec, v dalších letech si Putin a Medveděv osvojili jejich vlastní odlišnou vizi národních zájmů, která balancuje mezi statusem Ruska jako mezinárodní velmoci a mezi potřebou mít speciální vztahy se Západem a obzvláště s USA.

### 4.1 Politická situace v Rusku po nástupu Vladimíra Putina

V této části bude rozebrán vztah Ruska a jeho zahraniční politika ve směru k Západu, to znamená zejména USA a NATO, EU, pak k Číně, Střední Asii, státům Jižního Kavkazu a Ukrajině. Pokud chce stát být významným regionálním, nebo i světovým hráčem, musí v první řadě mít pevnou vnitropolitickou a mocenskou strukturu. Již během prvního volebního období Putina<sup>24</sup> (2000-2004) došlo ke koncentraci moci prostřednictvím reformem, které měli eliminovat významné regionální elity a oligarchy. Od tohoto období můžeme používat termín řízená demokracie. To představuje zemi, ve které se konají volby,

---

<sup>23</sup> Kozyrev byl nakonec pro svůj postoj obviněn z kapitulace se Západem a ze ztráty pozice Ruska jako super mocnosti (Lynch 2001).

<sup>24</sup> První období po rozpadu SSSR, kdy byl prezidentem Boris Jelcin, je z dlouhodobého hlediska vnímáno spíše jako přechodné a transformační, ale jasný kurz geopolitického směřování můžeme vidět až za vlády Vladimíra Putina.

ale výsledky jsou známé předem, soudy projednávají případy, ale vydávají rozhodnutí v souladu se zájmem autorit, existuje pluralita tisku, ale s několika výjimkami jsou závislé na vládě. To představuje systém nesporné moci, stále více podobné sovětskému státu, ale bez jakéhokoliv ideologického základu, který se vyvíjí prostřednictvím řady etap (Anderson 2007). Od nového prezidenta se očekávalo, že všem neduhům uvnitř Ruské federace, včetně války v Čečensku, učiní rychlou přítrž a v zahraniční politice navrátí Rusko na výsluní světové politiky, odkud se po rozpadu SSSR bylo nuceno stáhnout. V zápětí po své inauguraci Putin vydal dekret, kterým zřídil 7 federálních okruhů státní správy (generální gubernie) a do jejího čela jmenoval své loajální spolupracovníky. Hranice nových federálních okruhů odpovídají hranicím vojenských okruhů organizace ozbrojených sil Ruska. Sedm generálních gubernátorů mělo postupně soustředit reálnou výkonnou moc na úkor subjektů federace. Gubernátory jmenuje a odvolává prezident federace. Jedním z hlavních důsledků této administrativní reformy bylo radikální omezení vlivu lídrů subjektů federace na výkon státní moci v rámci jimi spravovaných oblastí. Obdobně využil své právo zákonodárné iniciativy a předložil do parlamentu vícero návrhů zákonů, které znamenaly zásadní změnu systému veřejné správy v Rusku<sup>25</sup>. Na základě těchto zákonů např. gubernátoři a prezidenti republik nejsou nadále chráněni poslancekou imunitou a dále prezident má právo odvolávat šéfy místních samospráv (Duleba 2008 [online]). Jak se dokáže Putin vypořádat s oligarchy, kteří mají politické ambice a kteří mu navíc oponují, nejlépe ukazuje mediálně známá kauze ropné společnosti Jukos a jejího majitele Michaila Chodorkovského. Přitom Jukos, v té době druhá nejvýznamnější ropná společnost po společnosti Lukoil, odváděla nejvíc daní do státního rozpočtu v absolutních číslech, a přesto byla státem přivedená do krachu kvůli podpoře opozice a politickým ambicím Chodorkovského. Na začátku jeho prezidentského mandátu pomohli Putinovi i rostoucí ceny nerostných surovin, což Putin dokázal maximálně využít ve svůj prospěch a došlo k vzestupu státních podniků, jako je Gazprom a Rosneft, které byly výhodně odkoupeny zpět od perzekuovaných oligarchů. Politický chaos, který zůstal po Jelcinově vládě, se Putin rozhodl vyřešit i reformou stranického systému. Předěšlé období prezidenta Jelcina se vyznačovalo vznikem množství politických stran a politické plurality, což se postupně

---

<sup>25</sup> Nejvýznamnější návrhy zákonů představovaly zákony O systému formování Rady federace Federálního shromáždění a O všeobecných principech formování orgánů výkonné moci Ruské federace (Duleba 2008).

proměňovalo k umírněnému pluralitnímu systému, kde došlo k zániku nebo slučování stran. Reforma stranického systému měla nastolit chybějící stabilitu, avšak je v tomto případě na místě otázka, kde je hranice mezi ustanovením stability a omezením demokracie. V roce 2001 došlo k první výraznější změně politického systému. Byly omezeny možnosti vzniku nových stran a jejich fungování. Další reforma proběhla v roce 2006 a znamenala posílení centralizace a zvýšení kontroly státu nad volebním procesem. K významným změnám patřilo, že se o podporu voličů nemohli usilovat nezávislí kandidáti, strany nemohli vytvářet předvolební koalice nebo minimální počet členů strany musel být 50 000 a její regionální uskupení muselo mít minimálně 500 členů v alespoň 45 subjektech RF a nebyly povoleny strany na základě etnického, religiózního, nebo profesního principu (Fiala, Holzer 2004, Bowring 2011). Poslední reforma stranického systému proběhla i v důsledku teroristického útoku v Beslanu. Za zmínku stojí všemožné stěžování práce nezávislým novinářům v souvislosti s událostmi v Beslane. Později zavražděná kritička ruské politiky Anna Politkovská se na palubě letadla do Severní Osetie přiotrávila kávou a musela strávit několik dní v nemocnici nebo jinému nezávislému novináři Andreji Babickému bylo znemožněno odletět do Beslanu kvůli jeho údajnému zcela nezodpovědnému chování na letišti, kde údajně vyvolal rvačku a posléze byl zatčen a obviněn z trestního činu. Podobného zacházení se dočkali i zahraniční novináři přímo v Beslanu, kterým byly zabaveny videonahrávky s útokem nebo byli zadržováni a zatčeni nebo dokonce otráveni jako Anna Politkovská (Souleimanov, Svoboda 2006). Ruské bezpečnostní složky a osvobozovací operace v Beslanu naprosto selhali. Rusko má nepochybně velké problémy nejen s čečenským terorismem, ale i s ostatními etniky v oblasti Kavkazu. Např. Volgograd se stal cílem až tří teroristických útoků, které mají na svědomí islámské teroristické skupiny, které útočili i prostřednictvím černých vdov. Všechny tyto události nahrávají zpřísnění politického a stranického systému v Rusku, omezení svobody médií a tisku a v neposlední řadě souhlasu ruských občanů s Putinovou politikou. Další podobný případ zavraždění novinářů, bylo vyhoštění mladé investigativní novinářky magazínu New Times z Moldávie Natalie Morar. Tato mladá novinářka odhalila ve své práci sérii korupčních skandálů Kremlu s napojením na rakouskou banku. Po vydání svého článku o politickém financování byla deportována z Ruska na příkaz Federální bezpečnostní služby a bylo jí znemožněno získat ruské občanství. Později po svatbě se svým ruským manželem

byla několik dní zadržována na moskevském letišti a nakonec deportována zpátky do Kišiněva. Důvodem její deportace bylo podle ruských orgánů to, že byla shledána jako hrozba národní bezpečnosti (Lucas 2009). Podobných nebo i horších případů bychom mohli najít mnohem více. Podle různých mezinárodních organizací na ochranu demokracie a lidských práv, jako třeba Freedom House nebo Reportéři bez hranic je Rusko na chvostě zemí vzhledem k míře svobody slova, politickým i civilním právům (Freedom House 2014). V konečném důsledku, tak obyvatelé Ruska mají méně demokracie, ale jejich životy nejsou bezpečnější. Do procesu získávání kontroly nad nezávislými médii se zapojují kromě státních firem, jako Gazprom, rovněž soukromé firmy, které tak prokazují svojí loajalitu a vůbec jim přitom nevadí znehodnotit vlastní akciový podíl ve výši několika miliard dolarů, jak k tomu došlo v případě společnosti Lukoil (Souleimanov, Svoboda 2006).

Také ve svém druhém volebním období pokračoval Putin v zásadních změnách, které znamenaly další posílení výkonné moci a její další centralizaci. Politická strana Jednotné Rusko se stala státostranou, která prakticky neměla žádnou reálnou politickou konkurenci. Po vybudování silné vnitřní pozice Kremlu a podřízení politického i veřejného života se může Rusko usilovat o znovu získání svého velmocenského postavení na mezinárodní scéně. Je nepochybné, že v jeho politice nacházíme silný prostorový akcent, zaměřený na upevnění územní celistvosti Ruska a na posílení jeho postavení v postsovětském prostoru, v Eurasii, i jinde ve světě. Podle Putina má Rusko nejen ekonomické a vojenské předpoklady k tomu, se stát globální velmocí, ale i geografické důvody, a to přítomnost na dvou světadílech ruské zájmy v každé této lokalitě. Tento názor sjednocuje geopolitické proudy do společného cíle: udržet ruský teritoriální potenciál jako nástroj ruské síly (Ištok 2008). Známy je také Putinův výrok, že rozpad SSSR byl největší geopolitickou katastrofou 20. století. V tomto směru změnil styl politiky oproti Jelcinovi, když se snažil o vyzdvihování úspěchů sovětské éry, aby tak budoval v občanech státu národní hrdost. S národní hrdostí souvisí i větší příklon k ortodoxní církvi a s tím následně souvisí snaha Putina o návrat Ruska mezi elitní světové mocnosti (Herspring 2009). Putinova vize národních zájmů, která zahrnovala ochranu ruské identity a bezpečnosti, sociálně-ekonomický rozvoj a zesílení pozice politických institucí v občanech Ruska rezonovala lépe, než podhodnocená otázka bezpečnosti prozápadního Kozyreva nebo

naopak nadhodnocená bezpečnostní otázka stabilizátora Primakova. V důsledku barevných revolucí a vnímání tlaku Západu, nabrala ruská politika asertivnější směr. Moskva se snažila konsolidovat ruskou pozici vyzváním západních národů k otevření jejich trhů ruskému obchodu a nerozšiřováním jejich vojenské infrastruktury blíže k ruským hranicím (Tsygankov 2013).

Nově vzniklá RF má komplikované vztahy se svými novými sousedy (zejména evropskými), s kterými předtím sdílela jeden státní útvar. Tradičně komplikované vztahy má s Ukrajinou, s kterou řeší neutichající spory o ceny energetických surovin a jejich tranzit dál na západ přes ukrajinské území. Vzájemným vztahům nepomáhá ani nestabilní politická situace, kdy Ukrajina se zmitá mezi Západem a Východem. Další problematickou zemí pro RF je nevypočitatelné Bělorusko, kdy nikdy neví, co může od Alexandra Lukašenka čekat. Samostatnou kapitolou jsou komplikované vztahy s Pobaltskými státy, jak ukáže dále příklad Litvy. Globálního hlediska je však nejdůležitější, jaké má Rusko vztahy s globálními aktéry světové politiky, zejména se Západem.

## **4.2 Rusko vs. Západ (USA s NATO, EU)**

Ruské zahraničněpolitické myšlení se podle Duleby (2008) řídí třemi hlavními konstantami, které působí jako pilíře zahraniční politiky:

- **Jádrová konstanta.** Spolu s USA jsou největší jádrovou velmocí světa a jejich vojenský potenciál je tak veliký, že USA jej musí uznat jako rovnocenného partnera v řešení otázek mezinárodní bezpečnosti
- **Evropská konstanta.** Rusko je pevnou součástí evropských systémů bezpečnosti a evropská bezpečnost je klíčová pro národní bezpečnost Ruska.
- **Postsovětská konstanta.** Rusko má legitimní hospodářské, politické a bezpečnostní zájmy v zemích bývalého SSSR a hranice nových sovětských republik jsou umělým dědictvím sovětské doby, což dokladuje také to, že 25 milionů etnických Rusů se po rozpadu SSSR beze změny svého bydliště ocitlo za hranicemi Ruska.

Tyto pilíře jsou v Rusku všeobecně akceptované axiomy, o kterých se nepochybuje. Na druhou stranu, ale byly po rozpadu SSSR zdrojem velkých frustrací pro geopolitiku Ruska, a to hned z několika důvodů. USA samozřejmě odmítli uznat Rusko jako rovnocenného bezpečnostního partnera. Rusko nedokázalo zabránit NATO v použití vojenské síly v Evropě ve válce v Jugoslávii. USA tak učinily navzdory vysloveně odmítavému postoji Ruska. USA spolu s EU se rovněž snaží v postsovětském prostoru získat kontrolu nad zásobami strategických surovin podporou režimů s protiruskou politikou, jako třeba v Gruzii (Duleba 2008 [online]). Na důležitém evropském kontinentu se RF musela vyrovnat s novou geopolitickou konstrukcí, která se vyznačovala silícími integračními procesy v ekonomické a bezpečnostní oblasti, a to nejenom EU, ale i NATO. V podobě EU vznikl nový pól síly, disponující nejen značnými ekonomickými možnostmi a mocí, ale také významným politicko-vojenským potenciálem. V nové konfiguraci regionální bezpečnosti bylo pro Rusko těžké najít své adekvátní místo a prosazovat své národní a bezpečnostní zájmy. Obzvláště podstatné jsou vztahy s NATO, jako bezprostřední reakce na proces rozšiřování o státy střední a východní Evropy včetně Pobaltských států, který v Rusku vytvořil někdy až stísnující pocit obklíčování své vlasti a bezmoc (Horemuž 2010).

I navzdory těmto frustracím se v prvním funkčním období Putin prezentoval jako pragmaticky smýšlející politik, který je schopný ústupků, dokonce i nakloněný spolupráci se Západem. Dokázal to i tím, že jeho první zahraniční cesta po nástupu do úřadu vedla v polovině dubna do Velké Británie. Na porovnání, první zahraniční cesta v jeho druhém funkčním období vedla do Kazachstánu. Dokonce byl na začátku svého prezidentského období odhodlán upevnit vztahy s USA a uvažovalo se i o členství v NATO. Rusko si ale moc dobře uvědomovalo, že příliš úzké kontakty s NATO, by zbavili Rusko strategické nezávislosti (Trenin 2004). V ekonomické oblasti se Rusku povedla integrace do významných seskupení jako Světová banka, MMF nebo G8, i když tato integrace neprobíhala vždy hladce, např. do WTO Rusko vstoupilo až v roce 2012 po dlouhých letech čekání. V oblasti strategicko-bezpečnostní, přestože nedošlo k samotné integraci Ruska do NATO, byla vytvořena společná stálá rada Rusko-NATO, jejímž cílem bylo snížení ruských obav z této organizace. Rusko sice nemělo právo veta, avšak v přesně definovaných oblastech, včetně krizového managementu, se účastní na plánování a přípravě rozhodnutí NATO. V současnosti však, vzhledem k nedávným událostem na Ukrajině a



anexi Krymu, se NATO rozhodlo přerušit veškerou civilní a vojenskou spolupráci s Ruskem minimálně do června tohoto roku, kdy aliance znovu posoudí situaci. Do té doby bude pokračovat jen politický dialog s Ruskem na úrovni velvyslanců (NATO-Russia Council 2014 [online]). Navzdory tomu, že se angažovanost Ruska zvýšila, neubránili se Rusové nespokojenosti s vedoucím postavením Spojených států ve většině těchto organizací, díky kterému může USA lépe prosazovat svůj vliv. Po teroristických útocích na WTC v roce 2001 během prvních fází vojenských operací v Afghánistánu se pak Rusko de facto stalo americkým spojencem. Tyto i další příklady ukazují, že v prvních dvou letech Putinovy vlády se tedy Rusko v žádném případě nesnažilo oslabit euroatlantické společenství, jak předpokládá Duginova teorie (Dugin 1997). První náznaky možného obratu v prozápadním zahraničněpolitickém kurzu souvisejí s vnitropolitickým faktorem, a sice s odchodem některých prozápadních liberálů z Putinovy vlády během roku 2003. Namísto nich nastoupili lidi s autoritářskými sklony, kteří mimo jiné zařídili uvěznění Chodorkovského. Přibližně v tomto období ustávají ekonomické liberální reformy a Ruská zahraniční politika vůči Západu nabývá sebevědomějšího, konfrontačního charakteru a v kontrastu s prvními lety Putinovy vlády se vyznačuje větší iniciativou a proaktivitou. Pokud se zaměříme na konfrontaci cílů a kroků ruské zahraniční politiky, můžeme deklarovat na základě Tab. 3 rozdílné politické postoje a názory Ruska a Západu (v některých případech také Číny, o kterých vztazích s Ruskem bude zmíněno později) vůči významným světovým krizím a ozbrojeným konfliktům.

Tab. 3: Postoj mocností k hlavním geopolitickým konfliktům po II. světové válce

Konflikt	Rusko	USA	EU	Čína
<b>Izraelsko-palestinský konflikt</b> 1948 – současnost	člen tzv. Quartetu, ale větší podpora a sponzor Palestiny	člen tzv. Quartetu, velmi silná a tradiční podpora Izraele, v RB připravený vetovat současný návrh vzniku státu Palestina	člen tzv. Quartetu, pozitivněji nakloněný současnému návrhu vzniku státu Palestina	dřívější velmi silná podpora Palestiny
<b>KLDR &amp; Jižní Korea</b> 1950-1953 (současnost)	tradiční spojenec KLDR, vznik KLDR pod dohledem okupujících sovětských jednotek	podpora Jižní Koreje a sankce vůči KLDR	podpora Jižní Koreje a sankce vůči KLDR	tradiční spojenec KLDR
<b>Vietnam</b> 1955-1975	materiální podpora severnímu komunistickému Vietnamu	podpora a vojenská účast na straně jižního Vietnamu	Francie ztratila svou kolonii Indočínu, nezapojení se do války	materiální i vojenská podpora severnímu komunistickému Vietnamu
<b>Afgánistán</b> 1979-1986	snaha o obsazení Afgánistánu	materiální podpora afgánských jednotek	materiální podpora afgánských jednotek	materiální podpora afgánských jednotek
<b>Ázerbájdžán, Arménie</b> 1988-1994	silnější podpora Arménů, člen Minské skupiny	dialog s oběma zeměmi o ukončení konfliktu, člen Minské skupiny	oficiálně nezaujala stanovisko, ale Francie člen Minské skupiny	oficiálně nezaujala stanovisko
<b>Rwanda</b> 1990-1994	podpora jednotek OSN	podpora Tutsiů	podpora jednotek OSN, Francie dodávala zbraně vládním jednotkám	dodávání zbraní vládním jednotkám
<b>Jugoslávie</b> 1991-1995	silná podpora Srbů	podpora chorvatské armády + bombardování Bělehradu	finanční pomoc Černé Hoře	oficiálně nezaujala stanovisko, ale roztržka s USA -> připravená pomoci Miloševićovi

<b>Somálsko</b> 1991- současnost	oficiálně nezaujalo stanovisko	přímé ozbrojené střety se somálskými jednotkami	neuznala v 2000 vytvoření přechodné vlády, přímé dřívější zapojení	Čína rozběhla několik projektů na obnovu válkou zničené země
<b>Zair / Kongo</b> 1996-1999	dodávky bojových aviatických prostředků Zairu	podpora Kagameho	oficiálně nezaujala stanovisko	výhodné ekonomické půjčky na obnovu
<b>Afghánistán</b> 2001- současnost	vojenská podpora koaličních jednotek	iniciace vpádu + vojenská podpora koaličních jednotek	vojenská podpora koaličních jednotek	materiální podpora projektu na obnovu Afghánistánu
<b>Irák</b> 2003-2011	odmítá invazi do Iráku	přímé zapojení svých jednotek proti iráckým silám	diplomatická, vojenská, materiální pomoc americkým jednotkám v Iráku, ale Německo a Francie zpočátku odmítali invazi v roce 2003	odmítá invazi do Iráku
<b>Súdán /Dárfúr</b> 2003- současnost	dodávky zbraní do Súdánu	v poslední době zlepšení dlouhodobě ostrých diplomatických vztahů	humanitární podpora	dodávky zbraní do Súdánu
<b>ČAD</b> (1960) 2005- 2010	zapojení svých jednotek do mise EUFOR	oficiálně nezaujali stanovisko	zapojení svých jednotek do mise EUFOR	oficiálně nezaujala stanovisko
<b>Gruzie</b> 2008	přímé zapojení vojenských jednotek proti gruzínským silám + embargo na dovoz gruzínských produktů	poskytovala materiální a výcvikovou pomoc gruzínské armádě	diplomaticky podporuje Gruzii	oficiálně nezaujala stanovisko
<b>Libye</b> 2011	během občanské války zastavila dodávky zbraní vládním jednotkám	zapojily se do vojenské intervence proti vládním jednotkám	zapojily se do vojenské intervence proti vládním jednotkám	odmítání vojenských intervencí
<b>Sýrie</b> 2011- současnost	dodávky zbraní Assadovým jednotkám + vetovalo sankce OSN proti Sýrii	vypovězení syrského chargé d'affaires z USA + diplomatická podpora vzbouřeneckým jednotkám	diplomatická podpora vzbouřeneckým jednotkám	vetovala OSN sankce proti syrské vládě

Zdroj: BBC, CNN, Reuters 2014

Z tabulky v jejímž rámci početně dominují nejvýznamnější geopolitické krize v období po konci II. světové války je vidět v drtivé většině rozdílný, vesměs protikladný postoj Ruska a Západu, zejména USA. Rusko v některých krizích našlo spíš společnou cestu s Čínou. Pouze v případě války v Perském zálivu 1991 a také invaze do Afghánistánu 2001 lze hovořit o spolupráci s USA a NATO, neboť se jednalo o akce schválené OSN, resp. RB. Co se týče invaze do Afghánistánu v roce 1979, jednalo se o čistě sovětskou invazi, která byla posledním ruským pokusem o získání přístupu na jih, což je odvěká ruská touha. V nejstarším ze zde zmíněných konfliktů – v Izraelsko-Arabském konfliktu oficiálně Rusko, USA i EU jsou všichni členy Quartetu, který se skládá z OSN, USA, Ruska a EU a má dohlížet na mírová jednání na Blízkém východě. Nicméně skutečné postoje k tomuto konfliktu se liší již od jeho začátku. Zatímco USA vždy stály na straně Izraele, po vzniku státu Izrael se Arabové připravovali na válku za podpory SSSR. Přitom při vzniku státu Izrael se Stalin snažil o dobré vztahy, protože doufal, že se nově vzniklý stát vydá cestou socialismu a tím urychlí úpadek britského vlivu na Středním východě. Celkově se Rusko snažilo využít arabsko-izraelský konflikt k zvýšení svého vlivu na Blízkém východě. Jenže Izrael se orientoval prozápadně a stal se americkým spojencem. To způsobilo zvrát v sovětské zahraniční politice, a proto začali podporovat Arabů. Nicméně další vývoj ukázal, že Izrael i s pomocí USA se stal zemí, proti níž nemá Sovětský svaz žádné účinné prostředky, a pokus o jeho zničení by vedl ke konfrontaci se Spojenými státy. Výsledek války sice znamenal příklon části arabských zemí k Sovětskému svazu, ale představitelé SSSR si byli vědomi, že vyzbrojují země, které z politického hlediska nedokážou ovládat a jejichž touha po zničení Izraele by mohla vést až k nechtěnému americko-sovětskému konfliktu. Po rozpadu SSSR dokonce Rusko nechalo USA se ujmout vedení v arabsko-izraelské diplomacii, v době kdy byl prozápadní Andrej Kozyrev ministr zahraničních věcí. Lze říci, že v tomto období mělo Rusko s Izraelem standardní vztahy, které se vyvíjeli i ve vojenské oblasti. V roce 1996 se však situace změnila. Rostoucí tlak pravicových sil ruské Dumy, intervence USA v Bosně, ale zejména nový ministr zahraničních věcí Primakov. Jak již bylo zmíněno, Primakov se řadí mezi stabilizátory v eurasianistickém hnutí a právě proto tato změna ruského postoje. Prosazoval kritický postoj k Izraeli a více soucitný postoj arabským státům a Palestincům. V současnosti se Moskva snaží udržet dobré bilaterální vztahy s Izraelem a zároveň poskytuje zbraně a diplomatickou podporu hlavním

nepřítelem Izraele – Sýrii, Íránu, Hamásu a Hizballáhu, za účelem posílení pozice Ruska na Blízkém východě. Spíše než vyřešení mírového procesu na Blízkém východě, je Putinův primární cíl návrat Ruska do centra pozornosti a stát se významným faktorem diplomacie v této oblasti (Freedman 2010).

V případě Koreje sehrálo SSSR velkou roli na vzniku KLTR. Severní Korea byla vyhlášena 9. 9. 1948 pod dohledem okupujících sovětských jednotek. V následném boji o moc vyhrála Korejská komunistická strana, v jejímž čele stáli Korejci, kteří žili v SSSR, či v ČLR, a měli tak už spoustu zkušeností s praktikami komunistického režimu. V případě následující korejské války na počátku 50. let, SSSR vojensky podporoval KLTR. Následně RB vydala rezoluci namířenou vůči KLTR, se kterou SSSR nejenom že nesouhlasil, ale jednání se vůbec nezúčastnil na protest proti tomu, že OSN nehodlala poskytnout místo stálého člena RB OSN komunistické Číně.<sup>26</sup> Po rozpadu SSSR a v posledních letech však už Rusko není tak jednoznačný spojenec KLTR, což vyplývá ze všeobecných obav světové společnosti před korejským jaderným programem a současným směřováním politiky Severní Koreje a proto Rusko by se svojí jasnou podporou KLTR v této oblasti úplně zdiskreditovalo před svými západními partnery (Svoboda 2004).

V některých případech se opozitní postoj Rusku zcela nevyplatil a znamenal obrovské ekonomické ztráty, jako např. v případě Libye. Diplomatické vztahy mezi oběma zeměmi jsou blízké a produktivní již od sovětské éry, kdy se Sověti výrazně podíleli na budování ropného průmyslu a infrastruktury v Libyi. SSSR také vydatně zásoboval Libyi svými zbraněmi. Po rozpadu SSSR Rusko zůstalo velmi významným obchodním partnerem. Jedině v období Jelcina nepanovali mezi zeměmi tak vřelé vztahy a Rusko taky souhlasilo s uvalením sankcí na Libyi v roce 1992. Bylo to z toho důvodu, že Jelcin se snažil udržovat prozápadní kurs. V roce 2008 dokonce Putin, jako první ruský prezident, navštívil Libyi a došlo k podepsání řady kontraktů mezi zeměmi (Katz 2008). V případě konfliktu v Libyi, Rusko pochopitelně bylo velký podporovatel Kaddáfího ostře vystupující vůči jakékoliv vojenské intervenci, nakonec, ale nezabránil jeho pádu. Kritika vojenské pomoci NATO povstalcům nebo bránění přísnějším sankcím vůči Kaddáfího režimu se

---

<sup>26</sup> Čínská lidová republika je stálým členem RB až od roku 1971, kdežto předtím byla v RB zastoupená Čínskou republikou na Tchaj-wane.

nakonec Rusku z ekonomického hlediska nevyplatila. Po pádu diktátorského režimu libyjská ropná společnost AGOCO odmítla ruské podnikatelské zájmy v zemi a dala přednost Itálii a Francii (Kovalyova, Farge 2011). V případě Libye však nebyl úplně jednotný postoj ani členů EU, např. Německo, které v podstatě nemá žádné neekonomické zájmy na Středním východě, v roce 2011 se připojilo k Rusku a k Číně a zdrželo se hlasování o bezletové zóně v Libyi.

Pokud se zaměříme na Sýrii, je situace ještě víc vyhrocena. Zatímco Západ se snaží co nejlépe podporovat opoziční povstalecké jednotky vůči Assadovi, Rusko a Čína jsou připraveny vetovat každou rezoluci ohledně Sýrie. Putin sám prohlásil, že Střední východ bude svědkem významných změn. Sýrie bude vyzbrojena zbraněmi, které nebyly nikdy dříve k vidění (na Středním východě), včetně počítačem řízených chytrých raket. Rovněž dodal, že Rusko dodá Sýrii rakety země-moře Scean 5, které jsou schopné zasáhnout a potopit jakýkoliv cíl do vzdálenosti 250 km od syrského pobřeží (Global research 2013 [online]) Opět je očividné proč taková ruská podpora Assadovi navzdory zbytku světa. Pro Rusko má totiž Sýrie velký význam: v syrském městě Tartus, asi 220 kilometrů severozápadně od Damašku, má základnu jeho jediná středomořská námořní flotila<sup>27</sup>. Sýrie je významným odběratelem v Rusku vyrobených zbraní. Pro Rusko je syrský režim posledním z těch, se kterými mělo ještě ze sovětských dob nadstandardní vztahy a dodávalo jim zbraně. Z bývalých sovětských spojenců a odběratelů zbraní padl nejprve Saddám Husajn v Iráku v roce 2003, a pak v roce 2011 v Libyi Muammar Kaddáfí. Podobně bychom mohli rozebrat každý ze zde uvedených konfliktů a viděli bychom, že v první řadě se jedná o mocenské zájmy Ruska, které stojí za opozičními postoji v nejvýznamnějších konfliktech v posledních letech. Rusko se snaží (verbálně) pasovat do role mírotvůrce, který nechce zasahovat do vnitřních záležitostí jiných států a kritizuje americké vojensko-politické aktivity. Přitom lze rozeznat, že se chová podobně jako za studené války a prohlášení o nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných států je jenom pouhou frází ve světle např. rusko-gruzínského konfliktu, kdy nezávislost dříve součástí Gruzie (Abcházie a Jižní Osetie) uznalo kromě Ruska, jenom pět států a naproti tomu, celý Západ a dokonce i

---

<sup>27</sup> Je zajímavé, že vzhledem k současnému vývoji v Sýrii, kdy používání přístavu v Tartusu je problematické, nabídl Kypr Rusku své vojenské letecké základny a přístav v Limassol. Jednalo by se totiž o vojenskou základnu na území EU.

Čína uznání nezávislosti odsoudily. Důležitá postava ruského geopolitického diskursu Alexander Dugin, který má silnou Putinovu podporu, sám prohlašuje, že Rusko a USA představují antagonistické reprezentanty dvou neslučitelných forem civilizační organizace, jejichž dlouhodobější koexistence je vnímána jako nemožná a obecně nežádoucí. V rámci Evropy považuje Dugin za jednoznačnou mocnost Německo, se kterým Rusko musí nutně kooperovat a zcela zásadní podle něj je spojení Moskva – Teherán (Kalinič, Naxera 2011 [online]).

#### **4.2.1 Vztahy Ruska s vybranými evropskými státy**

##### *Německo*

Německo je dlouhodobě nejvýznamnějším obchodním partnerem Ruska ze států EU. Je to dáno zejména historicky. Již od dob rozděleného Německa, bývalá NDR zaujímala velmi specifické postavení mezi zeměmi východního bloku. NDR byla SSSR ekonomicky podporována, aby se vyrovnala svému západnímu protějšku. Po pádu Berlínské zdi tento proces ustal a byl postupně nahrazen nynějším ekonomicko-politickým partnerstvím. Další důvod je ten, že německá ekonomika je ze všech členů EU největší a nejvýkonnější. Po konci studené války se vyvinulo strategické partnerství mezi oběma státy. Samozřejmě nejdůležitějším faktorem vzájemných vztahů je energetika, protože oba státy jsou na sobě závislé. Jelikož Německo odebírá zdaleka nejvíce energetických surovin z celé EU a je tedy nejvýznamnějším ruským klientem. Globálně je třetí nejdůležitější obchodní partner Ruska s 8,7 % po Číně a Nizozemsku, které dováží z Ruska hlavně ropu a ropné deriváty přes Rotterdam. V posledních letech dochází k nárůstu vzájemného obchodu. Rusko je rovněž velmi atraktivní trh pro investice. Od ledna do září 2012 dosáhli investice německých firem v RF výši 25 mld. dolarů, což je mírný nárůst oproti stejnému období předchozího roku. V současné době existuje v Rusku kolem 6 500 firem s německou majetkovou účastí působící v 81 z 83 subjektů federace. I když se Rusko aktivně snaží podporovat zahraniční investice, podnikání není pro domácí, ani pro zahraniční firmy jednoduché. Zejména po nástupu V. Putina vláda zasahuje velkou mírou do svobody podnikání. Obrovským problémem je zde korupce a ruská vláda se snaží řešit

tento problém přijetím protikorupčních opatření. Důležitým nástrojem spolupráce jsou rusko-německé konzulární konzultace, které se konaly naposledy v lednu 2013. Německo má silný zájem na integraci RF do multilaterálních struktur. Strategické partnerství s Ruskem také znamená upřímný, konstruktivní a kritický dialog o rozdílných názorech (lidská práva a demokratické politické soutěže), stejně jako spolupráci při modernizaci ruských institucí, včetně právního sektoru, zdravotnictví, demografie, vzdělávání, energetiky a dopravy. (Federal foreign office 2013 [online]). Nicméně v poslední době se jejich vzájemné vztahy zhoršují. Zejména po nástupu A. Merkelové, která nemá tak vřelý vztah s Putinem jako její předchůdce Gerhard Schröder<sup>28</sup>. Bývalý německý kancléř Schröder dokonce nazval Putina na konci roku 2004 ve světle událostí Oranžové revoluce skutečným demokratem (Motyl 2010). Zatímco ekonomické vztahy mezi oběma zeměmi se úspěšně rozvíjí, je akutní krize v politické sféře. Hlavním důvodem rozdílu je, že v Německu výrazně zesílila kritika politické situace v Rusku. Za prvé, německé orgány kritizovaly parlamentní a prezidentské volby v Rusku, a pak začaly negativně ohodnocovat změny, které se konají v zemi. Koordinátor německé vlády na spolupráci s RF, místopředseda vládnoucí Křesťanskodemokratické unie ve Spolkovém sněmu, Andreas Schockenhoff, se stal mluvčím tohoto trendu. Ostře kritizuje akce ruských úřadů, nový zákon o shromažďování<sup>29</sup> a nevládních organizací nebo soud s Pussy Riot. Všechny obavy byly zahrnuty do rezoluce, která měla 17 bodů a kterou schválil Spolkový sněm před 12. setkáním takzvaného petrohradského dialogu a návštěvou Angely Merkelové v Moskvě. To způsobilo značnou nevůli v Moskvě a přerostlo až do diplomatického skandálu mezi ruským ministerstvem zahraničí a německou kancléřkou. Jelikož, ale obě strany mají velký zájem na rozšíření vzájemných vztahů, ani Merkelová ani Putin na oficiální návštěvě v Moskvě příliš nerozebírali otázku lidských práv a vnitropolitickou situaci Ruska (Stier 2012 [online]). V posledních měsících pokračovaly roztržky mezi oběma státy, např. ohledně bankovní krize na Kypru nebo kontrola německých neziskových organizací v Rusku<sup>30</sup>. Na tuto kontrolu Německo zareagovalo změnou postoje ohledně evropských viz

---

<sup>28</sup> Postoj Angely Merkelové vůči Rusku může být determinován tím, že vyrůstala v NDR.

<sup>29</sup> Rovněž ruská opozice se bouří proti tomuto zákonu, který markantně zpříšňuje podmínky pořádání masových akcí, jako mítinky, nebo demonstrace. Kritici vidí za tímhle zákonem represivní opatření vůči Putinovým oponentům (Český rozhlas 2012 [online]).

<sup>30</sup> Nejednalo se o kontrolu jen německých neziskových organizací, nýbrž celoplošnou kontrolu všech neziskových organizací v Rusku.



pro Rusy (Kurjanova 2013 [online]). Naposled se pustil ostře do poměrů v Rusku německý prezident Joachim Gauck v čase summitu G8, když odsoudil absenci právního státu a také Putinovo vypořádání se s opozicí (Hoffmann a kol. 2013 [online]). Následně na to, celý západní svět odsoudil nový ruský zákon zaměřený proti homosexuálům. Je evidentní, že rusko-německé politické vztahy procházejí těžkým ochlazením, zatím co ekonomická aktivita se dlouhodobě prohlubuje, jelikož obě krajiny se navzájem nevyhnutně potřebují.

### ***Francie***

Rusko-francouzské vztahy sahají daleko do minulosti, kdy ale nebyly vyhraněné. Někdy spolupracovali jako spojenci, jindy zase vystupovaly jako nepřátelé. Podobně dramatické byli jejich vztahy i za studené války. Od rozpadu SSSR má Francie bilaterální vztahy s Ruskem, které jsou relativně na dobré úrovni. Společně spolupracují na velkých projektech v oblasti energetiky, včetně jadrové, vesmíru, leteckého průmyslu a zemědělství. Francie se aktivně účastní vývoje moderních ruských letadel a nejnověji spolupracují na výrobě zbraní. Francie dále finančně podporuje stavbu plynovodů Nord Stream a South Stream a dalších projektů dopravní infrastruktury (Hlas Ruska 2013 [online]). Co se týče vzájemného obchodu, Francie byla v roce 2012 třetí největší exportér z EU do Ruska v objemu 9,1 mld. EUR s podílem 7 %. V importu z Ruska už ale Francie nehrála významnou roli, protože největšími importéry zboží z Ruska jsou Německo s 19 %, dále Nizozemí, Polsko a Itálie. Kompletní tabulku zahraničního obchodu EU s Ruskem dokládám v příloze 3. Francouzské investice do ruské ekonomiky překročily 9 mld. EUR v roce 2012 a více než 470 společností s francouzským kapitálem operuje téměř ve všech oblastech působících na ruském trhu. Společně se hledají možnosti pro společný vstup na trhy třetích zemí. Podle ruských nejvyšších představitelů je evidentní, že potenciál rusko-francouzských vztahů není zatím v plné míře využit. Rovněž je podle nich nemožné mluvit o budoucí spolupráci mimo evropský nebo globální koncept. Rusko vnímá Francii jako jeden z předních partnerů v prohlubování vztahů Ruska s EU (The Ministry of foreign affairs of Russian Federation 2013 [online]). Samozřejmě oba státy nemají vždy jednotný názor a nastávají konflikty. Nejvýrazněji se vyostřili za vlády prezidenta Sarkozyho, zejména kvůli válce v Gruzii. Na druhou stranu, Francie poděkovala ruskému prezidentovi

za podporu vojenské operace Francie v Mali. I když se mezi Ruskem a Francií vyskytnou odlišné názory, např. na americký systém protiraketové obrany v Evropě nebo na Sýrii, vesměs se mezi nimi dosud nevyskytly vážnější konflikty, ani nejvyšší političtí představitelé obou států vůči sobě nevystupují tak kriticky, jak je to v případě Německa. Do budoucna se dá očekávat prohloubení strategického partnerství a rozmach vzájemných ekonomických vztahů. Kromě Německa a Francie má Rusko v rámci států EU tradičně dobré bilaterální vztahy s Itálií.

### *Polsko*

Polsko-ruské vztahy byly dlouhodobě bouřlivé a napjaté. Polsko prožilo několik historických křivd, které doposud nejsou zapomenuty nebo odpuštěny polskou veřejností.<sup>31</sup> Historické křivdy mají velký vliv na formování vzájemných vztahů a Polsko ještě pod vládou bratrů Kaczynských se stavělo k Rusku otevřeně nepřátelsky a bylo připraveno vetovat vzájemná jednání mezi EU a Ruskem. Mezi největší roztržky v tomto období patřilo ruské embargo na dovoz polského masa a dalších potravin v roce 2005, za čím polská strana viděla politické motivy. V tomtéž roce byl podepsán kontrakt na výstavbu plynovodu Nord Stream, který záměrně obchází tranzitní země střední a východní Evropy, včetně Polska, což vyvolalo další nedůvěru ve vzájemných vztazích. Už zmíněné polské veto trvalo 18 měsíců, během kterých Polsko blokovalo jednání o nové smlouvě o strategickém partnerství mezi EU a Ruskem. Polsko se svou silnou orientací na USA a Západ bylo horlivým podporovatelem rozšiřování euroatlantických struktur dál na východ, na rozdíl od Ruska, které východní rozšiřování NATO považovalo za hrozbu vlastní bezpečnosti. Z toho důvodu bylo ostře proti rozmístění amerických raket v Polsku (Bielén 2012). Nicméně od podzimu 2007 začala nová éra vzájemných vztahů, kdy v Polsku začal vládnout liberálně-konzervativní kabinet pod vedením Občanské platformy a premiérem se stal Donald Tusk. I když ve vztahu k Rusku nenastal úplný odklon od nastaveného zahraničněpolitického kursu, ale začal se projevovat konstruktivní a kontaktní přístup, oproštěný od emocí a krátkozrakosti. Mezi Polskem a Ruskem vznikla instituce Centrum

---

<sup>31</sup> Mezi nejpalčivější témata společné historie patří Katyňský masakr, osud sovětských zajatců po bitvě pod Varšavou, okupace bývalého východního Polska nebo deportace na Sibiř (Natoaktual 2011 [online]).

polsko-ruského dialogu a porozumění a byla znovuobnovena i tzv. Polsko-ruská komise pro obtížné otázky která má na společném základě utlumit historické spory a pomoci vzájemnému porozumění mezi zeměmi. Obrat ve vztazích je i důsledkem změny politiky USA, která se snaží o obnovu vztahů s Ruskem a snaží se orientovat svou zahraniční politiku z Evropy na asijsko-pacifickou oblast. Překážkou v nově vybudovaných vztazích byla válka v Gruzii, kdy Polsko ostře protestovalo proti ruským aktivitám a usilovalo o aktivní přístup EU při řešení tohoto konfliktu.<sup>32</sup> Avšak vyjma tohoto konfliktu, vzájemné vztahy se stále pozvolna zlepšovaly. V roce 2009 byl Putin v roli premiéra pozván polskou stranou na slavnostní připomenutí 70. výročí začátku druhé světové války. Nicméně ani tato událost se neobešla bez konfliktu, když týden předtím ruské média dokumentárním filmem upozorňovali na spolupráci nacistického Německa a meziválečného Polska a o jejich tajných plánech na útok na Sovětský svaz. I když snaha udržet kladný trend vztahů je na obou stranách výrazně cítit, vzájemná spolupráce je velmi komplikovaná.<sup>33</sup> Namísto plánovaných amerických raket se Polsko dočkalo posílení své protivzdušné obrany rozmístěním několika baterií amerických střel Patriot, které mohou monitorovat letecký prostor. Další konflikt se může spustit umístěním systému v blízkosti Kaliningradské oblasti. Zatímco politické vztahy jsou vrtkavé, ekonomická spolupráce se prohlubuje. V roce 2013 bylo Polsko třetí největší importér ruského zboží a surovin. Polsko má však výraznou negativní bilanci zahraničního obchodu s Ruskem (Příloha 2). Avšak ani v ekonomické oblasti nejsou vztahy úplně ideální. Na konci dubna 2013 polský plynárenský monopol PGNIG propustil svou ředitelku, kvůli smlouvě s Gazpromem o výstavbě druhé větve plynovodu Jamal-Evropa. Ze stejného důvodu premiér Tusk odvolal ministra financí. Další větev plynovodu by obcházela Ukrajinu a umožnila by Rusku uzavřít plynovod do Evropy přes zemi, kterou Polsko považuje za svého spojence (Trejbal 2013 [online]). I když vzájemné vztahy byly vždy konfliktní a obtížné, je vidět snahu z obou stran najít společný dialog. Jejich vztahy jsou ve fázi obnovy a smíření, protože oba subjekty chápou vzájemnou závislost a potřebu rekonstrukce (Asociace pro mezinárodní otázky 2010 [online]). V nedávné době však došlo vzhledem k událostem na Ukrajině

---

<sup>32</sup> Prezident Lech Kaczyński se dokonce v čase války vydal do Tbilisi podpořit Gruzínce (Asociace pro mezinárodní otázky 2010 [online]).

<sup>33</sup> Poslední velkou tragédií, která zasáhla obě krajiny, byla Smolenská tragédie polského prezidentského speciálu. Část polské veřejnosti věří, že to měl být atentát na prezidenta.

k výraznému zhoršení vzájemných vztahů a Polsko patří k nejhlasitějším kritikům Ruska v rámci EU.

### *Litva*

Jako zástupce pobaltských států byla zvolena Litva, navzdory tomu, že velmi vyhrocené vztahy má Rusko s Estonskem, které vyvrcholili obchodním embargem a kybernetickými útoky. Snahou je ale demonstrovat, že vztahy s Litvou nejsou o moc vřelejší a v současnosti Rusko vůči Litvě obchodní embargo. Obdobně jako s Polskem, rovněž vztahy s Litvou jsou velmi komplikované z historických důvodů. Litva byla součástí SSSR a po jeho kolapsu navázala přátelské vztahy s většinou zemí, ne však s Ruskem, které považovala nadále za sovětské okupanty. Litva se výrazně orientovala na západ, v čem byla také dost úspěšná. V polovině 90. let 20. st. se EU stala přední ekonomický a politický partner Litvy a v roce 1999 byla země vyzvána k přístupovým rokováním a 1. května 2004 se Litva připojila do EU a NATO. Toto přeorientování představovalo vážnou výzvu pro rusko-litevské vztahy. Litvě se, na rozdíl od Lotyšska a Estonska podařilo vyhnout otázce občanství etnických Rusů a do srpna 1991 Litevci tvoří 81,5 % populace a občanství bylo uděleno každému obyvateli země. Nicméně spory mezi Ruskem a Litvou vznikají pořád. Kontroverzní otázkou bylo rovněž vymezení státní hranice a oficiálně vstoupila v platnost Smlouva o rusko-litevské hranici až v srpnu 2003. Stále ale nebyl dostatečně vyřešen problém tranzitu z Kaliningradu. Vrcholem napjatých vztahů bylo přijetí novely trestního zákoníku 15. 6. 2010, ve kterém se dovoluje trestní stíhání pro popření „sovětské okupace“. Podle průzkumu ministerstva zahraničních věcí Litvy, je polovina obyvatel přesvědčena, že dialog s Ruskem by měl být zahájen náhradou morální škody způsobené okupací SSSR.<sup>34</sup> Litva podobně jako Polsko blokovala jednání mezi EU a Ruskem o nové smlouvě o strategickém partnerství, kvůli přerušení dodávek ropy z Ruska. Když Litvu zasáhla globální celosvětová krize, společnost se jakoby rozdělila. Jedna skupina se utvrdila v tom, že je dobře být integrován v euroatlantických strukturách, zatímco druhá skupina vytvořila

---

<sup>34</sup> Průzkum (který zmiňuje Vorotnikov 2012), byl uskutečněn v prosinci 2007, tudíž je vidět, že obyvatelé pořád žijí křivdami z dob SSSR, které tak brzy nebudou zapomenuty.

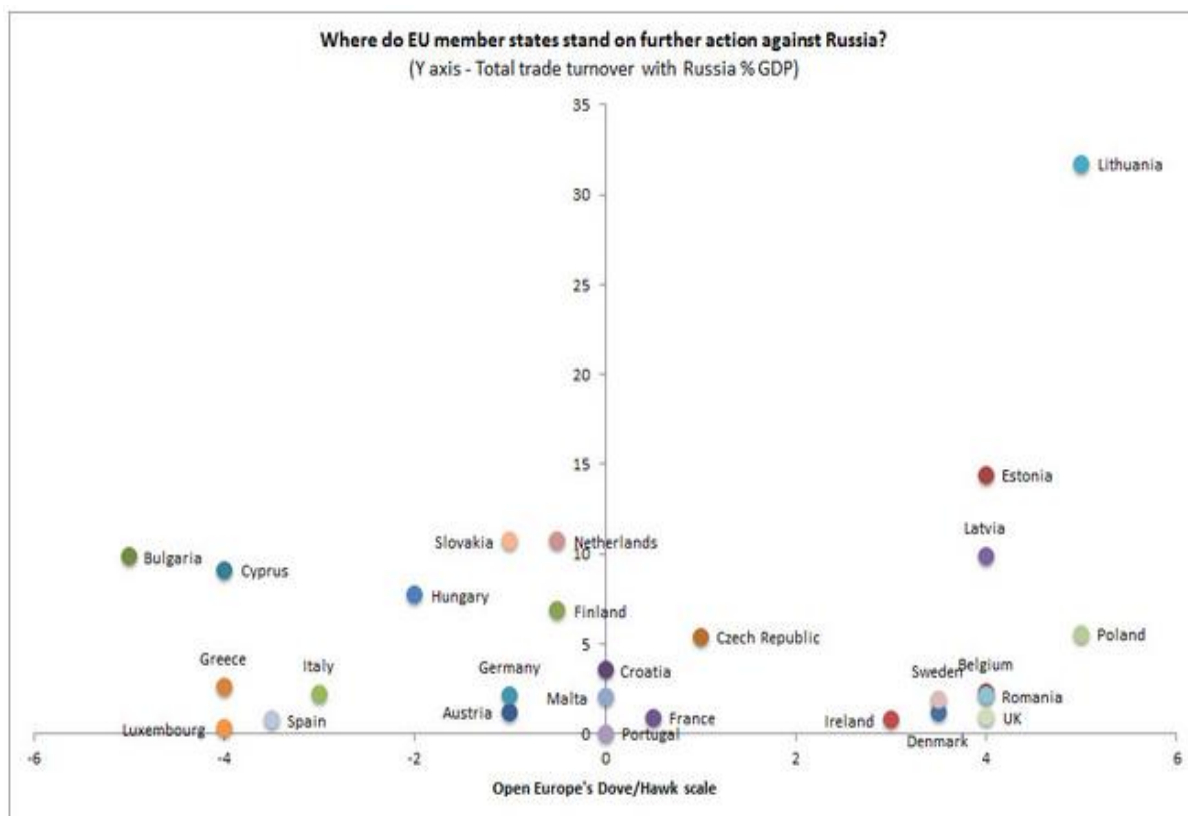
Žalgirisovo<sup>35</sup> hnutí národního odporu jako reakce na nespravedlnost a zneužívání národních hodnot. Činnost tohoto hnutí, která byla převážně filozofického a vzdělávacího charakteru, jasně ukázala rozčarování Litevců s výsledky dvacetileté nezávislosti a sovětská minulost je často komentována s příznaky nostalgie. Tyto změny v litevském veřejném mínění však nemohou ihned změnit stereotypy Rusů vůči Litvě, kterou vidí jako malou arogantní krajinu a považují ji za jednu z pěti nejvíce nepřátelských států vůči Rusku. Tato skutečnost vyplynula z průzkumu Levada Center, což je ruská nevládní nezávislá organizace průzkumu veřejného mínění. V této statistice Litva dlouhodobě udržuje pozici na předních místech a dokonce před Estonskem. (Levada Center 2014 [online]). Vzhledem k této nedůvěře, se o určitém pokroku dá mluvit jenom z ekonomického hlediska. V posledních letech byly rusko-litevské vztahy silně ovlivněny geopolitickými faktory, jako jsou klíčové tranzitní toky mezi Východem a Západem. Litva se již začíná uvědomovat, že namísto jednostranné orientace na západ, je v jejím nejlepším zájmu, když se stane mostem mezi Východem a Západem. Vývojové trendy v oblasti dopravy a infrastruktury komplexu Eurasie ukazují, že vzhledem k centrální poloze na euroasijském kontinentu do roku 2020 bude dopravní systém Litvy zahrnut nejen do Evropské unie, ale i do pozemních, námořních a vzdušných dopravních systémů na světě. Pravděpodobně tyto perspektivy položí základy pro normalizaci rusko-litevských vztahů. Po rozpadu SSSR Rusko stále zůstalo nejvýznamnějším obchodním partnerem Litvy, které dodává zejména zemědělskou produkci a potraviny a je hlavní dodavatel energie. Rusko na druhou stranu má zájem o příznivé podmínky pro tranzit, včetně Kaliningradu. Je zřejmé, že krize již probudila střízlivé prvky litevské společnosti, která pokud se vymaní z minulosti a budou hledět do budoucna, můžou přivést konstruktivní a vzájemně prospěšný dialog s Ruskem (Vorotnikov 2012 [online]). V současnosti však, podobně jako u Polska a ostatních evropských zemí, můžeme pozorovat velmi vyhrocené vztahy Litvy s Ruskem na základě přístupu EU států vůči ruské agresi, která započala Krymem a v současné době postupuje dál na východ Ukrajiny. Následující obrázek (Obr. 1) přehledně zobrazuje tvrdost diplomacie EU zemí v korelaci s mírou ekonomické závislosti na Rusku. Logické by bylo spíš očekávat opačné výsledky, ale graf jasně ukazuje, že stát, který je ekonomicky nejvíc

---

<sup>35</sup> Název hnutí je odvozen od bitvy o Žalgiris / bitvy o Tannenberg 15.7.1410 a stala se symbolem posílení státnosti litevské (Vorotnikov 2011).

závislý na Rusku – Litva, uplatňuje ze všech členů EU nejtvrdší rétoriku vůči ruské agresi, dokonce větší než Estonsko, které je však po Polsku třetí v pořadí. Výjimku mezi ostatními státy tvoří Bulharsko, které je na podobné úrovni ekonomické závislosti na Rusku jako Lotyšsko a Estonsko, avšak projevuje vůči Rusku nejméně tvrdý přístup. Z grafu a výše uvedeného vyplývá, že o tvrdosti postihu vůči Rusku rozhodují spíše zkušenosti a zážitky z minulosti, než provázanost ekonomických vztahů.

Obr. 9: Tvrdost EU států vůči Rusku vzhledem k ekonomické závislosti na něm



Zdroj: Open Europe 2014

## 4.2.2 Perspektivy vývoje vztahů se Západem (USA s NATO, EU)

Konfliktů mezi Ruskem a USA resp. NATO bylo i po skončení studené války několik, jak bylo nastíněno v Tab. 4. Proto se teď spíše než na jejich konfliktní vývoj, zaměříme na jejich současný stav, perspektivu a možné budoucí směřování. Rusko podle svých slov stojí o komplexní přístup k řešení problémů v rámci euroatlantického prostoru na základě interakce v trojstranném formátu – Rusko, EU a USA. Tento typ spolupráce funguje v praxi v RB OSN, G8, Blízkovýchodním kvartetu nebo v skupině šesti zemí, které se zabývají íránským jadrovým programem. Všechny subjekty mají společný zájem na dodržování energetické a jaderné bezpečnosti a boji proti terorizmu. Rusko však požaduje, aby byl ve všech strukturách považován za rovnocenného partnera, jedině tak podle něj je možno dosáhnout úspěchu ve společných záležitostech. V opačném případě je možné očekávat růst konfrontací mezi Ruskem a USA, které se budou projevovat v různých podobách – od technologické spolupráce Ruska se státy, které USA považují za hrozbu své národní bezpečnosti, jako třeba Írán, přes problematizování vztahů Ruska s NATO, např. Ruské odstoupení od Smlouvy o konvenčních silách v Evropě, až po konkrétní odvetná vojenská opatření, týkající se dislokace a zaměření ruských strategických raket, případně dislokace konvenčních sil. Ruská zahraniční politika odráží přesvědčení, že RF se musí stát aktivním aktérem mezinárodního dění na celém světě, čímž pokračuje v trendu multipolárního světa, který začal prosazovat bývalý ministr zahraničí (1996-1998) Primakov (a ideologického hlediska Dugin) a sloužil mu ke zdůvodnění politiky sblížení Ruska s Čínou, Íránem a Irákem v roce 1996 (Duleba 2008 [online]). Zpráva Postuláty ruské zahraniční politiky (2012-2018) se zmiňuje o tom, že pragmatismus v ruském geopolitickém jednání stále nezdomácněl a rozpor mezi deklaracemi a politickou praxí je značný. Image Ruska zůstává vesměs negativní a Rusko je často spojováno s korupcí, byrokracií, kriminalitou a jinými negativními a sociálně-patologickými jevy. Podle této zprávy Rusko nepředpokládá, že by se v letech 2012-2018 podílelo na nějakém ozbrojeném konfliktu s jednou z hlavních mocností světa. Nicméně očekává roztržky v rámci SNS<sup>36</sup> a lokální krize v oblasti Jižního Kavkazu (Náhorní Karabach, Abcházie, Jižní Osetie...). Co se týče světových událostí, nepředpokládá, že by v tomto období nastal nějaký posun ohledně Ukrajiny a Gruzie a

---

<sup>36</sup> Což se také potvrdilo v současné době v případě Ukrajiny a Krymu.

jejich členství v NATO. Zatímco hrozba ze šíření zbraní hromadného ničení se zvýší v souvislosti s hrozbami teroristických organizací. Rusko uznává, že USA nebudou v tomto období přímou hrozbou pro Rusko. Hlavními prioritami pro toto období jsou transformace rusko-amerických (západních) vztahů vedoucí k strategickému partnerství, dosažení dohody s USA a NATO ohledně protiraketového systému v EU a budování důvěry v bezpečnostní sféře a v nalezení společného dialogu ohledně omezování jaderných zbraní. Rusko předpokládá pokračování geopolitického soupeření s USA v důsledku rozdílných národních zájmů (Ivanov 2012 [online]). Vztahy Ruska se Západem, zejména s USA, byly v poslední dekádě velmi nejisté. Kritických okamžiků mezi nimi bylo poměrně dost, asi nejnebezpečněji byl ruskou stranou vnímaný plán protiraketové obrany v ČR a v Polsku. Rusko bylo připraveno odpovědět rozmístněním raket v Kaliningradské oblasti, posílením své baltské flotily nebo zrychlenou modernizací vlastních balistických raket, který by dokázali překonat americký štít. Rusko také z taktických důvodů udržuje spolupráci s Iránem či Severní Koreou, přičemž se předpokládalo, že v případě rozvíjení Bushova třetího pilíře ve střední Evropě, by Rusko na oplátku zintenzivnilo svou pomoc iránskému nukleárnímu programu. Obama sice po svém nástupu odstoupil od tohoto plánu a předpokládá se, že toto rozhodnutí ovlivnilo také to, že USA potřebují spolupráci Moskvy k vyřešení problému iránského jaderného programu. Obama se snažil odvrátit bezpečnostní dilema, aniž by však rezignoval na výstavbu tohoto systému. Připravovaný flexibilnější a mobilnější protiraketový systém může Rusko nakonec shledat ještě nebezpečnějším než původní Bushův koncept (Kantor 2013). Kromě tohoto dlouhodobého problému je zde konflikt v Sýrii, který, jak už zde bylo zmíněno, Rusko a USA silně rozděluje a nakonec sice došlo k dohodě o odevzdání syrských chemických zbraní k zničení, avšak Rusko si v RB schválenou rezolucí, (která pouze odsuzuje použití chemických zbraní bez zmínky o tom, která strana je použila) zajistilo zmínku, že se členské státy OSN mají vystříhat pomoci protistátním žvlům (United Nations: Security Council 2013 [online]). Kromě dlouhodobých sporů se v poslední době nahromadilo množství jednorázových problémů, které ale výrazně poškodili vzájemné vztahy. V prosinci 2012 americký Kongres schválil sankční Magnitského zákon<sup>37</sup> a v dubnu se situace vyostřila, když americké ministerstvo

---

<sup>37</sup> Sergej Magnitský byl ruský právník a auditor, který zemřel před čtyřmi lety za nevyjasněných okolností, potom co upozorňoval na rozsáhlou korupci v ruské justici a u policie. Následně byl zatčen za údajné daňové



financí zveřejnilo jména z Magnitského seznamu zkorumpovaných osob, kterým byl zamezen vstup do USA a zmraženy účty v amerických bankách. Vladimír Putin toto rozhodnutí komentoval následovně: "Nechápu, nač to potřebují. Hovoří o potřebě restartu (vztahů s Ruskem), a sami situaci zhoršují, a to naprosto nevyprovokovaně" (in Hospodářské noviny 2012 [online]). Americká strana ale nakonec, zřejmě z obavy před totální destrukcí vztahů s Ruskem, nezveřejnila veřejně známé osoby nebo lidi blízké politickému vedení. Rusko v zápětí schválilo obdobný zákon pro americké občany, který však v USA nevyvolal žádné velké vášně. Rusko ale neskončilo jenom u zákonu, zároveň zamezilo adopce ruských dětí do USA. Tento krok, který jasně ukazuje ruský způsob myšlení a řešení konfliktů, byl veřejností přijat negativně. Rusko je již dlouho kritizováno Západem množícími se vraždy novinářů, politických aktivistů, nebo opozice. Stačí vzpomenout jména Alexandr Litviněnko, Anna Politkovská nebo Chadžimurad Kamalov. V drtivé většině případů jejich smrt nebyla objasněna. Nejnovější vývoj vzájemných vztahů připomíná spíše studenou válku, než strategické partnerství. K tomu přispěla minulý rok kauza Edwarda Snowdena a udělení ruského azylu. Snowden je ruskou veřejností vnímán velmi pozitivně, což také odráží názor ruské veřejnosti na vztah s USA. Obamova odpověď na tuto kauzu byla rázná, když zrušil plánované setkání s Putinem v září 2013 na summitu G 20. USA si podle prezidenta Obamu bere ve vztazích s Ruskem pauzu, aby mohli najít prostor na jejich zlepšení. Je zřejmé, že došlo k výraznému ochlazení vzájemných vztahů, které sice zřejmě bude jen dočasné, ale jeho konec je zatím v nedohlednu (Fenenko 2013 [online], Trejbal 2013 [online]). Oba státy spolu budou nadále spolupracovat a jejich spolupráce je i nevyhnutelná, ale zároveň bude ještě nějakou dobu trvat, než se současné mrazivé vztahy vrátí alespoň na předešlou úroveň. Zároveň není důvod, aby se Západ obával současného Ruska, které se potácí ve svých vlastních problémech a technologicky se od dob studené války příliš nepokročilo, a to ani ve vojenské oblasti.<sup>38</sup> Putin i Medvědev odložili řešení skutečných a palčivých problémů Ruska, jako velký úbytek obyvatel a kolabující zdravotní systém a věnují se honbě za navrácením velmocenského postavení (Hanzlík 2008 [online]) Nejen z hlediska demografického je to však nedosažitelný cíl, i

---

podvody. Je zajímavé, že i přesto, že je už čtyři roky mrtvý, v Rusku stále běží soudní proces, který má dokázat jeho údajnou vinu.

<sup>38</sup> Rusko je sice v současnosti hodně aktivní, co se týče své imperialistické politiky (zejména Ukrajina), avšak Západ se nemusí obávat, že by se s ním Rusko pustilo do otevřeného konfliktu.

když se země v posledních letech snaží stimulovat inovace a rozvíjet výzkum a vědu,<sup>39</sup> začala s jejich podporou výrazně později, než vyspělý Západ. Pro EU může být výzva plánované vytvoření Eurasijské Unie v roce 2015 a ještě větší dopad na vztahy Rusko - EU to může mít, pokud do tohoto spolku oficiálně vstoupí Ukrajina nebo v současnosti spíš část východní Ukrajiny, pokud dojde k jejímu obsazení Ruskem. Pro EU to může být signál, že již nebude představovat jediný schopný zdroj efektivního vládnutí na nadstátní úrovni (Dragneva, Wolczuk 2012). Další vývoj vzájemných vztahů tedy ovlivní, kdo budou členy Eurasijské unie a jaké budou její cíle.

### 4.3 Rusko a Čína

Vztah Ruska a Číny je poněkud odlišný od vztahu Ruska k Západu. Na jedné straně byl jejich postoj k významným konfliktům a geopolitickým krizím poslední doby podobný, když častokrát stály proti postojům Západu, připraveni vetovat nevyhovující rezoluce v RB. Na druhé straně však nelze jejich vztah označit jako tradičně spojenecký, neboť jak se Čína v posledních letech rozvíjí, stává se hrozbou i pro Rusko. Oba státy vykazují několik společných znaků, jež by mohli předpokládat užší spolupráce. Jejich kooperace může mít velký vliv jak na Evropu, tak na zbytek světa.

Jejich diplomatické vztahy začali v 50. letech 20. st., kdy Rusko uznalo ČLR hned na druhý den po jejím vzniku 1. 10. 1949. Pojítkem mezi zeměmi byl komunismus, kdy od roku 1949 se Mao Ce-tung rozhodl, že vybuduje lidovou komunistickou Čínu po vzoru SSSR. SSSR zároveň pomáhal budovat těžký průmysl v Mandžusku a tiše podporoval Čínu v korejské válce výměnou za zisky mandžuského průmyslu. Poté začíná ochlazování vzájemných vztahů, kdy SSSR kritizovalo Maovu politiku Velkého skoku. Po absolutním fiasku Velkého skoku v roce 1960 ruská technická podpora Číně končí. Poté se Čína snažila navázat a rozvíjet diplomatické styky i s jinými zeměmi (Horálek 2011).

---

<sup>39</sup> Tuto ruskou snahu je vidět i v poslední části práce v analyzování zahraničních cest, návštěv a přijatých dokumentů. Rusko v posledních letech zintenzivňuje svoje snahy o modernizaci, inovace a technologický pokrok, protože samo pochopilo, že to je hnacím motorem vyspělé civilizace.

Vzájemná spolupráce se prohloubila v roce 1996, resp. 2001, kdy vznikla Šanghajská organizace pro spolupráci (SCO)<sup>40</sup>. Tato organizace (jak můžeme vidět na obr. 10), nyní spojuje 6 zemí – ČLR, RF, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán a několik pozorovatelských států.

Obr. 10: Šanghajská organizace spolupráce



Zdroj: Opinion Maker 2010

Organizace je významná pro obě strany a mezi její hlavní cíle patří:

- Podporovat spolupráci mezi Čínou a Ruskem v otázkách bezpečnosti ve Střední Asii
- Podporovat spolupráci členských zemí ve sféře ekonomické a vojenské
- Závěrečným a nejdůležitějším bodem je podpora Číny a Ruska v alianci jako mocenského centra spolu s regionem Střední Asie ve střetu se západními státy (The Shanghai Cooperation Organization 2013 [online])

Snahou je skloubit své vlastní politické zájmy států v kontextu s globálními zájmy. Čína a Rusko se pokoušejí, aby jejich společné politiky byly zaměřeny na vytvoření multipolárního světa. Oba státy mají velký zájem na udržení USA a EU mimo Střední Asii.

<sup>40</sup> Při svém vzniku v roce 1996 měla název Shanghai five, až po přistoupení Uzbekistánu v roce 2001 dostala své pojmenování SCO.

Vzájemný vztah se rozvinul a pokračuje spoluprací v otázkách terorismu, extremismu, separatismu a lidských práv. Se vznikem SCO zaznamenaly politické vztahy mezi oběma zeměmi výrazný růst a ukázali tendence pro budoucí spolupráci. Ruská zahraniční politika se stala víc pragmatická a země začala věnovat víc pozornosti upevnění vztahů s Čínou. Zdá se, že Čína rovněž usilovala o užší spolupráci s Ruskem kvůli posílení pozice v rámci Asie i světa podobně jako spojenci v rámci NATO. Tato politika, která byla zahájena až v 21. st. je hrozbou pro západní společenství a jiné mocenské struktury (Musayev 2012). Čína a Rusko nikdy nepřijmou nadvládu USA v mezinárodních vztazích. Vždy se snaží zabránit šíření jejich moci, zejména v oblasti východní Asie. Ale navzdory této politice, USA již může těžit ze silného partnerství s Japonskem a Jižní Koreou. V rámci strategického rusko-čínského partnerství zaujímají obě země stejný postoj k NATO a jsou proti jeho činnosti v regionu. Důležitým objektem jejich spolupráce jsou také africké státy bohaté na energetické suroviny. Jejich strategické plány ale byly zmařeny politikou USA v Libyi nebo v Egyptu. Události posledních let a akce USA, NATO a OSN, které zasahovali v Libyi i v Egyptě. Události posledních let a akce USA, NATO a OSN v rámci Libye či Egypta, znamenali prohru rusko-čínských plánů v tomto regionu. Právě kvůli svým zájmům oponovali vůči sankcím v RB OSN.

Strategická kooperace mezi Ruskem a Čínou se odehrává na poli zbrojení a energetiky - Rusko je hlavním dodavatelem do nejlidnatější země světa a také hlavním vývozcem zbraní a obranného zařízení. Aby Čína mohla modernizovat svoje ozbrojené síly, neměla jinou možnost, než dovážet vojenskou techniku ze zahraničí. Rusko bylo preferovaným dodavatelem, a to nejen pro vyspělý zbrojní průmysl, ale také proto, že bylo ochotno dovážet v době, kdy Spojené státy a EU uvalily na Peking zbrojní embargo kvůli masakru na náměstí Nebeského klidu v dubnu 1989. V roce 2007 připadlo 90 % zbrojních dodávek na import z Ruska (Mathieu 2010). Ruské společnosti se staly rychle závislé na čínském trhu. Během několika let se Číně podařilo získat značné množství ruských technologií díky nákupu kompletních zbraňových systémů a získání licencí na výrobu ruských zbraní a také testováním nově vyrobených zbraní v rámci cvičení na území Ruska. Očekává se však, že import zbraní a techniky z Ruska bude ustávat tím, jak Čína modernizuje své zbrojní síly a rozvíjí domácí zbrojní průmysl. Tyto ztráty Rusko kompenzuje posílením vývozem zbraní do Indie. Politici v Moskvě jsou také stále

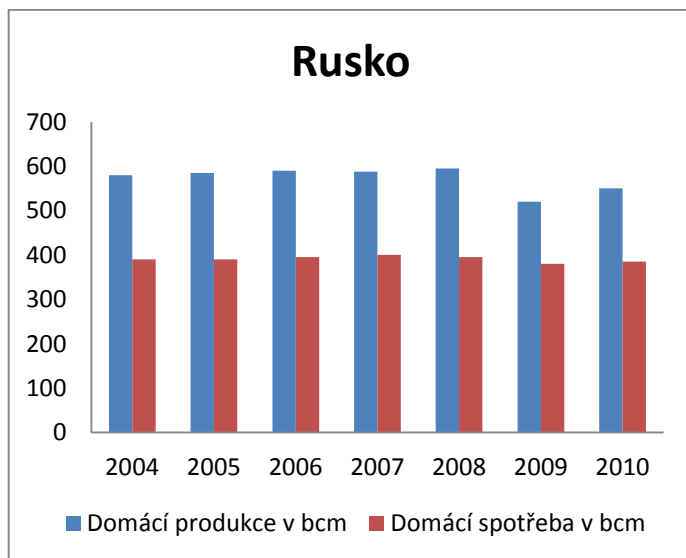
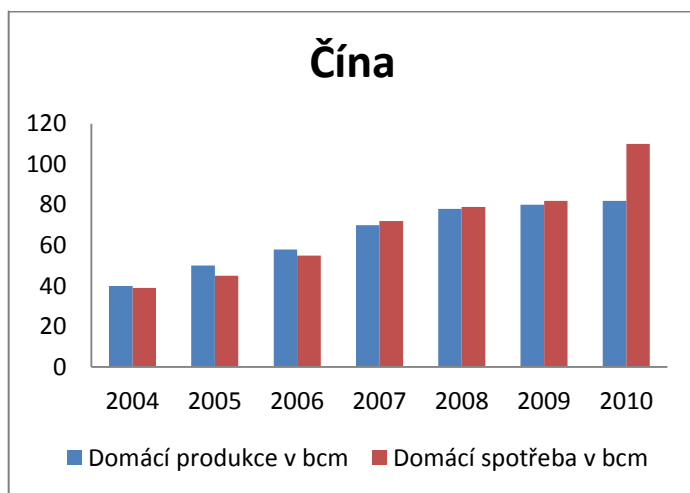
opatrnější při vyjednávání smluv na výrobu vojenské výzbroje na bázi licencí, protože to Číně umožňuje získat know-how pro výrobu vlastních vysoce kvalitních zbraní i díky průmyslové špionáži. Nový přístup Rusko uplatňuje nejenom proto, že se bojí krádeží vojenské technologie a výroby padělků, ale také kvůli stále rostoucí geopolitické konkurenci ze strany Číny. Získávání a asimilace ruské vojenské techniky dalo čínskému obrannému průmyslu možnost a prostředky pro úspěšný průnik do míst, která byla dosud považována za ruské trhy, zejména v rozvojových zemích. Tato hospodářská soutěž mezi Ruskem a Čínou může ohrozit samotnou existenci různých odvětví ruského obranného průmyslu. V současnosti můžou do Číny dovážet zbraně i jiné státy, zejména EU, které prodávají technologie dvojího účelu, které lze použít jak pro civilní, tak i pro vojenské účely. To je další varování a hrozba pro Rusko a je pravděpodobné, že rusko-čínské obchodní vztahy a obranná spolupráce se v blízké době můžou zásadně změnit. Modernizace zbrojního průmyslu je jedním z hlavních cílů současného pětiletého rozvojového plánu (2011-2015). Pokud Čína dokáže nabídnout asijským, africkým a latinskoamerickým zemím vojenskou techniku za lepších podmínek než Rusko, bude to mít velmi negativní dopad na rusko-čínské vztahy. I přes tuto negativní perspektivu, Rusko pravděpodobně zůstane hlavním dodavatelem Číny. Toto strategické partnerství tak brzy neskončí, i proto, že Čína stále není technicky tak vyspělá a postrádá vyspělé technologické systémy a zařízení, např. pro výrobu dalekonosných dopravních letadel, tankovacích letadel, nebo moderních námořních raket země – vzduch (Rousseau 2012 [online]).

Vzájemné vztahy však nejsou bez problémů. V první řadě je Rusko vůdčí silou v rámci SNS, kterého Čína není členem. To je podstatný fakt z hlediska energetické bezpečnosti, jelikož Rusko se snaží získat vliv ve Střední Asii prostřednictvím SNS. Dalším konfliktním bodem je rusko-gruzínská válka o Abcházii a Jižní Osetii. Čína v tomto případě nemohla uznat nezávislost těchto dvou regionů, protože by to pro ni představovalo nebezpečný precedens a pravděpodobné nároky Tibetu a Ujgurska na získání skutečné autonomie, resp. nezávislosti. Když Čína deklarovala svůj nesouhlas s ruským zákrokem, Rusko argumentovalo energetickou bezpečností oblasti Jižního Kavkazu. Jindy zase Čína stojí na straně Ruska, jako když si Japonsko nárokovalo jižní Kurilské ostrovy. Cílem Číny bylo podpořit partnerství s Ruskem a získat snadnější přístup k bohatým přírodním zdrojům ostrovů a v okolních vodách. Nicméně se ukázalo, že mezi oběma státy přetrvává zjevný

nedostatek politické důvěry (Mathieu 2010). Navzdory konfliktům a rivalitě však obě země nikdy svoje spory nikdy neposunuly na globální úroveň.

Poslední z hlavních cílů strategického partnerství představuje energetika. V této oblasti je Čína v daleko nevýhodnější pozici (viz obr. 11).

**Obr. 11: Produkce a spotřeba plynu v Rusku a Číně v letech 2004-2010**



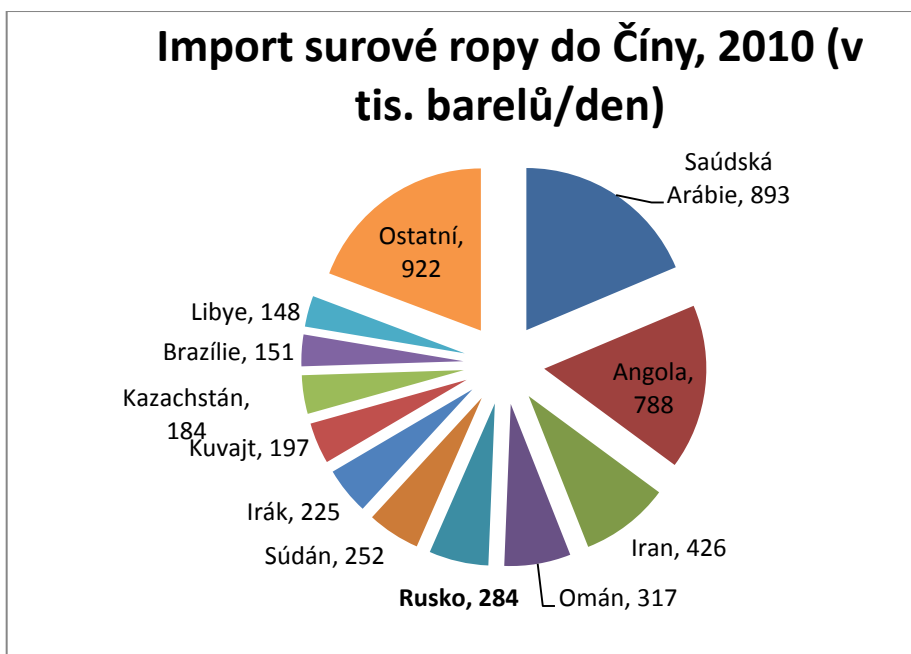
Zdroj: BP 2011

Rusko je se svými zásobami největším světovým producentem zemního plynu, Čína se svou stále zvětšující se a ekonomicky rostoucí populací nestačí uspokojovat domácí těžbou své potřeby.<sup>41</sup> Číně tedy nezbyvá než dovážet základní energetické suroviny, a právě zde přichází na řadu Rusko jako ideální partner. Hranice mezi státy dlouhá přibližně 4 000 km hraje významnou roli v energetické spolupráci a ve výstavbě potrubí. V současnosti je energetická spolupráce mezi Ruskem a Čínou pořád na skromné úrovni, jak lze poznat z obr. 12, kde největší dodavatelé ropy do Číny jsou Saudská Arábie, Angola a Irán. Rozhodně však má rusko-čínská energetická spolupráce silný potenciál a jak už bylo zmíněno v kapitole o Geopolitice ropy a zemního plynu, lze očekávat, že ruský podíl na čínském importu ropy se bude pozvolna zvyšovat. Největší napětí mezi státy má na svědomí právě sektor energetiky. Otevřením ropovodu Kazachstán-Čína v roce 2005 a plynovodu Turkmenistán-Uzbekistán-Kazachstán v roce 2009 byl zlomen ruský monopol na dopravní síť pro export energií ve Střední Asii. Rovněž tato konkurence oslabila možnost Ruska účtovat vysoké transiční poplatky. S plynem situace není tak jednoduchá, ale pokračuje se s výstavbou plynovodů a v březnu 2013 Gazprom a China National Petroleum Corporation (CNPC) podepsali Memorandum o porozumění pro spolupráci mezi oběma společnostmi o dodávkách plynu do Číny přes East Siberia-Pacific Ocean (ESPO) plynovod (Gazprom 2013 [online]). Rusko by rádo diversifikovalo svůj export tímto směrem, ale na druhou stranu Čína je v pozici, že může čekat na lepší nabídku, ale případné selhání jednání by byla velká ztráta pro oba státy (Zoller 2013 [online]).

---

<sup>41</sup> Tato situace se netýká jen zemního plynu, ale podobná je i v případě ropy.

Obr. 12: Import ropy do Číny v roce 2010 podle států



Zdroj: Customs-Info 2013

Vývoj čínské ekonomiky je hodně důležitý pro Rusko, protože zvyšuje energetické potřeby země, což znamená obrovský trh s energií. Na druhou stranu, Čína zásobuje ruský trh spotřebním zbožím, takže se jedná o oboustranný obchod mezi oběma zeměmi. Rusko rovněž nechce být samo ve východoasijském regionu, a proto potřebuje silného partnera, jako je Čína, aby společně vyvážili síly USA, Japonska a Jižní Koreje (Musayev 2012).

#### 4.4 Rusko – Střední Asie

Ruská geopolitika vůči Střední Asii a Jižnímu Kavkazu je víceméně shodná. V podstatě se jedná o imperiální politiku, která je obhajována zájmem Ruska, nebo tam žijících Rusů. Oblast Střední Asie (kromě Kazachstánu) ekonomicky utrpěla rozpadem SSSR, protože byla hodně závislá na produkci bavlny a těžbě surovin dodávaných ke zpracování převážně do jiných oblastí SSSR. Velmi problematická byla integrace Střední Asie do okolního světa, kvůli její přes 70 let trvající svázanosti s Ruskem. Rusko pod Borisem Jelcinem bylo do značné míry lhostejné k území střední Asie. Politické směřování Ruska bylo tou dobou



silně ovlivněno ruskými liberály, kteří se spíše ztotožňovali se Západem a mysleli si, že Rusko by se mělo oddělit od tohoto zaostalého regionu. Pod vládou Vladimíra Putina, Rusko posílilo svou pozici ve střední Asii a ukončilo nejistotu o svých záměrech. Válka USA proti mezinárodnímu terorismu vyústila ve vojenskou přítomnost NATO v regionu centrální Asie, co pro Rusko představuje přímou výzvu. Pro Spojené státy představuje Střední Asie příležitost k podpoře demokracie a k obhájení demokratizační mírové teze, která byla přijata už Clintonovou administrativou a pokračovala i za Bushe a nyní za vlády Obamy.<sup>42</sup> I když prvotně Putin slíbil USA podporu a vyslovil se pro strategické partnerství Ruska a USA ve válce proti terorismu, existovaly významné důvody, proč Rusko nemohlo spoléhat na americkou vojenskou přítomnost v oblasti pro svou vlastní bezpečnost, tak jak to zamýšleli ruští liberálové. Podstatné je, že ruské a americké úmysly se lišili. Vojenský cíl USA byl omezen na stabilizaci Afghánistánu a snížení vlivu Talibanu, a přitom neměli v plánu splnit všechny bezpečnostní výzvy v regionu. Naopak pro Rusko hranice Střední Asie byly jejich jižními hranicemi a Rusko bylo náchylné k široké škále bezpečnostních hrozeb. Hrozba posunu od tradiční sféry vlivu znepokojila Putina a pobízela ho k oživení vztahů s regionálními lídry a rozšíření vlastní vojenské přítomnosti v oblasti. Rusko se také obávalo amerických návrhů na ropné a energetické rezervy v regionu a snažilo se chránit svůj vlastní přístup k těmto zdrojům. V podstatě bychom mohli v souladu s Buszynskim (2005) ruskou strategii vůči Střední Asii po nástupu Putina shrnout do třech bodů:

- nové bezpečnostní a hospodářské regionální uskupení navržené pro integraci regionu těsněji spolupracovat s Ruskem, a snaha zabránit americkému vlivu na region
- ruská vojenská přítomnost byla rozšířena, aby demonstrovala závazek k regionu a nová základna byla založena v Kyrgyzstánu, zatímco plány byly pro větší přítomnost v Tádžikistánu
- Moskva se pokoušela posílit vztahy s představiteli Kazachstánu, Uzbekistánu a Turkmenistánu a omezit tak jejich současný sklon k hledání bezpečnostních záruk a ekonomické podpory v područí Západu

---

<sup>42</sup> Naproti tomu, Rusko zastává názor, že podpora demokracie ve Střední Asii by mohla vyvolat novou nestabilitu (Buszynski 2005)

Rusko se však nemůže vrátit do role dominantního hráče ve Střední Asii, protože regionální vůdci v této oblasti mají nyní i jiné alternativy – nejen Západ, ale i Čínu, Indii nebo Turecko (Buszynski 2005). Je zřejmé, že se v oblasti hraje strategická hra o budoucnost využívání zdejšího nerostného bohatství. Problémem však je, kromě tranzitu surovin, existence postkomunistických struktur ve vedení jednotlivých států. Ty využívají současného zájmu zainteresovaných stran o přírodní zdroje k vlastnímu obohacování a vytváření režimů založených, respektive využívajících šedou ekonomiku (Anděl, Bičík, Havlíček a kol. 2010). Právě i z výše uvedených důvodů je pro Rusko důležité efektivní fungování CSTO a hlavně Eurasijské unie. Otázka stability regionu se stala relevantní pro celé mezinárodní společenství. Geopolitický význam této oblasti už zde byl zmíněn v souvislosti s Mackinderovou teorií *Heartlandu*. Nejvíce se zde prosazují Rusko a USA, které v posledních letech dobíhá Čína a pak Indie. V tomto neklidném, ale velmi důležitém geopolitickém prostoru sehraje největší roli Kazachstán, největší a nejvýkonnější stát oblasti. Jeho výhoda spočívá v tom, že disponuje druhými největšími zásobami ropy v prostoru bývalé SSSR hned po Rusku. Rusko-Kazašské vztahy jsou vesměs přátelské a nedochází k otevřeným konfliktům. Prezident Nazarbajev se ihned po svém nástupu k moci snažil o harmonické a přátelské vztahy a vzájemnou spolupráci. To samozřejmě ruská strana vítala a nové období začalo podpisem několika bilaterálních smluv, které měli ještě víc připoutat Kazachstán k Rusku. Nicméně ani zde navazování neproběhlo zcela bez problémů. Menší neshody se vyskytly kolem ruských dluhů za pronájem kosmodromu Bajkonur nebo kvůli nezdařenému pokusu Ruska o udržení si silného hospodářského vlivu prostřednictvím zón rublu. Problémem bylo také rusko-kazašská hranice, která je vesměs umělým útvarům. Kazachstán si uvědomoval, že jejich silný ruský soused nestrpí na svých hranicích protirusky orientovaný stát s muslimskými a nacionalistickými tendencemi. Proto svoje vládnutí přizpůsobil tak, aby se nedostal do výraznějšího konfliktu s Ruskem. Po nástupu V. Putina došlo k výrazné orientaci na Kazachstán, který si uvědomuje, že pro velké nerostné zdroje bude předmětem zvýšeného ekonomického, resp. geopolitického zájmu, a proto se pragmaticky snaží udržovat přátelské styky. Došlo k pozitivnímu vývoji v otázce delimitace vzájemné hranice a bilaterální dohodě o teritoriálním rozdělení sektorů kolem Kaspického moře. Tradičně se rozvíjí spolupráce v energetice, i když Rusko se snaží nepřijít o možnost kontroly nad transportem ropy z oblasti. Obchodní vztahy jsou na dobré

úrovni a Rusko je hlavním obchodním partnerem Kazachstánu. Oba státy jsou začleněny do Euroasijské unie a dalších regionálních uskupení, kde se snaží o rozvoj vzájemných vztahů. Problémy může do budoucna způsobovat otázka ruské menšiny v Kazachstánu, které má sice v současnosti širší práva než dřív, ale pořád panuje napětí mezi ruskou a kazašskou populací (Baar 2002).

Ostatní státy oblasti měli rovněž dramatickou post-sovětskou éru a byly svědky občanských válek a převratů – Tádžikistán a Kyrgyzstán a vzestupu náboženské tyranie, jak tomu bylo v případě Turkmenistánu. Všechny státy se snažily diversifikovat jejich zahraniční vztahy, ale Rusko zůstalo jejich primárním partnerem. Kvůli mezinárodnímu zájmu o tuto oblast, Moskva zintenzivnila své styky se všemi státy. Nicméně zdá se, že Rusko v roce 2010 ztratilo ideální příležitost na posílení své dominance ve Střední Asii, když odmítlo zasahovat do nepokojů v jižním Kyrgyzstánu. Navíc lidé v Rusku, zejména obyvatelé velkých měst stále více volají po vztýčení nějaké bariéry mezi Ruskem a středoasijskými sousedy stanovením přísnějších limitů na pracovní migraci a zavedením víz.<sup>43</sup> Rusko se tedy potýká se stejným problémem, jako většina států EU. O tomto tématu se debatuje ve vysokých politických kruzích a otázka je na programu téměř všech předvolebních kampaní. V některých částech ruské společnosti nabírá tento fenomén až xenofobní charakter. Region Střední Asie je svým geopolitickým významu ustanoven pro velké změny, ale následky těchto budoucích změn jsou zejména v Uzbekistánu a Tádžikistánu nepředvídatelné. Kazachstán se v tomhle zdá být nejstabilnější z celé oblasti. Existuje riziko šíření nestability z Afghánistánu po stažení amerických vojsk z oblasti. Rusko se tak bude muset rozhodnout, jestli vezme odpovědnost za tuto část svého bývalého území, nebo omezí své životní zájmy vzhledem ke Kazachstánu. Stažení Ruska ze Střední Asie by zřejmě neznamenal, že by hned bylo nahrazeno jinou silou v této oblasti (USA, ČÍNA, EU...), ale znamenalo by to ztrátu řídicí role a zanechání středoasijského prostoru uprostřed rostoucí vnitřní i vnější nestability. Protrhání všech vazeb Ruska na tuto oblast není ideální řešení v důsledku blízkých lidských vazeb a velkého počtu státních příslušníků středoasijského prostoru v Rusku a Rusko ani v současnosti nemá v plánu opustit své zájmy

---

<sup>43</sup> Tyto tvrzení potvrdili i výsledky průzkumu a šetření uvedených v podkapitole 4.7

v této oblasti, právě naopak.<sup>44</sup> Rovněž celoplošný imperiální zásah momentálně nepřichází v úvahu, protože by se nesetkal s podporou lidí a historie intervencí USA ukazuje, že tento postup by v této oblasti nemusel vést k úspěchu. Rusko potřebuje najít způsob, jak zlepšit situaci ve Střední Asii, aniž by se do toho přímo zapojila. Záleží na Rusku, jestli tento problém dokáže ve své regionální síle vyřešit (Lukyanov 2013 [online]).

#### 4.5 Rusko a Jižní Kavkaz

Jižní Kavkaz, politicky nestabilní oblast umocněna jazykovou a kulturní roztržičností spolu s necitlivou koloniální ruskou a sovětskou politikou, vedla v historii k mnoha střetům. V oblasti se nachází kromě tří samostatných států, další čtyři autonomní oblasti - Abcházie, Adžárie, Jižní Osetie a Náhorní Karabach. V současné době je oblast Kavkazu územím zakonzervovaných konfliktů a politických bitev o jeho ovládnutí, jednak kvůli přírodním zdrojům, zejména však kvůli zajištění přístupu k obrovskému přírodnímu bohatství Střední Asie, Iráku, a Iránu, o které usilují hlavní světové mocnosti - EU, Čína, USA i Rusko. Tato oblast je pro Rusko významná především z bezpečnostního hlediska, jelikož vytváří nárazníkovou zónu, která jej odděluje od dvou geopolitických rivalů Íránu a Turecka. Kromě kontroly migrace se ale na jižním Kavkaze Rusko soustředí na následující body: vytvoření pásu přátelských států; kontrola těžby a především transportu kaspického nerostného bohatství a z toho plynoucí udržení ekonomického vlivu; moderace ozbrojených konfliktů; nátlak na Ázerbájdžán a především Gruzii ohledně podpory čečenských povstalců; a zadržování vlivu západních mocností a jejich spojenců v regionu a z toho plynoucí potlačování snah Ázerbájdžánu a Gruzie v jejich úsilí o integraci do euroatlantických struktur. Ázerbájdžán a severní Kavkaz těží ropu a zemní plyn, většina ropovodů a plynovodů však směřuje přes RF, což Rusku umožňuje mít kontrolu nad transferem ropy (Anděl, Bičík, Havlíček a kol. 2010). Nicméně se neustále pracuje na rozvoji nových projektů, které by snížily závislost na Rusku. V provozu už je projekt ropovodu z Ázerbájdžánu na jihovýchodní pobřeží Středozemního moře – ropovod Baku-

---

<sup>44</sup> Vznik Eurasijské unie, která má účinně začít fungovat od roku 2015 je pro Putina jednou z priorit v zahraniční oblasti.

Tbilisi-Ceyhan, který spojuje Baku přes gruzínskou metropoli s tureckým přístavem Ceyhanem. V současnosti je nejslibnějším projekt Trans-Anatolian, který bude navazovat na řecko-turecké hranice na plynovod Trans-Adriatic, který zvítězil nad EU podporovaným projektem Nabucco. Po rozpadu SSSR bylo hospodářství státu, podobně jako v případě Střední Asie ve velkých problémech a se silnou závislostí na Rusku. Nespokojenost se stávající situací vyvrcholila zejména v Gruzii, která se snaží o integraci do euroatlantických struktur, což Rusko považuje za hrozbu a poškozování jeho zájmů. Spory mezi Ruskem a Gruzii vyvrcholily válkou v srpnu 2008. Tehdejší ruský prezident Medveděv obhajoval ruskou intervenci slovy, že se jedná o ruskou zónu privilegovaných zájmů (Trenin 2011). Nicméně teď, pět let po tomto konfliktu, již situace mezi oběma zeměmi není natolik vyhrocena. Parlamentní volby v Gruzii vyhrála opozice na čele s Ivanišvilim, který je známý obchodník s Ruskem, a proto není tak výrazně prozápadně orientovaný jako Saakašvili, kterému skončil druhý prezidentský mandát a v dalších volbách již nemůže kandidovat. Gruzie, tak zdá se už nebude sbližovat výhradně se Západem, ale rozhodla se zaujat pragmatičtější přístup k Rusku. (Lukyanov 2013 [online]).

I další dvě země, Arménie a Ázerbájdžán se v současné situaci orientují spíše na Rusko, mezi nimi je však rozdíl. Arménie nemá žádné potvrzené zásoby ropy ani zemního plynu a proto na tom po rozpadu SSSR byla ekonomicky velmi špatně. Lidé s nostalgií vzpomínají na sovětské období, kdy byla jejich životní úroveň vyšší, ale již zapomínají na sovětské utlačování. Tento stát stále nezapomněl křivdy, které ho v minulosti postihly a se dvěma svými sousedy – Tureckem a Ázerbájdžánem má vyloženě špatné vztahy. Tato značná izolace zvyšuje jejich závislost na Rusku, které v zemi udržuje vojenské základny a ovládá značnou část klíčových hospodářských odvětví včetně energetiky, těžby a infrastruktury. Ze všech tří států má zřejmě nejpevnější vztahy s Ruskem, což je dáno společnými křesťanskými tradicemi i tím, že nedisponuje nerostnými surovinami, a proto není strategickým geopolitickým cílem světových mocností. Arménie v roce 2013 oznámila rozhodnutí rezignovat na euroatlantské struktury a integraci a připojit se místo toho k Eurasijské celní unii. Rusko jim totiž dalo jasně najevo, že v opačném případě by přehodnotilo bezpečnostní záruky, poskytované Arménií v napjatém příměří s daleko silnějším Ázerbájdžánem v konfliktu o Náhorní Karabach (Macek 2013 [online]). Opět se

ukazuje, že Rusko používá u zemí bývalého SSSR politiku hrozeb a zastrašování, prostřednictvím které se snaží udržet vliv ve svém zájmovém území.

Ázerbájdžán je na energetické suroviny bohatý stát, o který je velký zájem nejen ze strany Ruska, ale i Západu, zejména EU, který v něm vidí alternativu k ruskému importu. V současné době se Ázerbájdžán zdá být jedinou zemí v regionu, která má dostatečný potenciál pro technologický průlom směrem k nové industrializaci a prostředky pro vytvoření nových inovačních odvětví. Proto je Ázerbájdžán nakloněný i spolupráci se Západem, ale dobré vztahy udržuje i s Ruskem v rámci strategického partnerství. Jejich kooperace je založena zejména na ekonomice a obchodu. V zemi podniká přes 500 ruských společností a ázerbájdžánští investoři na oplátku vkládají svůj kapitál do průmyslových podniků v Rusku. Nejvýznamněji se projevují bilaterální vztahy v oblasti energetiky a je pravděpodobné, že to tak bude i v blízké budoucnosti. Rusko rovněž plánuje zajistit si přes Ázerbájdžán vstup na trhy Perského zálivu. Významná je i jejich spolupráce v civilní bezpečnosti a v protiraketové a protivzdušné obraně. V Ázerbájdžánu je umístěn ruský radar, který chrání oblast před raketovými hrozbami z Blízkého Východu a Střední Asie. V budoucnu bude Ázerbájdžán v rámci tohoto regionu hrát vedoucí roli jak v ekonomice, tak i v politice, kulturní a sociální oblasti (Chernyavski 2012 [online]). Přestože Ázerbájdžán spolupracuje s oběma stranami, Ruskem i Západem, do budoucna se dá spíš očekávat těsnější kooperace s Ruskem, se kterým má významně provázanou ekonomiku.

#### **4.6 Rusko a Ukrajina**

Vzhledem k událostem posledních měsíců, je bezpochyby k pochopení geopolitických aktivit Ruska, nesmírně důležité analyzovat vztahy Ruska se svým klíčovým sousedem – Ukrajinou. Ukrajina je považována za specifickou zemi, která po rozpadu SSSR balancovala mezi Ruskem a Západem. Problém geopolitiky Ukrajiny je ten, že je přímo spjatý s národní identitou. Samotné Rusko se v roce 1991 nechtělo smířit s takovou ztrátou, ale bylo v tu chvíli příliš slabé a nemělo potřebnou sílu ani prostředky na zvrácení současné situace. V roce 1992 ruský ministr obrany Pavel Grachev navrhol vojenskou operaci k získání zpátky celé Ukrajiny, ale prezident Boris Jelcin se bál vypuknutí války a proto tento plán vetoval (Kashin 2014). Rusko a Ukrajina se rozešli před

23 roky. Mnohé věci se za tu dobu změnili, ale v mysli ruské veřejnosti, se zdůvodnění pro možnou ruskou invazi Ukrajiny usadilo již před mnoha lety. Rusko nebylo schopné se zbavit názoru, že východní Ukrajina je ruské území. Země je v současné době silně politicky nejednotná, což se projevuje stále více v posledních letech během prezidentských nebo parlamentních voleb. Problémem Ukrajiny jsou výrazné menšiny na svém území, zejména ruská, která tvoří až 17 % populace. Zarážejícím je fakt, že v odhadu na rok 2014 se Ukrajina nachází na druhém místě ve světovém řebříčku úmrtnosti hned za Jihoafrickou republikou (odhad 15,72 ‰), to znamená katastrofální výsledek pro stát s takovým potenciálem (CIA:The World Factbook 2014 [online]). Ukrajina se však nenachází jen v demografických, ale i ekonomických, sociálních a politických problémech. Ukrajina je zemí nevyužitého potenciálu, která se dosud nenaučila využívat své komparativní výhody, např. v zemědělství, ale hlavně se jedná o rozpolcený stát prozápadně orientovaným západem a proruským východem. Hlavní průmyslová produkce se odehrává ve východní části země, kde se nachází i strategicky významný Krym. Již od počátku své nezávislosti Ukrajina aktivně rozvíjela vztahy s postsovětskými státy střední a východní Evropy. Na druhou stranu přistupovala k Rusku a projektu SNS s nedůvěrou a svůj postoj proklamovala neochotou zapojit se plně do struktur tohoto uskupení a účastnit se multilaterální integrace. Odmítla podepsat Chartu společenství a fungovala spíše jako účastník vzájemného dění, než jeho člen. Ukrajina však byla vzhledem k velké dominanci Ruska a své ekonomické a energetické závislosti na něm, nucena zvolit pragmatičtější přístup ve vzájemných vztazích, ale pořád s velkou dávkou opatrnosti. Na území nově nezávislé Ukrajiny se nacházeli velké zásoby jaderných zbraní ze sovětské éry. V roce 1994 bylo podepsáno Budapešťské memorandum, v kterém se světové mocnosti společně s Ruskem dohodli poskytnout Ukrajině garanci národní bezpečnosti a suverenity. Ukrajina se na oplátku rozhodla zničit své zásoby jaderných zbraní. Nadále pokračovala v rozvíjení dvoustranných ekonomických vztahů, jak se Západem, tak s Ruskem a snažila se, aby se SNS nadále podobalo spíše diskusnímu klubu, než geopolitické entitě s nadnárodními strukturami (Kuzio, Moroney 2001). Ukrajina se rovněž odmítla připojit ke Smlouvě o kolektivní bezpečnosti, čím si ponechala prostor pro potenciální budoucí spolupráci s NATO. Postupně však ukrajinská politika vůči Rusku začala být pragmatičtější a došlo k prohloubení vzájemné spolupráce. Ukrajina byla nucena rozvíjet hospodářsky dialog s Ruskem zejména z důvodu energetické

závislosti a infrastruktury závislé na ruských dodávkách energie. V důsledku této ekonomické nutnosti standardních vztahů s Ruskem, byla Ukrajina ochotna se zapojit do některých integračních projektů SNS, které vysloveně neohrožovali ukrajinskou suverenitu. Nadále se tak snažila uplatňovat duální charakter její zahraniční politiky. Výrazný rozkol v směřování země nastal v roce 2004 během Oranžové revoluce, která rozdělila zemi na dvě části – chudší a agrární západ s prozápadní orientací a průmyslový východ s významnou ruskou populací a proruskou orientací.<sup>45</sup> Toto rozdělení nakonec vyústilo i v současnou krizi. Během Juščenkova vládnutí došlo k významnému zhoršení vztahů s Ruskem. Ukrajina usilovala o integraci do západních struktur, včetně NATO. Putin hlasitě protestoval a varoval Alianci před přijetím Ukrajiny a Gruzie do svých struktur. Dokonce hrozil namířením svých jaderných raket na Ukrajinu. Nakonec Putin dosáhl významné diplomatické vítězství, protože NATO rozhodlo o zamítnutí rozšíření o Ukrajinu a Gruzii. Klíčovou dohodu zhatili Francie a zejména Německo, protože z ekonomických a energetických důvodů se báli zhoršení vztahů se svým strategickým partnerem (Fox News 2008). Ukrajina tak pocítila, že v očích Západu není prioritou, jakou by si přála a že integrace do západních struktur rozhodně nebude jednoduchá. Toto období provázelo i několik skandálů, které měli za následek rostoucí napětí ve vzájemných vztazích. Těsně před volbami došlo k otrávení prozápadního prezidentského kandidáta Juščenka, z kterého obvinil ruskou stranu. Následně se rozhořel spor mezi Gazpromem a ukrajinskou stranou o neuhrazený dluh za plyn a o vyjednání nové ceny za plyn a jeho tranzit, což nakonec vyústilo do dvou plynových krizí, které zasáhli i část EU. Velkou kontroverzi vyvolal Juščenko na konci svého volebního období v roce 2010 svým návrhem udělit ocenění Hrdina Ukrajiny nacionalistovi Banderovi, kterého Rusko považuje za fašistického kolaboranta s nacistickým režimem a vláda SSSR ho nechala zlikvidovat.<sup>46</sup> Bandera opět rozdělil Ukrajinu na dvě části, na západě je považován za hrdinu a ve východní části za banditu. Někteří autoři tento Juščenkův čin vysvětlují, že motivací mohlo být to, že ocenění zvyšuje jeho vlastní politické pověření mezi jeho potenciálními voliči. V tomto smyslu se tedy jednalo o výlučně politický akt. Juščenkovi, tedy nešlo ani tak o ocenění vykonaných

---

<sup>45</sup> Toto rozdělení ovšem platilo i před Oranžovou revolucí, ale až teď se naplno projevilo a získalo mezinárodní pozornost.

<sup>46</sup> V roce 2011 bylo toto ocenění odebráno okresním soudem, tedy v době kdy byl už prezidentem Janukovič.



zásluh Banderu (Motyl 2010). Nicméně tento krok vyvolal velkou nevělu Moskvy. Diplomatický spor rovněž vyvolala ukrajinská podpora Gruzie v rusko-gruzínském konfliktu v roce 2008. Nakonec však toto prozápadně orientované období Juščenka a Tymošenkové a snaha o demokratický posun státu nemělo příliš dlouhé trvání. Vnitřní rozkoly mezi oba nejvyššími představiteli<sup>47</sup> a finanční krize, měli za následek definitivní konec prozápadních kandidátů. Selhání ideálů Oranžové revoluce a obnovení pozice Ruska na Ukrajině signalizoval výsledek prezidentských voleb v roce 2010, které už vyhrál proruský kandidát Janukovič. Ten se sice pořád snažil udržet multivektorovou politiku, ale byla zřetelná snaha o opětovné sblížení s Ruskem. Je to vidět i z toho, že v zápětí po své inauguraci se s Medveděvem dohodli na prodloužení dohody o umístění Černomořské flotily v Sevastopolu až do roku 2042 s možností prodloužení o dalších pět let. Ještě ten samý rok bylo ústavním soudem rozhodnuto o opětovném posílení prezidentských pravomocí, které byly omezeny v roce 2004. (Lidovky 2014). Během jeho vlády se jeho spojenci dostali do vedoucích pozic na Krymu, zatímco Kreml financoval proruské skupiny v regionu. Jakmile Janukovič padl, tyto skupiny organizovaly milice k obraně Krymu z proevropské Ukrajiny (Jurist 2014 [online]). O rok později v roce 2011, došlo k uvěznění ex-premiérky Tymošenkové. Samotné její odsouzení a uvěznění je příklad ruské geopolitiky a proruský orientovaných vládních sil na Ukrajině. Tymošenková byla obviněna z údajného překročení pravomocí za předražený nákup ruského zemního plynu v době plynové krize, kdy byla premiérkou Ukrajiny v roce 2009. Do toho se přidala údajná zpronevěra ruských peněz, které získala za zprostředkování nákupu zemního plynu pro Ukrajinu. Západ věří, že se jedná o vykonstruovaná obvinění, která jsou politicky motivována (Ihned 2011 [online]). Jak již bylo zmíněno, v Rusku po nástupu Putina k moci, se odehrávaly daleko těžší zločiny a podvody v nejvyšších politických kruzích, jako bylo např. převzetí ropné společnosti Jukos. Tymošenková taky neměla příliš jinou možnost. Stanovení ceny za plyn podle dohody z roku 2006 bylo neudržitelné, protože Rusko chtělo vyšší cenu a Ukrajině hrozila další cenová válka s Ruskem. V případě, že by Tymošenková vyjednala nižší cenu, musela by Rusku na oplátku něco nabídnout. Rusko by pravděpodobně chtělo mít kontrolu nad plynovody, což by snížilo suverenitu Ukrajinu.

---

<sup>47</sup> O vzájemných sporech svědčí i to, že Juščenko nakonec svědčil u soudu proti Tymošenkové v její kauze o překročení pravomocí při sjednávání ceny za plyn.

Jinou možností tedy Tymošenkova neměla (Macek 2013 [online]). Právě svoboda Tymošenkové a umožnění jejího léčení v zahraničí byla jedna z podmínek EU před vstupem Ukrajiny do EU. Ukrajinská ekonomika však byla v hluboké krizi a proto rozhodnutí Juščenka na poslední chvíli nepodepsat asociační dohodu s EU a na druhou stranu rozšířit spolupráci s Ruskem, vyvolalo v zemi velkou nevoli a mělo za následek vážnou krizi, která nakonec vyvrcholila na Kyjevském Majdanu a vedla k prezidentovu útěku do Ruska a vzniku prozatímní prozápadní vlády.

Pro Rusko byla Ukrajina vždy klíčovým a životně důležitým územím, kterého ztrátu nikdy plně neakceptovali. Ukrajina je vzhledem ke své poloze, velikosti a ekonomickému potenciálu klíčem k ovládnutí celého blízkého zahraničí. Podstatným faktorem pro Rusko je i slovanský charakter Ukrajiny a její tranzitní charakter v energetické oblasti. Rusko má podle D'Anieriho (2012) čtyři obecné cíle, které se snaží v souvislosti s Ukrajinou dosáhnout:

- Rusko se snaží zabránit tomu, aby se z Ukrajiny stal protivník. Každá země se snaží vyhnout nepřátelským aktérům na svých hranicích a pro Rusko je vzhledem ke své historii kataklyzmatické invaze, tento bod prioritou. Prakticky to znamená zabránění vstupu Ukrajiny do NATO a rozmístění vojáků NATO na ukrajinském území.
- Rusko chce, aby Ukrajina a další státy uznali vedoucí úlohu Ruska v regionu, a to symbolicky i prakticky. K tomu patří rozpoznání historického spojení a současné příbuznosti obou národů.
- Ukrajina jako obchodní partner Ruska, prostor pro investice a most k ekonomikám západní Evropy
- Snaha Ruska zabránit Ukrajině podkopání ruského autoritářského politického systému. Ruská podpora autoritářských vůdců na Ukrajině je částečně založena na přesvědčení, že tito vůdci jsou více pro-ruský, ale také na strachu, že úspěch demokracie na Ukrajině bude podkopávat legitimitu ruského vlastního systému.

Stabilita ukrajinské zahraniční politiky je založena na rovnováze mezi Ruskem a Západem, rovnováze mezi východní a západní Ukrajině a rovnováze mezi ukrajinskými

politickými silami. Narušení některého z těchto faktorů by mohlo ohrozit pozici Ukrajiny a přesně tohoto ohrožení pozice můžeme být v současné době svědky na Ukrajině (D'Anieri 2012). Rusko je největším obchodním partnerem Ukrajiny, kterého pozici jen těžko někdo nahradí. Smyslem přijetí Ukrajiny do EU nebo později do NATO, je strategicky se dostat až k hranicím Ruska. Naopak pro Rusko na jeho cestě za znovu obnovením ruského velmocenského postavení, je Ukrajina primárním cílem, bez kterého se Rusko nikdy nemůže stát evropskou velmocí. Ukrajina se v současné době nachází ve velmi kritické situaci. Po ruské ofenzivě a anexi Krymu, musí bránit své východní území před ruským náporom a Západ, zejména EU, zdá se zatím nemá v plánu ucelenější ofenzivu vůči ruské agresi, co ale může mít na suverenitu Ukrajiny fatální dopad.

#### **4.7 Percepce vnímání ruské vnitřní a zahraniční politiky podle jeho obyvatel**

Pokud mluvíme o perspektivách vztahů Ruska, je v této souvislosti zajímavé zjistit názory samotných Rusů na stav, ve kterém se jejich země nachází a jaké perspektivy vidí oni do budoucna a porovnat nakolik korespondují s ruským vedením. Z toho důvodu zde bude věnována pozornost výsledkům dvou šetření veřejného mínění obyvatel Ruska. První je článek Loughlina a Talbota *Where in the World is Russia? Geopolitical Perceptions and Preferences of Ordinary Russians* (2005), který pojednává o postavení Ruska ve světě na základě veřejného mínění Rusů. Toto dotazníkové šetření bylo vykonáno na vzorku 1 200 ruských občanů. Z výsledků je zajímavé, např. to, že 55 % Rusů si myslí, že USA hrají ve světě negativní roli a jen 12 % si myslí opak. Ruská říše je podle svých občanů výrazem vůle – vůle jejího lidu a vůdců – od cara přes Stalina až po Putina. Když byli šetření dotazováni na ruské blízké zahraničí, většina svorně tvrdila, že hranice nejsou překážkou a nejsou neměnné, ani věčné. Tato vyjádření korespondují s přesvědčením o velké ideji ruské geopolitiky, která se bude podílet na řízení světa, a v posledním období se projevuje v podobě westernizovaného nacionalismu (zaměřen na společný boj se Západem proti terorismu), dále umírněným eurasianismem, který usiluje o znovu připojení Běloruska a Ukrajiny k Rusku a nakonec extrémním eurasianismem, jehož hlavní myšlenkou je v podstatě obnovení Sovětského svazu (v duchu geopolitiky A. Dugina). Nicméně v tomto

ohledu nemají Rusové úplně jasno, protože téměř shodný počet lidí je pro velké Rusko, ale i proti reunifikaci. Na otázku znovusjednocení se zeměmi bývalého SSSR, až 90 % bylo pro sjednocení s Ukrajinou a Běloruskem. To znamená, že i obyčejní Rusové, nejen politické špičky, chápou tyto dva státy jako největší prioritu v zahraniční oblasti. Na dalších místech se umístili Kazachstán, Moldavsko a Arménie. I kulturně má podle respondentů Rusku nejbliže Bělorusko (87 %) a Ukrajina (86 %), až pak s velkým odstupem Moldavsko (45 %). Zajímavé je zjištění, že podle ekonomického, vzdělanostního a religiózního statusu obyvatel, si nejvíce přeje ochranu ruských občanů v zahraničí osoby s vyšším vzděláním, vyššími příjmy a silně věřící (95 %). Nejméně pak ženy, starší 70 let a osoby s nízkým vzděláním. To jsou jen některá zjištění, které tento výzkum přinesl, ale v podstatě korespondují se směrem a vývojem ruské geopolitiky, zejména pak v souvislosti s Ukrajinou v současné době.

Druhý, již vzpomínaný výzkum veřejného mínění Levada Center za období 2012-2013 přinesl pozoruhodné výsledky, co se týče toho, jak vidí geopolitickou situaci Ruska samotní obyvatelé a jakým směrem by se podle nich mělo Rusko v budoucnu vydat. Od roku 2008 se zvýšil počet Rusů, kteří si přejí, aby se Rusko stalo socialistickým státem jako v době SSSR z 15 % na 24 % a jenom 63 % lidí je přesvědčených, že Rusko potřebuje demokracii. Velmi zajímavá je odpověď na otázku, jaký typ demokracie Rusko potřebuje, kde podle většiny obyvatel to není západní typ demokracie, ale specifický typ, který respektuje národní tradice a specifický charakter Ruska, což přesně koresponduje s idejí eurasianismu, že Rusko je specifický životní prostor, odlišný jak od Evropy, tak od Asie. V souvislosti s Vladimírem Putinem se naskýtá otázka, jestli jsou občané spokojeni s jeho vládnutím nebo by na jeho místě raději viděli někoho jiného. Zajímavé je, že Putin sice v současnosti má sympatie svých občanů, ale zároveň přibližně polovina dotazovaných (47 %) by po nejbližších prezidentských volbách raději viděla na Putinově místě někoho jiného. Ohledně nedávno přijatého kontroverzního zákona, že nevládní organizace musí být registrovány jako zahraniční agenti (pokud dostávají příspěvky i ze zahraničí), občané Ruska nemají úplně jasno. V podstatě polovina lidí tento zákon schvaluje oproti pětině lidí, kteří jsou proti zákonu a až 30 % lidí na tuto otázku nemá vlastní názor.<sup>48</sup> Pokud jde o to,

---

<sup>48</sup> Když porovnáme rok 2012 a 2013, oproti roku 2012 se počet lidí, kteří se zákonem souhlasí, zvýšil o 5 procentních bodů.

co očekávají občané od svého prezidenta ze všeho nejvíce, až 57 % lidí je přesvědčených, že nejdůležitější je obnova ruského velmocenského statusu.<sup>49</sup> Téměř polovina lidí (47 %) souhlasí s tím, že ruské média nejsou svobodné, ale jsou pod vládní kontrolou, ale na základě odpovědí na další otázky se nedá říci, že by to občanům příliš vadilo a dokonce 24 % poptávaných si myslí, že vláda by měla zintenzivnit kontrolu masmédií. Rozhodně je pro ruské občany těžké si vytvořit objektivní názor na ruské politické dění, když sami nepovažují vysokou státní kontrolu médií za nesprávnou a 78 % obyvatel nikdy nevycestovalo mimo území bývalého SSSR. V posledních letech u obyvatel vzrůstá míra nacionalismu a nejvíce jsou iritováni přistěhovalci z Kavkazu, Střední Asie a Číňany. Co se týče vztahu Ruska k jeho sousedům, podle 88 % dotazovaných má Rusko dobré vztahy s Běloruskem, ale o Ukrajině si to už myslí jenom přibližně polovina dotazovaných. Stojí za povšimnutí, že po válce s Gruzii v roce 2008 až 46 % Rusů zastávalo názor, že Jižní Osetie by se měla stát částí Ruské federace, ale v roce 2013 má tento názor jenom 29 % dotazovaných, přičemž teď je nejrozšířenější názor, že by Jižní Osetie měla být samostatný stát.<sup>50</sup> Na otázku kdo jsou nepřátelé Ruska, až 56 % odpovědělo, že největším nepřítelem je USA, následovány čečenskými militanty a NATO. Tato percepce vnímání se u USA zhoršila od roku 2008 a u Čečenska naopak zlepšila. V odpovědi na otázku, kdo jsou nejbližší přátelé Ruska, většina v roce 2013 uvedla Bělorusko, Kazachstán, Čínu, Ukrajinu a Německo, tedy země blízkého zahraničí a nejvýznamnější ekonomický partner EU – Německo. Naopak u nejvíc nepřátelských zemí byli výsledky USA, Gruzie, Lotyšsko, Litva a Estonsko a na šestém místě Ukrajina. Tyto výsledky také dokládají rozpolcené postavení Ukrajiny vůči Rusku, které má za následek to, že i samotní Rusi nedokážou jednoznačně deklarovat, jestli je Ukrajina přítel Ruska, či nikoli. Co se týče vztahů se Západem, drtivá většina respondentů je přesvědčena, že Rusko by mělo zesílit vzájemně výhodné vztahy se Západem. Pokud ale nebereme do úvahy celý Západ, ale jenom USA, jsou výsledky poněkud odlišné. Respondenti nejčastěji odpověděli, že Rusko by si mělo ve vztazích s USA udržovat odstup, protože USA jsou agresor, který se snaží převzít kontrolu nad všemi zeměmi světa. V názorech Rusů na zahraniční politiku se často odráží myšlenky

---

<sup>49</sup> Je to pro občany důležitější než zabezpečit pořádek a právo v zemi, zlepšit ekonomickou situaci nebo zajistit spravedlivé přerozdělení bohatství mezi obyvateli.

<sup>50</sup> Podobně se za nezávislost vyslovují občané i v případě Abcházie, jen s tím rozdílem, že už v roce 2009 se většina respondentů vyjádřila pro nezávislost na rozdíl od Jižní Osetie.

eurasianismu nebo dokonce přímo Dugina, zejména nepřátelským postojem k USA. V souvislosti s rozpadem SSSR a Putinovým veřejně známým výrokem o největší geopolitické katastrofě 20. st., je pozoruhodné, že sice pořád polovina obyvatel lituje rozpad SSSR, ale tento počet se pozvolna zmenšuje. V roce 1992 vyslovilo lítost 66 % lidí, takže od tohoto roku do roku 2012 nastal pokles takto smýšlejících lidí o 17 procentních bodů. Výsledky těchto průzkumů veřejné mínění se snaží lépe pochopit myšlení samotných obyvatel Ruska a zjistit jejich percepce vnímání směřování ruské (geo)politiky, v kterých můžeme najít mnohé paralely s ideami teoretických kontextů rozebraných na začátku práce

## 5. ZAHRANIČNÍ POLITIKA A GEOPOLITIKA RUSKA PO ROCE 1991

Zahraniční politiku či geopolitiku mocností a států lze sledovat na základě konkrétních aktivit a událostí, které geopolitiku a zahraniční politiku té které země určují, ale také zároveň dokumentují jak její dlouhodobou strategickou koncepci, tak její teoretické či ideologické základy (které se následně projevují v konkrétních aktivitách). K tomu dobře poslouží jednoduchý přehled – vývojový diagram (časová os) nejvýznamnějších (geopolitických) aktivit a událostí, které se odehrály v prostoru bývalého SSSR v období od vzniku Ruska po současnost (duben 2014) a aktivit Ruska na mezinárodním poli ve stejném období. V následující tabulce (tab. 4) jsou chronologicky seřazeny významné události, které byly buďto projevem ruské geopolitiky nebo globální události, které s ruskou geopolitikou v určitém smyslu souviseli.

**Tab. 4: Časová osa nejvýznamnějších událostí ruské geopolitiky**

silná podpora Srbů v Jugoslávské válce			vstup do G7		
vstup do IMF & World Bank		válka v Čečensku			
vojenská podpora Podněstří proti Moldávii		Primakova návštěva Teheránu a deklarace vzestupujících rusko-iránských vztahů			
rozpad SSSR & vznik CIS	Abcházsko-gruzínská válka	schválení nové ústavy, kt. dává prezidentovi rozsáhlé pravomoci	začal dialog s NATO a podepsání Partnerstva pro mír		vznik SCO
1991	1992	1993	1994	1995	1996

kolaps ekonomiky		vznik celní Unie Ruska a Běloruska	nástup Putina		
vstup do APEC		druhá invaze Čečny	Putin vyjádřuje podporu USA po 11/9 a slibuje pomoc ve válce proti terorismu		vznik CSTO jako mezinárodní vojenské organizace
1997	1998	1999	2000	2001	2002

	Boris Jelcin
	Dmitry Medvedev
	Vladimir Putin

blokování sbližování Ukrajiny a Gruzie s NATO					
válka s Gruzii					
vojenské cvičení Stability 2008					
dohoda s Německem o vybudování plynovodu Nord Stream			vojenské cvičení "Mírová" mise s Čínou		vojenské cvičení Kavkaz 2008
společné námořné cvičení INDRA s Indií					
Oranžová revoluce na Ukrajině		stát získává kontrolu nad Gazpromem zvýšením svého podílu nad 50 %		kybernetická válka s Estonskem	
Beslanský masakr		vojenské cvičení "Mírová" mise s Čínou		odstoupení od smlouvy o Konvenčních silách v	
		plynová válka s Ukrajinou		neuznání Kosova	
				námořnické cvičení v neutrálních vodách Biskajského zálivu	
2003	2004	2005	2006	2007	2008

vojenské cvičení Kavkaz 2009			vetování UN rezoluce o Sýrii spolu s Čínou vznik eurasijského ekonomického prostoru zákaz adopce ruských dětí do USA expedice do Severního ledového oceánu		začátek ukrajinských protestů vojenské cvičení Exercise Snap Check na Dálném Východě  doposud největší námořné cvičení Ruska a Číny - Společné moře 2013  společné vojenské cvičení ruské a běloruské armády Západ 2013  kauze Snowden	
					anexe Krymu a nepokoje na východní Ukrajině	
					vojenské cvičení s Čínou a Mongolskem v Zabajkalském kraji	
společné námořné cvičení INDRA s Indií						
vojenské cvičení Západ-99		expedice do Severního ledového oceánu		uvěznění Tymošenkové na 7 let		
další plynová válka s Ukrajinou		doposud největší vojenské cvičení v RF Vostok s využitím		podpora Assadovho režimu v Sýrii		
				kontroverzní zákon o zahraničních agentech ničící nevládní org.  vstup do WTO		
				nátlak na Ukrajinu na přerušení asociační dohody s EU		
				plánované vojenské cvičení na Sibíři a Dálném Východě		
				dohoda s USA o zničení syrských chemických zbraní		
				rozsáhlé vojenské cvičení u ukrajinských hranic		
2009	2010	2011	2012	2013	2014	

Zdroj: Reuters, BBC 2014



Jak lze rozpoznat z předešlých kapitol a z časové osy výše (Tab. 5), ruská geopolitika prošla poměrně velkým vývojem, od nástupu Jelcina až po současné události v roce 2014. Nicméně, o prozápadním sblížení za vlády Jelcina svědčí např. vstup do MMF, Světové banky, G7, nebo dialog s NATO. Putinova politika nabrala kurs pragmatické spolupráce se Západem, což byl projekt, který vyjadřoval zájmy jak geoekonomů, tak stabilizátorů. Došlo k těsnější spolupráci se Západem od teroristických útoků 9. 11., kdy Rusko slíbilo podporu a pomoc USA ve válce proti terorismu. Zároveň se však zintenzivnily aktivity v blízkém zahraničí, se strategickým ekonomickým partnerem Německem, které i Dugin považuje za nevyhnutelného partnera, ale co je nejpozoruhodnější, je narůstající počet militantních aktivit – námořnické a vojenské cvičení. Jelikož si Rusko uvědomuje svou příležitost v souvislosti s globálním oteplováním a táním ledu v Arktidě, v posledních letech zintenzivňuje své operace i v této oblasti, kde se skrývá přibližně čtvrtina světových zásob ropy a zemního plynu. Obecně lze říci, že ruské geopolitické aktivity se v posledních letech zintenzivňují a militarizují a jsou stále většího rozsahu. Již po krátké válce s Gruzii v roce 2008 to někteří autoři okomentovali slovy, že se jedná o nevídaný návrat k metodám sovětské éry (Lucas 2009). Od této války uběhlo už téměř 6 let a vývoj aktivit Ruska deklaruje, že se rozhodně nevzdalo svých imperialistických idejí. Ostatně to jasně potvrzuje současný stav a operace na Ukrajině. Vývoj v nejbližším období bude klíčový, nejen pro Rusko, ale pro celý svět.

Z další tabulky (tab. 5) lze zjistit, že četnost významných geopolitických událostí nebo aktivit, které mají významný vliv na směřování ruské zahraniční politiky, se v posledních letech zvyšuje a co je důležité, zejména intenzita a rozsah vojenských cvičení a expedic do oblastí Arktidy se v posledních letech zvyšuje. Rusko se svými činy snaží demonstrovat své stálé nároky na rozšíření svých hranic směrem k teplým mořím na jihu a západě, ale taky své nároky na rozšíření hranic svého arktického kontinentálního šelfu. Patrně nejvýznamnější události dokumentující ruské geopolitické cíle se odehrály v krátkém časovém úseku na přelomu roku 2013 až duben 2014, kdy Rusko provedlo několik významných aktivit, zejména ve vojenské oblasti. Určitě nejvýraznější aktivitou za celou existenci Ruské federace je nedávná anexe Krymu a je zatím velmi nejasné, jakým směrem budou kroky Ruska postupovat dále. Kromě východní Ukrajiny je taky možnost, že Rusko ve své proklamované snaze chránit zájmy občanů Ruské národnosti za hranicemi Ruska,

rozhodne vojensky obsadit i další státy a územní celky. V této souvislosti se nejvíc vzpomíná Podněsteří v Moldavsku.

**Tab. 5: Kumulativní součty událostí souvisejících s ruskou geopolitikou**

Rok	Počet událostí	Kum. počet událostí
1991	2	2
1992	4	6
1993	2	8
1994	2	10
1995	3	13
1996	4	17
1997	0	17
1998	2	19
1999	2	21
2000	2	23
2001	1	24
2002	1	25
2003	1	26
2004	3	29
2005	4	33
2006	2	35
2007	4	39
2008	7	46
2009	4	50
2010	3	53
2011	3	56
2012	7	63
2013	8	71
<b>2014</b>	<b>5</b>	<b>76</b>

Dalším tradičním nástrojem geopolitiky, které Rusko po své politické a mocenské konsolidaci Putinem začalo před několika lety využívat, jsou obchodní sankce vůči neposlušným partnerům (viz tab. 6).

**Tab. 6: Přehled nejspornějších zákazů dovozu ze strany Ruska**

Období	Embargo	Možný důvod
2005-2006	moldavské maso, rostlinné produkty	proevropská orientace
2005-2007	moldavské víno, ovoce a zelenina	proevropská orientace
2006-2013	dovoz gruzinského vína a minerálek	prozápadni prezident Michail Saakašvili
2006	polské maso	polské veto na jednání EU s Ruskem o nové dohodě o strategické spolupráci.
2006	maso a mléčné produkty z Ukrajiny	proevropská orientace
2009	mléčné výrobky z Běloruska	ruské rozhodnutí den poté, co Lukashenko oznámil, že Rusko podmínilo půjčku 500 mil. dolaru uznáním nezávislosti Jižní Osetie a Abcházie
2012	ukrajinský sýr	nátlak na Ukrajinu
2013	mléčné výrobky z Litvy	potrestat“ Vilnius za podporu sblížování států bývalého SSSR s EU
2013	maso z USA, Německa	podpora domácích producentů, kt. čelí po vstupu Ruska do WTO náporu levných dovozců
2013	výrobky z čokoládovny Roshen, Ukrajina	potrestání proevropského majitele společnosti Roshen
2014	vepřové maso z EU	ukrajinská krize
2014	ukrajinské mléčné výrobky	ukrajinské krize, odvěta Ruska za podobný krok Ukrajiny

Zdroj: BBC, Reuters, Přibík 2014

Rusko má své způsoby, jak vyvíjet nátlak na ostatní státy. Jeden z těchto postupů je použití embarga na dovoz vůči státu tak, aby to vyhovovalo jeho záměrům. Většina těchto ruských rozhodnutí byla učiněna proto, že Rusko nebylo spokojené s politickým směřováním země (pro ruské zájmy nepřijatelné), případně jako trest nebo varování. Tento scénář se několikrát opakoval s Gruzii, Moldavskem nebo Ukrajinou. Dokonce stojí za povšimnutí, že Rusko se nezdráhá takto demonstrovat svou sílu i proti jeho tradičním spojencům, např. Bělorusku. V současné době Rusko vede tímto stylem obchodní válku proti Ukrajině. Ještě před nedávnými ukrajinskými protesty, v době kdy měla Ukrajina v roce 2013 podepsat asociační dohodu s EU, se Rusko na výstrahu odhodlalo k embargu na zákaz dovozu ukrajinské čokolády Roshen, aby tak ekonomicky poškodila jeho proevropského majitele, který se kritikou Ruska nijak netají a podstatná část produkce směřuje právě do Ruska. Možnou překážkou v prosazování embarga pro ochranu ruských zájmů se může stát to, že Rusko je teď členem WTO, která tvoří pravidla mezinárodního obchodu a řeší spory mezi členskými zeměmi. Rusko o vstup do WTO usilovalo dlouhá léta, ale teď, když už je členem, může jeho politika narazit na politiku a princip fungování WTO, na kterou se nedávno obrátila EU v souvislosti s ruským zákazem dovozu vepřového masa z EU (Přibík 2014 [online]). Rusko však, na druhou stranu, kromě těchto trestů a

varování dokáže i odměňovat své věrné a loajální stoupence. Nejvíc v tomto směru získává Bělorusko, tradiční partner z Eurasijské unie. Například v polovině roku 2011 bylo oznámeno, že Bělorusko získá 3-3,5 mld. dolarů z protikrizového fondu EurAsEc. Navíc na konci roku 2011, se Rusko a Bělorusko dohodli na podmínkách smlouvy za dodávky plynu na období 2012 – 2014. Podle nové smlouvy Bělorusko mělo platit 164 \$ za 1 000 m<sup>3</sup> za ruský plyn v prvním čtvrtletí 2012, ve srovnání s průměrnou cenou 400 dolarů, kterou platí země EU. Dohoda rovněž zahrnovala zvýšení podílu Gazpromu v Beltransgaz z 50 % na rovných 100 %. Výsledkem Bělorusko vyhrálo levné ceny pro svůj rozpočet a na oplátku se vzdalo příjmů z běloruského trhu s plynem (Sevim 2013).

Tradiční, a v mírových dobách nejvýznamnější část zahraniční politiky představuje diplomatická aktivita, která se buď odehrává na globální (multilaterální) úrovni nebo na úrovni vztahů s jednotlivými zeměmi (bilaterálně). Za geopoliticky nejvýznamnější se považuje rozhodování na úrovni OSN, resp. RB, i když v geopolitické praxi tomu často bývá jinak. Také hlasování v rámci Rady bezpečnosti může dokumentovat povahu a orientaci ruské geopolitiky, nakolik je (tradiční) ruská geopolitika konzistentní, či zda dochází k nějakým změnám. Následující tabulka (tab. 7) uvádí, které rezoluce neprošly, kvůli vetu člena RB od roku 1993, tedy přibližně od počátku vzniku RF<sup>51</sup>.

---

<sup>51</sup> V roce 1991 a 1992 nenastalo při hlasování o rezolucích žádné veto.

Tab 7: Přehled hlasování RB, které skončily vetem

Datum	Číslo subjektu	Subjekt	Veto
11.5.1993	S/PV.3211 p.6	Kypr – prodloužení a financování mírové mise UNFICYP	Rusko
2.12.1994	S/PV.3475 p.11	Bosna a Hercegovina - transport zboží mezi bývalou Jugoslávií a Bosnou	Rusko
17.5.1995	S/PV.3538 p.6	Izrael - okupované arabské teritorium - východní Jeruzalém	USA
10.1.1997	S/PV.3730 p.17	Guatemala - oprávnění 155 pozorovatelům pro účely ověření dohody o příměří	Čína
7.3.1997	S/PV.3747 p.4	Izrael - naléhání na zastavení aktivit ve východním Jeruzalému	USA
21.3.1997	S/PV.3756 p.6	Izrael - naléhání na okamžité zastavení výstavby ve východním Jeruzalému	USA
25.2.1999	S/PV.3982 p.5	Makedonie - o prodloužení UNPREDEP	Čína
27.3.2001	S/PV.4305 p.5	Palestina - zřízení pozorovatele OSN pro ochranu civilistů	USA

Jak je vidět mezi lety 1993 až 2003 Rusko vetovalo pouze dvě hlasování – o Kypru a hlasování týkající se mise v bývalé Jugoslávii, obě z tradičních geopolitických důvodů. V případě Kypru se jednalo o první veto od konce studené války, což nepříjemně překvapilo ostatní členy RB a vyvolalo otázku, jestli by pět stálých členů RB mělo mít právo veta. Jednalo se o financování mírové mise UNFICYP na Kypru, která tvoří a chrání nárazníkové pásmo mezi tureckou a řeckou částí ostrova. Od začátku byla tato operace financována dobrovolnými příspěvky a zeměmi, které mají vojenské kontingenty na ostrově. Státy, které mají největší vojenské kontingenty, jako Británie, Kanada, Rakousko a Dánsko platí nejvíce. Pro tyto země začalo být vnitropoliticky obtížné vysvětlovat, proč financují misi jen ony a tak zahájily stahování svých vojáků z ostrova. Rezoluce měla změnit systém financování z dobrovolného na povinné příspěvky všech členů RB a to Rusko, které na ostrově nemělo žádný vojenský kontingent, jako jediné odmítlo (Prial 1993 [online]).

Datum	Číslo subjektu	Subjekt	Veto
14.12.2001	S/PV.4438 p.30	Izrael - stažení izraelských sil z palestinského kontrolovaného území	USA
30.6.2002	S/PV.4563	Bosna - obnovení mírové mise OSN v Bosně a imunity příslušníků mírových sil Spojených států z jurisdikce Mezinárodního trestního soudu	USA
20.12.2002	S/PV.4681	Izrael - zabití několika zaměstnanců OSN a zničení skladu WFP Izraelci	USA
16.9.2003	S/PV.4828	Izrael - na izraelské rozhodnutí "odstranit" vůdce Palestinské správy Jásira Arafata	USA
14.10.2003	S/PV.4828	Izrael - postavení bezpečnostní zdi na západním břehu Jordánu	USA
25.4.2004	S/PV.4934	Izrael - odsouzení zabití vůdce Hamásu Ahmeda Jásina	USA
21.4.2004	S/PV.4947	Kypr - o ukončení mandátu mírových sil OSN na Kypru (UNFICYP) a nahrazením mise OSN pro řešení implementace na Kypru (UNSIMIC)	Rusko
5.10.2004	S/PV.5051	Izrael - žádost k zastavení všech vojenských operací v severní Gaze	USA

Od roku 2004 do 2012 Rusko použilo právo veta až sedmkrát. Jeden případ se týkal Kypru, Myanmaru, Zimbabwe, Gruzie a ve třech případech to bylo ohledně situace na Blízkém východě, konkrétně v Sýrii. Po rozpadu SSSR byla RF ochromena a měla vlastní vnitropolitické problémy, které si vyžadovaly významnou restauraci politického prostředí. Nicméně většina vet byla ze strany USA a týkala se Izraelsko-Palestinského konfliktu.

Datum	Číslo subjektu	Subjekt	Veto
13.7.2006	S/PV.5488	Izrael - okamžité stažení Izraele z Gazy a uvolnění desítek palestinských úředníků zadržovaných Izraelem	USA
11.11.2006	S/PV.5565	Izrael & Palestina - izraelské vojenské operace v Gaze, palestinské raketové ostřelování Izraele, výzva k okamžitému stažení izraelských sil z pásma Gazy a zastavení násilí z obou stran konfliktu	USA
12.1.2007	S/PV.5619	Myanmar	Rusko, Čína
11.7.2008	S/PV.5933	Zimbabwe - násilí zimbabwské vlády proti civilistům po volbách	Rusko, Čína
15.6.2009	S/PV.6143	Gruzie, Abcházie - o prodloužení pozorovatele OSN mandátu	Rusko
18.2.2011	S/PV.6484	Palestina	USA
4.10.2011	S/PV.6627	Sýrie	Rusko, Čína
4.2.2012	S/PV.6711	Sýrie	Rusko, Čína
19.7.2012	S/PV.6810	Sýrie	Rusko, Čína
15.3.2014	SC/11319	Krym	Rusko

Zdroj: United Nations 2014

Od roku 2007 Rusko vetovalo až pět rezolucí společně s Čínou, což znovu koresponduje s jejich společnými zájmy, zejména v případě Blízkého východu, kdy jsou připraveny všechny rezoluce ohledně sankcí Sýrie vetovat, stejně jako USA bude vetovat ty ohledně Izraele a Palestiny. V roce 2004 Rusko jako jediný člen RB vetovalo rezoluci o bezpečnostním uspořádání Kypru v případě kladného výsledku blížícího se referenda o sjednocení ostrova. I když Rusko argumentovalo, že by se jednalo o ovlivňování referenda, tedy vnitřních záležitostí jiného státu, pravá příčina je poněkud odlišná. Může to souviset s nástupem Sergeje Lavrova na post ministra zahraničních věcí a názornou ukázkou směřování ruské zahraniční politiky, která má být sebevědomější a agresivnější. Kypr nebyl tak palčivou záležitostí pro Západ, pro Rusko však ano. V tomto daňovém ráji je zaregistrovaných nespočet ruských firem (z daňových důvodů přesunuto ředitelství firem na Kypr). Kypr je rovněž významným partnerem Ruska ve vojenské oblasti (Soukup 2004

[online]). To mohly být možné důvody k ruskému vetu. Jak je vidět z předešlých kapitol, rusko-kyperská spolupráce stále pokračuje, a to i ve vojenské oblasti.

V roce 2007 vetovalo spolu s Čínou rezoluci namířenou proti potlačování lidských práv v Myanmaru, a která nařizovala okamžité ukončení persekucí vůči menšinám a opozičním skupinám v zemi a propuštění všech politických vězňů. Rusko se rozhodlo užívat v těchto případech konzistentní přístup a odmítá zásahy a sankce vůči jiným státům, protože samo má problém, jak už s dodržováním lidských práv, tak i s menšinami a opozičními skupinami<sup>52</sup> (Kassim 2014, BBC News 2007 [online]). Rusko takticky vetovalo tuto rezoluci, protože Myanmar je pro Rusko důležitý partner. Bilaterální vztahy mezi oběma zeměmi jsou na vzestupu od roku 1995, odkdy Myanmar skupuje ruskou vojenskou výzbroj a Rusko poskytuje zemi technologický výcvik. Myanmar vítá ruské investice zejména do zemědělství a energetiky. Jen dva měsíce od ruského veta, došlo k podpisu dohody mezi Ruskem a myanmarskou ropní společností MOGE o průzkumu a těžbě ropy a zemního plynu v oblasti sousedící s Indií. Nejednalo se o první takovouto dohodu, protože již v roce 2006 došlo k podpisu kontraktu mezi ruskou ropnou společností Zarubezhneft a myanmarským ministrem energetiky o průzkumu a těžbě ropy a zemního plynu v pobřežní oblasti jižního Myanmaru (Yhome 2007 [online]). Všechny tyto důvody stály za taktickým uplatněním ruského práva veta.

V roce 2008 Rusko vetovalo rezoluci proti Zimbabwe za nedemokratický průběh voleb a rezoluce měla potvrdit zbrojní embargo na Zimbabwe. I v tomto případě Rusko užívá konzistentní přístup a odmítá sankce a zásahy vůči zemi diktátorského prezidenta Mugabeho. Postoj Číny byl v tomto případě docela jasný vzhledem k tomu, že do Zimbabwe prodává zbraně a Rusko opět komentovalo svůj čin snahou o nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných zemí. V roce 2009 Rusko podle očekávání vetovalo rezoluci o prodloužení mise OSN v Abcházii, jelikož dokument o územní celistvosti Gruzie, popírá existenci Abcházie jako samostatného státu a neuznává její nezávislost. To samozřejmě Rusko nemohlo přijmout, vzhledem k rusko-gruzínské válce o Abcházii a Jižní Osetii. Poslední tři veta od roku 2011 byly všechny ohledně Sýrie, které společně vetovala spolu s Ruskem i Čína. Mohla by se nabízet otázka, proč má Rusko tak radikální postoj, ještě víc

---

<sup>52</sup> Putinova politika však dokázala úspěšně potlačit snahy opozičních skupin.



vyhrocený než v případě Libye. V předešlých kapitolách však bylo jasně zdůrazněno, proč je Sýrie pro Rusko tak strategicky významná. Je to zejména proto, že má v Syrii jedinou námořní základnu na Blízkém východě, rovněž Sýrie je významný odběratel ruských zbraní a ruské hospodářské zájmy hrají v rozhodovacím procesu Ruska významnou roli. Další důvod může být ten, že Sýrie se nachází mnohem blíže k hranicím Ruska, než Libye. Na druhou stranu, Čína se snaží expandovat stále více na západ a získávat vliv, což se jí již podařilo v případě Pákistánu a částečně Íránu a Afghánistánu. Nejenom Rusko, ale i Západ má z Číny obavy, když vezmeme v potaz její zbraně finančního rázu – obrovské množství nakoupených dluhopisů USA a zlaté rezervy. Čína si na druhou stranu uvědomuje, že Sýrie je pro Západ strategické území, a že Západ by Čínu nejradši viděl jen na svém území a pokud možno bez zdrojů a technologií, a právě to je důvod čínského odmítavého postoje. Poslední veto z ruské strany se odehrálo před měsícem, v březnu 2014. Rezoluce nařizovala neuznání výsledků referenda na Krymu, které rozhodlo o připojení ostrova k Rusku. Čína se rozhodla zdržet se hlasování, to ale neznamená, že by byla skutečně neutrální. V skutečnosti spíše s ruskou akcí na Krymu souhlasí, ale v jejím vlastním zájmu je nedávat to příliš najevo (vzhledem k snahám Tibetánů a Ujgurů o osamostatnění).

Dalším zajímavým článkem ruské zahraniční politiky, ze kterého lze usuzovat geopolitický vývoj, jsou oficiální návštěvy a pracovní cesty v zahraničí. Pro následující část byly analyzovány zahraniční cesty ruských prezidentů Vladimíra Putina a Dmitrije Medveděva od nástupu Putina do této funkce v roce 2000 až do konce roku 2013.<sup>53</sup> Dále byly analyzovány zahraniční cesty ruského premiéra od roku 2008 do konce roku 2013, ke kterým jsou připojeny nejvýznamnější zahraniční návštěvy ruského ministra zahraničních věcí a ruského ministra vnitra. Kromě analyzování zahraničních cest nejvyšších ruských představitelů, bylo rovněž zajímavé zjistit, jak se vyvíjí návštěvy zahraničních (politických) představitelů v Rusku. Jednalo se o nelehký úkol analyzovat několik stovek uskutečněných zahraničních cest a návštěv. Vzhledem k povaze těchto dat, které byly sesbírány z několika

---

<sup>53</sup> Analýza zahraničních cest byla provedena na základě dat z ruské oficiální stránky prezidenta – President of Russia 2014, oficiální stránky ruského premiéra a vlády The Russian Government, oficiální stránky ruského ministerstva zahraničních věcí The Ministry of Foreign Affairs of Russia a oficiální stránky ruského ministerstva vnitra Ministry of Internal Affairs.

oficiálních zdrojů a vzhledem k tomu, že často docházelo k překryvům,<sup>54</sup> by nebylo úplně korektní a exaktní se zaměřit ve výsledku na absolutní čísla, nýbrž je mnohem důležitější se soustředit na kvalitativní povahu dat a popsání a vysvětlení jejich významu. Nejistěji můžeme říct, že počet zahraničních cest ruského prezidenta od roku 2008 do konce roku 2013 je 273. Do tohoto počtu se kromě oficiálních návštěv samozřejmě řadí i účasti na summitech a mezinárodních konferencích, které tvoří velký podíl z prezidentských pobytů v zahraničí. Zajímavé je, že Vladimír Putin absolvoval nejvíce zahraničních cest v roce 2004 – 27 a Dmitry Medvedev v roce 2010, až 38. Nejvíce cest ruských představitelů směřovalo do sousedního Kazachstánu, celkově přes 30. Přibližně polovinu těchto cest tvořili summity, hlavně SNS, ale i SCO nebo rusko-kazašské fórum pro spolupráci. Vřelé vztahy, co se týče intenzity kontaktů, jsou mezi oběma státy od počátku pozorovány v roce 2000. Na speciální vztah poukazuje i to, že když se Medvedev stal v roce 2008 prezidentem, jeho první zahraniční návštěva vedla právě do Kazachstánu, rovněž jako jeho první oficiální cesta po jeho znovuzvolení premiéra v roce 2012.<sup>55</sup> Z hlediska zahraničních návštěv v Rusku je Kazachstán častým návštěvníkem, nicméně ale intenzita kontaktů v posledním období klesá na úkor Ukrajiny. To dokazuje, že Rusko má velký zájem na tom, aby se profilovala směrem k němu a ne na Západ do euroatlantických struktur. Právě Ukrajina je druhým nejčastějším cílem ruských cest a tato intenzita se pozvolna zvyšuje (resp. zvyšovala do konce roku 2013) i vzhledem k událostem, které se v tomto státě odehrály. Zejména poslední rok a půl byla intenzita kontaktů velmi vysoká, když jenom od léta 2013 se ukrajinští a ruští představitelé potkali minimálně desetkrát, což souvisí s rozhodováním Ukrajiny a následně nepodepsáním asociační dohody s EU, co mělo za následek větší příklon k Rusku a využití jeho finanční nabídky. Tyto státy spolu rozvíjí stále intenzivnější spolupráci, a to zejména v ekonomické oblasti, když v roce 2011 dosáhl jejich vzájemný obchod sumu 50 mld. dolarů (President of Russia 2012 [online]). Na svých jednáních projednávají zejména klíčové otázky bilaterální spolupráce v oblasti obchodu, hospodářství, energie, finanční, vědecké a technické, humanitární a kulturní sféře a provádění hlavních společných průmyslových a infrastrukturních projektů. Ke konci roku

---

<sup>54</sup> Překryvy se týkali zejména zahraničních návštěv Ruské federace, jelikož je v těchto případech běžné, že představitelé cizích států se sejdou nejenom s nejvyšším vládním představitelem, v tomto případě prezidentem, ale rovněž s premiérem, ministry nebo jinými vládními představiteli nebo naopak některých zahraničních návštěv se zúčastnilo více ruských představitelů.

<sup>55</sup> Pokud za první zahraniční cestu nebere do úvahy účast na summitu G8 ve Spojených státech.

2013 začal být tón společných setkání poněkud vyhrcožený okolnostmi a dnes je už zcela zřetelné, že Rusko zesílilo nátlak na Ukrajinu, aby vstoupila do společné unie s Ruskem. Rusko promyšleně používá metody stupňujícího se nátlaku na ostatní státy, a v případě Ukrajiny minulý rok před termínem, kdy měla Ukrajina podepsat asociační dohodu s EU, učinilo první krok, když vyhlásilo embargo na dovoz ukrajinské čokolády. Druhým bylo přesvědčení Janukovyče odmítnout asociační dohodu, třetím odmítnutí jeho svržení a čtvrtým anexe Krymu. Třetím nejnavštěvovanějším státem je důležitý partner Ruska ze společné Unie a Euroasijského svazu – Bělorusko. Po mírném rozvolnění vztahů, nabírají vzájemné návštěvy v posledních letech na intenzitě. V roce 2012 byl přibližný obrat jejich vzájemného obchodu 40 mld. dolarů, což je prozatímní rekord v historii vzájemných bilaterálních vztahů. Podle ruských statistik došlo v prvních 5 měsících roku 2012 k 25% nárůstu vzájemnému obchodu oproti stejnému období předešlého roku (President of Russia 2012 [online]). Běloruští státní představitelé jsou v počtu návštěv u svých ruských protějšků na druhém místě za Ukrajinou. Z dosavadního vývoje můžeme usoudit, že vztahy Ruska a Běloruska budou i v budoucnu na nadstandardní úrovni.<sup>56</sup> Přibližně stejný počet návštěv dosáhli evropští ekonomičtí partneři Ruska – Německo, Francie a Itálie. Mezi klíčové otázky jejich bilaterálních jednání patří ekonomická a energetická spolupráce, bezpečnost, společné projekty v oblasti infrastruktury, letectví, strojírenství, stejně jako spolupráce v oblasti vzdělávání a kultury. Velkou část těchto návštěv tvořily summity nebo konference o energetické bezpečnosti, zbytek byly návštěvy, které měli podpořit strategické partnerství, zejména v ekonomice a energetice (otevření plynovodu Nord Stream nebo dohoda mezi společnostmi Rosneft a italským Eni o financování geologického průzkumu). Většina společných jednání byla uskutečněna na území evropského partnera, nebo na mezinárodních konferencích. Za evropskými zeměmi se v počtu návštěv umístila Čína – partner z mnoha uskupení, zejména BRICS nebo SCO. Jejich vztahy jsou založeny zejména na ekonomické, energetické a technologické spolupráci. Nový čínský prezident Xi Jinping navštívil v březnu 2013 Rusko, v rámci své první zahraniční cesty v roli prezidenta. Obě země si kladou za prioritu spolupráci v oblasti high-tech odvětví - motorů modernizace a růstu založeného na inovacích. Na konci roku 2012 již bylo zřejmé, že za 10 let se

---

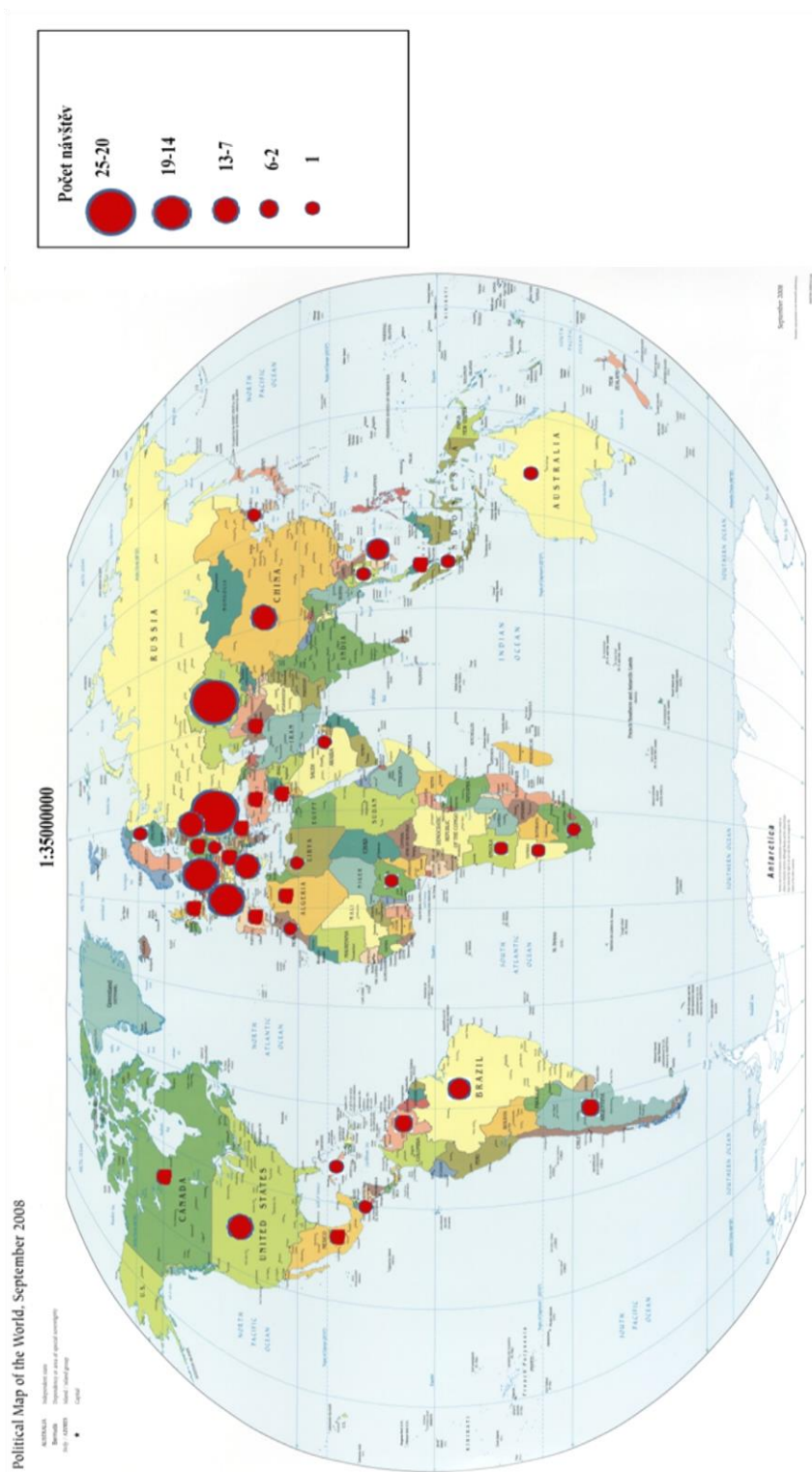
<sup>56</sup> I když v souvislosti s ruskou aktivitou na Ukrajině, tradiční spojenec Ruska Lukašenko odsoudil ruskou agresi, co může souviset s vlastním strachem o zachování suverenity svého státu. Trenin (2004) předpokládá, že je vcelku reálné pohlcení Běloruska Ruskem.

vzájemný obchod zvýšil z 12 mld. na 90 mld. dolarů. Rusko je rovněž Číně vděčné za spolupráci ve všech fázích procesu jednání v rámci WTO. Rusko a Čína jsou dva neaktivnější členové BRICS. Pokud jde o spolupráci v ekonomické nebo energetické oblasti, Rusko a Čína nemají větší problémy. Pokud však, ale vezmeme do úvahy rozpínavost Číny, zejména směrem na Sibiř, ukážou se trhliny a slabé místa vzájemné spolupráce. Další místo zaujímá USA, v tomto případě však většinu návštěv tvořily summity a konference. Ani v jednom případě se nejednalo o setkání vládních představitelů v rámci oficiální návštěvy. Následuje Ázerbájdžán a země Střední Asie, zejména Kyrgyzstán a Turkmenistán. Takže rovněž nezamítáme hypotézu o neustávajícím ruském zájmu o blízké zahraničí. Mezi statisticky významné z hlediska četnosti nebo důležitosti návštěv je vhodné zařadit ještě Indii, Brazílii, Vietnam, Srbsko a Jižní Osetii. Právě Jižní Osetii Rusko slibuje, že je bude všemožně podporovat, neboť podle něj je Gruzie agresor, který okupoval území Jižní Osetie a kvůli kterému došlo ke krvavým střetům. Z toho plyne, že ze států blízkého zahraničí má RF nejméně vřelé vztahy s Gruzii, se kterou za sledované období neuskutečnila ani jednu oficiální návštěvu.<sup>57</sup> Pokud bychom se zaměřili na porovnání prezidentských cest a návštěv, není mezi nimi výrazný rozdíl, avšak Medveděv podnikl návštěvy do některých krajin jako první prezident Ruska. Jedná se například o státy Afriky, Nigérii a Namibii. Jinak jsou jejich cesty vesměs podobného trendu, ale Medveděv se oproti Putinovu snažil o smířlivější politiku, která přinesla Rusku bližší vztahy s EU a s USA, což deklaruje i zvýšená intenzita návštěv západních států v tomto období. Souhrnně, v první desítce nejnavštěvovanějších států figurují zejména země Střední Asie, Ukrajina, Bělorusko a nejvýznamnější obchodní partneři z EU, USA a Čína. Intenzitu zahraničních prezidentských cest ukazuje také mapka (obr. 13), která dokumentuje, které regiony jsou pro Rusko klíčové

---

<sup>57</sup> Pokud se ruská strana potkala se svými gruzínskými protějšky, jednalo se o mezinárodní setkání více stran, nebo summit.

Obr. 13: Zahraniční cesty ruského prezidenta podle destinace do roku 2013



Zdroj: Prezident of Russia 2014, The University of Texas at Austin 2013

Součástí geopolitického významu (postavení) a geopolitické orientace je členství v nejvýznamnějších mezinárodních uskupeních a regionálních organizacích. Členství Ruska přináší Tab. 9.

**Tab. 8: Členství Ruska v mezinárodních uskupeních**

Název organizace	Datum přistoupení
OSN systém	1945 / 1991
G8	1997
G20	1999
MMF	1992
Světová banka	1992
WTO	2012
Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj	1992
Rada Evropy	1996
Pařížský klub věřitelů	1997
ASEM	2010
APEC	1998
OSCE	1973 / 1991
BRICS	2010
BSEC	1992
SNS	1991
SCO	2001 (1996)
CSTO	1992
EurAsEC	2000

Zdroj: Prezident of Russia 2014

Rusko se dokázalo adoptovat do většiny důležitých mezinárodních organizací. Samozřejmě nejvýznamnější je jeho stálé členství v RB OSN. Naposled bylo v roce 2012 připojeno do WTO po dlouhých letech přístupových rokování. V blízké budoucnosti se očekává jeho vstup do OECD, o který usiluje již od roku 1996, a přístupová rokování začala v roce 2007. V tabulce jsou kurzívou značeny uskupení, která vznikla ze států bývalého SSSR. Se vznikem RF se utvořilo SNS. O rok později došlo k utvoření Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti, což představuje v podstatě vojenské uskupení. Efektivita této organizace, však pravděpodobně zůstane do budoucna omezena, i z toho důvodu, že je tvořena členskými zeměmi s nedemokratickými režimy a nepředvídatelnými politickými vůdci. Hlavním problémem je jeho orientace na vnitropolitickou a regionální stabilitu,

namísto podpory společných hodnot, které by členské státy zavazovaly k vzájemné spolupráci. Členské státy vykonávají multivektorovou zahraniční politiku, kdy se neorientují jen na Rusko, ale snaží se vytěžit maximum ze vztahů s jinými aktéry na globálním poli. Nejproblémovějším členem byl Uzbekistán, který se mnohokrát zachoval nekonstruktivně vůči CSTO, protože se snažil vytěžit nejvíce ze své pozice vzhledem k blízkosti konfliktu v Afghánistánu (Laryš 2011). Nakonec i pozastavil své členství v organizaci v roce 2012. Ani ruská strana nemá jasnou koncepci vedení svých vztahů se středoasijskými zeměmi, a proto ztrácí svůj vliv v tomto regionu na úkor ostatních aktérů, zejména Číny.

Hlavním nástrojem je v současnosti vytváření Euroasijské hospodářské unie, které má v pláně konkurovat a spolupracovat s ostatními póly současného multipolárního světa. Oficiálně má vstoupit v platnost v roce 2015 a součástí vzájemných jednání mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem je i vytvoření společné měny, která by se měla jmenovat altyn a oficiálně začít platit nejpozději do roku 2025. Bělorusko tomuto plánu není příliš otevřené, a proto lze očekávat, že v blízké době se začne stupňovat nátlak Moskvy na Lukašenka (Soukup 2014 [online]). Putin si tímto krokem snaží ještě více k sobě připoutat členy Eurasijské unie a lze očekávat, že Lukašenko nakonec nátlak Moskvy neustojí a podvolí se. Je zřejmé, že pro Rusko zůstává klíčový region bývalého SSSR a cítí se být k němu historicky připoután. Proto se Rusko snaží udržet svůj vliv v regionu a považuje ze své svrchované právo zasahovat do vývoje této oblasti. Mezi regionální organizaci rovněž patří již zmiňované SCO, ale momentálně ani Rusko ani Čína nedokážou z této organizace udělat něco více než regionální uskupení. Další regionální uskupení, ve kterém opět vystupují Rusko i Čína je BRICS, Jejich kooperace je důležitá, ale prostor pro budoucí spolupráci států BRICS je velmi limitován a jejich nejistá budoucnost se bude odvíjet od tří základních faktorů: základní rozdíly v rámci organizace, pokračující důležitost USA pro všechny členy a vzájemné soupeření států uvnitř BRICS (Glosny 2010). Kromě snahy začlenit se do OECD je Ruským největším cílem získání Ukrajiny do Evrazijského svazu a do společné unie. EU se momentálně smítá ve vlastních ekonomických potížích a ve skutečnosti na vstupu Ukrajiny do EU až tak nelpí, jako Rusko na vstupu do Evrazijského svazu.

## 5.1 Současná situace na Ukrajině

Od chvíle, kdy Prezident Janukovič zastavil asociační proces s EU v listopadu 2013 a domluvil se s prezidentem Putinem na užší formě spolupráce s Ruskem, vyvolalo to v zemi rozsáhlé demonstrace vyjádřené zejména nepřetržitými protesty na Kyjevském Majdanu, které na konci ledna 2014 přerostly v krvavé střety opozičních radikálů s policií, jež si koncem března vyžádaly kolem 100 obětí, zejména na straně demonstrantů, ale i policejních sil. Protestanti, kteří několik měsíců vyjadřovali v centru Kyjeva svůj nesouhlas s politickým vedením a rozsáhlou a velmi zakořeněnou korupcí ve státním aparátu nakonec uskutečnili státní převrat a svržení proruský orientovaného prezidenta Janukoviče. S jeho pádem, rovněž padla i dohoda s Ruskem o užší spolupráci mezi zeměmi, protože prozatímní ukrajinská vláda na čele s premiérem Jaceňukem je silně protirusky zaměřená a chce se orientovat na EU a Západ. Rusko pochopilo, že ztrácí vliv ve svém zájmovém a tak důležitém území, jako je Ukrajina a proto se rozhodlo konat. Výsledkem ruské akce bylo „maskované“ vojenské obsazení a skutečná anexe Krymu v březnu tohoto roku, motivovaná „ochranou“ ruského obyvatelstva a zajištěním referenda o připojení Krymu k Rusku, k čemuž následně také došlo<sup>58</sup> navzdory porušení mnoha mezinárodních závazků, např. Budapešťského memoranda. Jednou z Putinových motivací zřejmě bylo i vyřešení klesající ruské ekonomiky, které by významně pomohlo prudké zvýšení cen energetických surovin. Přístup Ruska k Černému moři totiž umožňuje Rusku zvyšovat napětí mezi Sunity a Šíity na Středním východě dodávkami zbraní vybraným stranám. Je to z toho důvodu, že Sunité jsou podporovány Saudy (= jejich ropou) a pokud by se podařilo zapojit do sunitsko-šíitského napětí ještě aktivněji Irán, tak ropa by rychle vystoupala na 200 dolarů za barel. To by byla finanční záchrana pro Rusko ve spojení se zvýšením závislosti EU, Číny a Japonska na ruské ropě při výpadku té saudské.<sup>59</sup> Pokud chce Rusko tímto způsobem zvyšovat napětí na Středním východě, potřebuje mít možnost dodávat zbraně do oblastí. A pokud chce mít tuto možnost, tak potřebuje přístup k Černému moři. A přístup k Černému

---

<sup>58</sup> Je pozoruhodné, že vysvětlení ruských aktivit vůči jiným suverénním státům vždy začíná vyjádřením potřeby ochrany ruského obyvatelstva. Bylo tomu i tak v případě konfliktu s Gruzii v roce 2008, i když např. Osetinci jsou potomci Alanů, což byl kmenový svaz íránského původu. Naopak, Rusko vždy odmítalo zasahovat do vnitřních záležitostí jiných zemí (např. v RB OSN), ale samo teď napadlo suverénní území Ukrajiny.

<sup>59</sup> Sunité navíc finančně podporují rebely v Čečensku a Dagestánu



moři, to je Krym (Navrátil 2014 [online]). Nejen anexe Krymu situaci zásadně zkomplikovala. Ještě horší je perspektiva destabilizace východní, resp. celé Ukrajiny. Je velkou otázkou, zda předčasné prezidentské volby, které ani Janukovyč ani Moskva nepovažuje za legitimní, mohou něco zásadního změnit, zvláště když se krize prohlubuje a hrozí silicím vměšováním Ruska přerůst v nějakou formu občanské či separatistické války. Nicméně má budoucí vývoj vzájemných vztahů množství otazníků. Rusko demonstruje celému Západu, že bylo chybou ho v předešlých letech odstrkovat a považovat ho za regionální mocnost nižší úrovně než EU nebo USA. Rusko disponuje obrovskou vojenskou silou, kterou několik posledních let zocelovalo mohutnými vojenskými cvičeními, jaké předtím v RF neměli obdoby. Zůstává tedy otázkou, jestli se Rusko spokojí s anexí Krymu nebo se bude snažit ovládnout další části suverénního území Ukrajiny nebo dokonce dalších států s výrazným podílem ruského obyvatelstva, zejména separovaného moldavského Podněstří. Situace je o to komplikovanější, že mezi Ruskem a Ukrajinou panuje obchodní válka, ve které je, kromě jiného, v sázce energetická stabilita členských zemí EU. Pokud se Rusko rozhodne, že nebude dodávat plyn, dokud Ukrajina nezaplatí své pohledávky vůči Gazpromu, budou na výběr v podstatě dvě možnosti. První možností je, že EU formou půjčky zaplatí za ukrajinský dluh a krize bude aspoň v současné době zažehnána. Jenomže nikdo neví, v jakém stavu se Ukrajina bude v blízké době nacházet nebo kolik svého dosavadního území bude nadále spravovat. Není tedy jasné, jestli bude schopna nebo snad ochotna platit dále za ruské dodávky plynu. Takže Ukrajina představuje pro EU problém ekonomický i geopolitický. Druhou možností je, že v případě, že by EU nesplatila ukrajinský dluh, Rusko opravdu přestane dodávat plyn přes Ukrajinu. V tom případě by ale byly silně ohroženy státy EU, které jsou na ruských dodávkách téměř úplně závislé, např. Slovensko a Maďarsko. A v případě výrazného ohrožení dodávek do EU, existuje výrazné riziko ztráty reputace pro Rusko, které by již dále nebylo vnímáno jako spolehlivý a bezpečný obchodní partner. S tím by Rusko mělo problémy kdykoliv v budoucnu při snaze o diversifikaci svého energetického exportu. Pokud vezmeme do úvahy, že příjmy z ropy a zemního plynu tvoří významnou část HDP, Rusko by se zřejmě snažilo ze všech sil, aby se toto riziko nestalo skutečností. Situace na Ukrajině je neustále napjatá a spíše se zhoršuje. Je proto velmi těžké předpovídat, kdo nakonec z tohoto boje vyjde vítězně a jestli se Rusko úplně nezdiskredituje a neupadne do úplné mezinárodní

izolace, která by sice ublížila i Západu, ale v konečném důsledku hlavně Rusku. Nejnovější vývoj situace (začátek dubna) naznačuje, že Rusko je připraveno si Ukrajinu podrobit – má k tomu řadu možností: od způsobení ekonomického kolapsu (a následné ochoty poskytnout Ukrajině „pomoc“), přes federalizaci Ukrajiny (jako předstupeň nových referend již pod kontrolou proruských a ruských sil) až po „vojensko-politickou“ ochranu Rusů na východní i jižní Ukrajině.

V souvislosti s vývojem na Ukrajině, se hlavní ideolog ruské geopolitiky Dugin v rozhovoru<sup>60</sup> vyjádřil, že na Ukrajině začala občanská válka, kterou má na svědomí USA, a které podporuje vznik nacionalistické a fašistické diktatury na Ukrajině. Podle něj začala velká válka kontinentů, která se odehrává na několika frontách. Začalo to Libyi, kde Rusko neintervenovalo z důvodu, že u moci nebyl Putin, ale politicky ne tak razantní Medveděv. Další fronty probíhají v Sýrii a teď zejména na Ukrajině. Všechny tyto fronty představují podle Dugina boj jednapolárního světa představovaného USA za záchranu světové hegemonie. Takže v podstatě se nejedná v tomto boji o Ukrajince, kteří představují jen pěšáci ve hře, přičemž hegemonističtí teroristy - USA bojují o to, aby jejich právo nakládat se světem bylo neomezené, čemu se zejména Rusko snaží zabránit. Občanská válka na Ukrajině je podle Dugina pro USA způsob, jak odložit svůj vlastní neodvratný kolaps. Ukrajina podle jeho slov jako národní stát nikdy neexistovala, není žádné ukrajinské etnikum, národnost nebo civilizace, existuje jen západní ruské území., kam ale nepočítá levobřežní Ukrajinu, kterou Rusko nemá v plánu asimilovat. Podle něj Putin musí pochopit, že Ukrajina představuje hlavní ideu pro Rusko a proto je nevyhnutelné se na tento konflikt dívat, jako na ideologický. USA, které ztrácejí kontrolu nad světovou ekonomikou a žijí v předvečer svého konce, mají naplánováno ustanovit na Ukrajině nacionalistickou, nacistickou diktaturu, rozpoutat násilí a občanskou válku. Následně počítají se zapojením Ruska do tohoto konfliktu, aby ho v zápětí mohli potupně porazit. Proto se Rusko potřebuje připravit, získat čas, aby mohlo efektivně odpovědět USA. V současnosti je důležité poukazovat na fašistickou hrozbu na Ukrajině a preventivně začít mobilizovat východ a Krym. Závěrem Dugin tvrdí, že je potřeba vytvořit pro Rusko a Ukrajinu novou ideologii – národní, mobilizující ideologii eurasijství, protože to je jediná smysluplná ideologie, která

---

<sup>60</sup> Rozhovor, který poskytl Alexandr Dugin agentuře Vzgljad - To je velká válka kontinentů Publikováno: 26.2.2014

může obstát (a ne nostalgii za společným státem). Duginove myšlenky jsou naprosto jasné a přesně korespondují s jeho teoretickými koncepty, kdy chce eurasijství povýšit na hlavní ideu Ruska a jeho blízkého zahraničí, tedy zejména Ukrajiny.

## 5.2 Budoucnost Ruska jako světové velmoci?

Z celého textu této práce je nesporná snaha Ruska o znovuvybudování svého velmocenského postavení. Je toho ale dnešní Rusko opravdu schopné? Existuje hned několik důvodů, které odporují tímto optimistickým scénářům. Hned první nesporný důkaz je katastrofická demografická struktura dnešního Ruska, kdy dochází již několik let k populačnímu úbytku (v současnosti téměř 1 mil. Ročně) a v úmrtnosti se nachází na 10. místě ve světovém řebříčku. Naděje dožití u mužů je jenom 64 let a i v ostatních populačních charakteristikách je pozice Ruska velmi špatná. Počet obyvatel Ruska má být v roce 2025 podle demografické prognózy 126,7 mil. oproti 148 mil. v roce 1990 (CIA: The World Facts 2014 [online]). Naproti tomu, islámská menšina se stále zvětšuje. Proto lze říci, že Dugin a nejvyšší ruští představitelé přeceňují ruskou sílu, s kterou by podle své vize měli vyhrát velkou válku vůči atlantismu.

Problémem pro Rusko na jeho znovu povstání jako významné světové mocnosti, je také lidský potenciál, který nespočívá jen v kvantitě, ale hlavně v kvalitě. Od rozpadu SSSR a otevření hranic se země potýká s emigrací kvalifikovaných sil, které však doprovází i odliv nekvalifikovaných pracovníků. Ještě větší problém představuje psychologický faktor. Jádro východoasijského centra představuje země z buddhisticko-konfuciánské civilizace, jejíž populace se vyznačuje pracovitostí, úctou ke starším a autoritám, loajalitou k zaměstnavateli, skromností, tedy vlastnostech, které se významně podílely na hospodářských úspěších Japonska, Koreje, Číny a dalších států jihovýchodní Asie. Naproti tomu, ruská mentalita je výrazně odlišná - po staletí formována utlačovatelským systémem carského a sovětského režimu. Ten vtiskl ruské povaze silný prvek očekávání, že problémy vyřeší státní moc, že bohatství je podezřelé, že přílišná aktivita se nevyplácí a že práce se měří mírou spotřebovaného času a ne produktivitou. Proto, je typická nízká míra úcty

k autoritám (s výjimkou nejvyšších) a řešení problémů prostřednictvím alkoholu. To jsou jen některé charakteristiky, které dokladují, že ruská pracovní síla nemá v konfrontaci s východoasijskou, šanci obstát. Změnit mentalitu lidí, jejich vztah k práci i míru odpovědnosti za vlastní život, není záležitost jednoduchá ani krátkodobá, nýbrž tento proces si vyžaduje několik generací.<sup>61</sup> Převážná část populace, i když ne celá, je zasažena zmíněnými negativními vlivy i tím, že její naděje na lepší zítřky se nesplnili tak rychle, jak si představovali. Právě trauma postsovětské společnosti, ovlivnitelnost a manipulovatelnost ruské povahy státní moci představují největší potencionální nebezpečí pro ruskou společnost (Baar 2002). Pro Rusko se navíc stává populační rozpínavost svého strategického partnera Číny hrozbou do budoucna, vzhledem k osidlování rozlehlé Sibíře. Rusko však ze začátku může být ve svých imperiálních snahách úspěšné, jak to zatím dokazuje případ Ukrajiny, kdy kromě hrozeb o ekonomických sankcích, EU ani NATO nijak reálně nezakročili vůči ruské agresi a zatím dávají přednost diplomatickým jednáním. Pokud by EU přemítlo své hrozby sankcí do reality, Rusko by se ocitlo ve vážných problémech. Ruská ekonomika přežívala zlaté časy v letech 2000-2008, kdy rostla o 7 % ročně a rozhodně netrpěla nedostatkem zahraničních investic. Počátkem roku 2008 začala klesat až na 1 % (i v důsledku zastavení růstu cen ropy). Podle všeho má ruská ekonomika zlaté časy za sebou a v současnosti jsou ekonomické ukazatele velmi negativní. V důsledku intervencí na Ukrajině země přišla od začátku roku o více než 100 mld. dolarů (aniž by platily nějaké výraznější sankce), investice dále klesají a ruské banky s velkými korporacemi dluží zahraničním věřitelům přes 650 mld. dolarů (Schneider 2014 [online]). Země tak bude mít velký problém v budoucnu financovat své imperialistické snahy.

---

<sup>61</sup> Ostatně to, že změna myšlení lidí a změna společnosti může být úspěšná pouze v dlouhodobém horizontu, můžeme vidět i v prostředí střední Evropy, tedy i v České republice.

## 6. ZÁVĚR

Tato diplomová práce si kladla za cíl zhodnotit současnou geopolitiku Ruské federace po rozpadu SSSR a nastínit směr, kterým se v budoucnu bude profilovat. K tomuto cíli byla snaha dospět analýzou jednak teoretických přístupů, které následně ovlivňují geopolitiku a zahraniční aktivity státu a jeho vztahy. Základní tezí práce bylo přesvědčení, že geopolitické ambice a cíle velmocí a mocností jakou bylo/je Rusko se v čase příliš nemění – tyto ambice se nezměnily ani po rozpadu sovětského impéria, jemuž Rusko dominovalo. Rusko bylo postiženo hlubokým ekonomickým úpadkem a zmítáno tolika vnitropolitickými problémy, že nemělo prostředky a možnosti realizovat tradiční velmocenskou geopolitiku. Až nástup V. Putina, konsolidace moci a rostoucí ceny paliv umožnily revitalizaci tradičních starých geopolitických konceptů a ruských velmocenských či imperiálních ambicí. Jak se často cituje, Putin se nikdy nesmířil s rozpadem Sovětského svazu. K obnovení velmocenských geopolitických aktivit Ruska bylo nutné znovu dozrát – nejdříve „stabilizovat“ oblast Kavkazu (porážka Čečenců) či Jižního Kavkazu (porážka Gruzie), stejně jako Střední Asie (pacifikovat snahy Kazachstánu a Turkmenistánu stavět produktovody nezávisle na Rusku mimo jeho území). Zároveň bylo nutné stabilizovat ekonomiku, aby bylo možné opět zvýšit náklady na zbrojení a pokračovat v modernizaci armády a výzbroje. K tomu sloužily neustále se zvyšující se příjmy z vývozu ropy a zemního plynu. Pak se již jen čekalo na podmínky, které umožní přikročit k realizaci obnovení velmocenského postavení Ruska (mezitím se sondažovaly způsoby jak dostat pod kontrolu země blízkého zahraničí – bývalé autonomní republiky SSSR). Tyto podmínky nastaly geopolitickým oslabením Evropské unie a Západu v důsledku finanční a ekonomické krize – krize evropské integrace a všeobecného posílení idejí národních zájmů a nacionalismu. Další podmínky představovaly oslabení vnitropolitické pozice Putina v Rusku (listopadové demonstrace) a poslední (okamžitou) radikalizace protestů (Majdanu) na Ukrajině. Nepostradatelnou součástí tradiční geopolitiky je její vybavení ideovými (vesměs pseudovědeckými) koncepty. K tomu výborně posloužily mesianistické vize a koncept eurasianismu Alexandra Dugina, který se časem stal vrchním geopolitickým ideologem Kremlu, a který hlásá nutnost budování impéria, ve kterém by Rusko bylo civilizačním vůdcem. Dalším předpokladem znovuoobnovení velmocenských

geopolitických aktivit bylo získat širokou podporu veřejnosti. Což v podmínkách poklesu popularity Putina bylo možné jen s využitím silné vlny nacionalismu – staronový cíl – obnovení velmocenského postavení Ruska spolehlivě naplnil. Velmocensko-nacionalistické ambice vždy Rusy (a nejen Rusy) spojovaly a samy o sobě představují mocný nástroj mobilizace mas. Nejen současný vývoj, ale také zahraničně politické aktivity Ruska v posledních letech jasně dokumentují, že Rusko se snaží hrát klíčovou roli v prostoru bývalého SSSR a nejen koordinovat svoji (mocenskou) politiku s prezidenty zemí Střední Asie (ve starém pojetí označována za Heartland), Jižním Kavkazem a západními sousedy Ukrajinou a Běloruskem, ale hlavně jejich geopolitické aktivity kontrolovat, což dokladuje, že nezamítáme první vyřčenou hypotézu. Odmítnutí asociační smlouvy Janukovyčem bylo jen jedním důkazů této (geo)politiky. Rusko používá všech prostředků k realizaci svých geopolitických zájmů od zákazu dovozu maličností (vína z Gruzie a Moldávie, čokolády z Ukrajiny), přes diferencované ceny paliv (vůči Bělorusku a Ukrajině, resp. podle toho, zda jsou mu vlády těchto zemí nakloněny či nikoli) a velké manévry s Čínou či Běloruskem až po vojenskou anexi. Tradičním pilířem velmocenské (geo)politiky je autoritativní režim vlády, který Rusové respektují, pokud zajišťuje stabilitu a respekt ve světě. Kritici a oponenti v takovém systému nemají místo. Nemalý význam má i propaganda, která v Rusech znovu budí nejen pocity hrdosti, ale i přesvědčení o klíčové až spasitelské roli Ruska v rámci zmíněné euroasijské civilizace, která se liší od zkažené, degenerující liberální části Západu reprezentovaného USA. Pokud Rusko nemůže blízké zahraničí kontrolovat přímo (Abcházie) nebo prostřednictvím smluv a taktického vydírání (země Střední Asie), pak se snaží takovou zemi oslabit (Gruzie a nyní Ukrajina), takže nemůžeme zamítnout ani třetí hypotézu, že prioritním cílem ruské geopolitiky je kontrola nad blízkým zahraničím. Cíl se nemění, rozvíjí se pouze metody, jak dosáhnout alespoň určité míry kontroly Rusko se pochopitelně snaží udržet strategická partnerství v Evropě, zejména s Německem, protože si je dobře vědomé geopolitické slabosti EU a její politiky soft a pragmatických přístupů. Došlo však i k upevnění dalších partnerství, např. s Čínou, avšak ta se svým růstem stává pro Rusko hrozbou, jelikož má taky zájmy ve Střední Asii. Rusko se snaží uvažovat pragmaticky a strategicky a je kvůli tomu ochotné podporovat ne zcela demokratické režimy na Blízkém východě. Dalo by se říct, že Rusko je, co se týče geopolitiky vůči Střední Asii docela úspěšné. Vznikla Eurasijská unie a státy jsou mezi

sebou úzce propojeny. Tato kooperace je však většinou v ekonomické oblasti, i když Rusko má své armádní složky nebo námořní flotilu v blízkých zemích. Ovšem některé subjekty bývalého SSSR, jako Polsko, celé Pobaltí se rozhodli profilovat směrem na Západ. Některé státy nejsou přesně vymezeny, nebo spolupracují na obě strany a to je pro Rusko důležité, aby získalo tyto státy na svou stranu. Druhá hypotéza tvrdila, že v ruské zahraniční politice stále dominuje tradiční rozdělení světa a soupeření v jeho rámci. Tuto hypotézu rovněž nezamítáme, protože Rusko se poměrně ostře vymezuje vůči všem geopolitickým aktivitám největší velmoci současného světa – USA i NATO. To dokazuje téměř vždy jeho odlišný názor na světové krize a konflikty a jejich řešení a současné ochlazení vzájemných vztahů, které se s ukrajinskou krizí tak významně prohloubilo, že se začíná hovořit o obnovení studené války. Duginova pozice a rétorika (To je velká válka kontinentů), která zejména v posledním období ještě více posílila, jednoznačně dokumentuje posun Ruska ke konfrontaci a jeho velmocenské ambice.

Je zřejmé, že Rusko se vydalo cestou sebenaplňujícího proroctví ve smyslu jeho světodějně role na bázi koncepce eurasianismu a jednoznačně se snaží prezentovat jako (staro)nová velmoc, která bude opět ovlivňovat každou geopolitickou změnu mocenské rovnováhy ve světě. V tomto ohledu bude Rusko tak silné jak mu to dovolí trojice jediných oponentů – USA, EU a Čína. Zatím se zdá, že EU i opatrné Spojené státy to Rusku svojí pasivitou skutečně umožňují. Otázkou je kam tato konfrontace, která jistě vyústí ve snahu EU o vyšší energetickou nezávislost, Rusko nakonec přivede. Rusko stále oslabují jeho vnitropolitické problémy (zejména omezování svobod a obrovská korupce) a spolu se špatným demografickým vývoje (stárnutí a pokračující emigrace mladých, svobodomyslných a nejvzdělanějších občanů) mu v dlouhodobém horizontu nedávají příliš velké šance znovu se stát globální mocností v konkurenci s rozvíjejícími se regionálními mocnostmi, jako je Čína, Indie nebo Brazílie. Řada odborníků včetně extrémisty Dugina se shodne na tom, že bez mocenské kontroly států blízkého zahraničí (snad s výjimkou Pobaltí), a zejména Ukrajiny, o což se Rusko zjevně snaží, zůstane země na pozici regionální mocnosti; vše však nasvědčuje tomu, že tato pozice významně (alespoň vojensko-politicky) posílí a pokud Rusko se svými ambicemi nebude hlavními geopolitickými aktéry (EU, USA a Čína) zastaveno či alespoň omezeno, pak své postavení bude posilovat i nadále.

## 7. SEZNAM ZDROJŮ

- ANDERSON, P. (2007). Russia's managed democracy. *London Review of Books*, 29(2), 3-12.
- ANDĚL, J., BIČÍK, I., HAVLÍČEK, T. a kol. (2010): Makroregiony světa. Nakladatelství české geografické společnosti, Praha. ISBN: 978-80-86034-78-2
- BAAR, V. (2002): Národy na prahu 21. století. Emancipace nebo nacionalismus? Ostravská Univerzita, Ostrava. ISBN: 80-86101-66-5
- BIDELEUX, R., & TAYLOR, R. (Eds.). (1996). *European integration and disintegration: East and west*. Psychology Press.
- BIELÉN, S. (2012): The possibility of reconciliation in Polish-Russian relations. *Lithuanian Foreign Policy Review* 2012, No. 27, p.11-34.
- BOWRING, B. (2011): The Electoral system of the Russian Federation. *The EU-Russia Centre Review*. 17/2011, s. 1-47).
- BUSZYNSKI, L. (2005). Russia's new role in Central Asia. *Asian Survey*, 45(4), 546-565.
- COHEN, S. F. (1999). Russian studies without Russia. *Post-Soviet Affairs*, 15(1), 37-55.
- D'ANIERI, P. (2012). Ukrainian foreign policy from independence to inertia. *Communist and Post-Communist Studies*, 45(3), 447-456.
- DOROKHOV, D. (2008): Obchodné vzťahy Ruskej federácie a Európskej Únie. *Almanach (Actual Issues in World Economics and Politics)*, 3(1), 81-90.
- DRAGNEVA, R., & WOLCZUK, K. (2012). *Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry?*. Chatham House Briefing Paper REP BP, 1.
- DUGIN, A. (1997). *Osnovy geopolitiki: geopoliticheskoe budushchee Rossii. " Arktogeia"*, Moskva
- EŠTVANÍK, A. (2006): Medzinárodná identita Ruskej federácie a jeho postavenie v systéme medzinárodných vzťahov. *Medzinárodné vzťahy* roč. 4, č. 2, str. 115-123
- FIALA, P., & HOLZER, J. (2004). *Politické strany Ruska. Hľadání identity*. CDK.
- FLINT, C. (2012). *Introduction to geopolitics*. Routledge.
- GLOSNY, M. A. (2010). China and the BRICs: A Real (but Limited) Partnership in a Unipolar World\*. *Polity*, 42(1), 100-129.
- HERSPRING, D. R. (2009): Vladimir Putin: His Continuing Legacy. *Social Research*. 1/2009, s. 151-174.



- HORÁLEK, A. (2011): Historické a politické pozadí současnosti. Geografie Číny. [přednáška] Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Praha
- HOREMUŽ, M. (2010): Bezpečnostná politika Ruskej federácie z pohľadu geopolitiky. Medzinárodné vzťahy, roč. 8, č. 2, str. 115-130
- INGRAM, A. (2001). Alexander Dugin: geopolitics and neo-fascism in post-Soviet Russia. *Political Geography*, 20(8), 1029-1051.
- IŠTOK, R. (2008). RUSKÉ BREMENO PRIESTORU V RUSKOM GEOPOLITICKOM MYSLENÍ. *Geografická revue. FPV UMB Banská Bystrica*, 163-184.
- KANTOR, L. (2013): Bezpečnostní dilema americké protiraketové obrany. *Mezinárodní vztahy*, roč. 48, č. 2, s. 27-50
- KASSIM, Y. R. (2014). *Geopolitics of Intervention: Way Forward*. In *The Geopolitics of Intervention* (pp. 83-96). Springer Singapore.
- KLARE, M. (2008): *Rising Powers, Shrinking Planet: The New Geopolitics of Energy*. Metropolitan Books, 352 s.
- KOFROŇ, J. (2012): Možnosti neoklasické geopolitiky: Systémový přístup. Disertační práce, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Praha
- KOST, K. (1988) *Die Einflüsse der Geopolitik auf Forschung und Theorie der Politischen Geographie von ihren Anfängen bis 1945*, Bonn: Ferd. Dummlers Verlag, 467 str.
- KUČEROVÁ, I. (2008): Energetická šachovnica Evropské Unie. *Medzinárodné vzťahy*, roč. 6, č. 1, str. 80-88
- KUPKA, M. (2001): Moderní geopolitické teorie v USA. *Mezinárodní vztahy*, roč. 36, č. 2, s. 83-97
- KUZIO, T., & MORONEY, J. D. (2001). Ukraine and the west: Moving from stability to strategic engagement. *European Security*, 10(2), 111-126.
- LANG, P., NOSKO, A. (2010). Lessons from Prague: How the Czech Republic has enhanced its energy security. *Journal of Energy Security*, 3(4).
- LEICHTOVÁ, M., ROMANCOV, M. (2007): Z prezidenta premiér? : Putinova mocenská rošáda. *Mezinárodní politika*, roč. 31, č. 11, s. 26-28. ISSN: 0543-7962
- LUCAS, E. (2009). *The new cold war: how the Kremlin menaces both Russia and the west*. Bloomsbury Publishing.
- LYNCH, A. C. (2001). The realism of Russia's foreign policy. *Europe-Asia Studies*, 53(1), 7-31.

- MATHIEU, C. (2010). Assessing Russia's space cooperation with China and India—Opportunities and challenges for Europe. *Acta Astronautica*, 66(3), 355-361.
- MEARSHEIMER, J.F. (1993): The case for a Ukrainian nuclear deterrent. *Foreign Affairs* vol. 72, No. 3, p. 50-65
- MEHLICH, J. (2000). Die philosophisch-theologische Begründung des Eurasismus bei LP Karsavin. *Studies in East European Thought*, 52(1-2), 73-117.
- MOTYL, A. (2010). Ukraine, Europe, and Bandera. *Cicero Foundation Great Debate Paper*, 10(05), 6.
- MUSAYEV, S. (2012): Energy policy in China-Russia relations in the early 21<sup>st</sup> century and its future perspectives. Final Master's Thesis, Vytautas Magnus university, The Faculty of political science and diplomacy, Kaunas
- NAROČNICKAJA, N. (2006): Rusko a jeho místo ve světě. Za co a s kým jsme bojovali. Praha: Ottovo nakladatelství.
- PALTSEV, S. (2011): Russia's Natural Gas Export Potential up to 2050. Paltsev, S. (2011). Russia's natural gas export potential up to 2050. MIT Joint Program on the Science and Policy of Global Change.
- SEVIM, T.V. (2013): Eurasian Union: A Utopia, a Dream or a Coming Reality? *Eurasian Journal of Business and Economics*, 6 (12), s. 43-62.
- SHEKHOVTSOV, A., & Umland, A. (2011). Vladimir Zhirinovskiy and the IDpR. *Russian Analytical Digest*, 26(102)
- SPENCER, D. S. (1988). A short history of geopolitics. *Journal of Geography*, 87(2), 42-47.
- SOULEIMANOV, E., SVOBODA, K., & (2006). Čechenská válka a ruská společnost. *Středoevropské politické studie (CEPSR)*, (2-3), 136-165. Chicago
- SUSLOV, M. (2012). Geographical Metanarratives in Russia and the European East: Contemporary Pan-Slavism. *Eurasian Geography and Economics*, 53(5), 575-595.
- SVOBODA, J. (2004): Korejská válka: nové pohledy a národní hledisko. *Mezinárodní politika*, 3, s. 37-38.
- TESCHKE, B. (2006): "Geopolitics." *Historical materialism* 14.1 327-335.
- TICHÝ, L. (2011): Porozumění energetickým vztahům mezi EU a Ruskem. *Medzinárodné vzťahy* roč. 9, č.1, s. 121-142

TOMEŠ, J. (2000): Geopolitika: nástroj a proces politické organizace prostoru. In JEHLIČKA,P., TOMEŠ,J., DANĚK,P. (2000): Stát, prostor, politika - vybrané kapitoly z politické geografie. KSGRR Pff UK, Praha, 274 s.

TRENIN, D. (2009). Russia's spheres of interest, not influence. *The Washington Quarterly*, 32(4), 3-22.

TSYGANKOV, A. P. (2003). Mastering space in Eurasia: Russia's geopolitical thinking after the Soviet break-up. *Communist and Post-Communist Studies*,36(1), 101-127.

TSYGANKOV, A. P. (2013). *Russia's foreign policy: change and continuity in national identity*. Rowman & Littlefield Publishers.

TUATHAIL, G. Ó. (1999). Understanding critical geopolitics: geopolitics and risk society. *The Journal of Strategic Studies*, 22(2-3), 107-124.

VOLNER, Š. (2010): *Zdroje energií pre EÚ a SR v 21. storočí*. Nakladateľstvo IRIS, Bratislava, 176 s., ISBN: 978-80-89256-56-3

VOLNER, Š. (2012): *Geopolitika (Klasická - Nová)* Nakladateľstvo IRIS, Bratislava, 496 s., ISBN: 9788089256754

VOROTNIKOV, V. (2011): The Žalgiris movement and the formation of an alternative foreign policy philosophy (on the basis of the Žalgiris appendix to the Respublika newspaper). *Baltic Region*. - 2011. - № 3(9). - P. 51-60.

WOEHREL, S. (2012). RUSSIAN ENERGY POLICY TOWARD NEIGHBORING COUNTRIES. *Current Politics & Economics of Europe*, 23.

### **Internetové zdroje**

BBC News: Double veto for Burma resolution. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné na <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/6257921.stm>>

BBC News: Russia profile. [online]. [cit. 2014-02-27]. Dostupné na <<http://www.bbc.com/news/world-europe-17840446>>

British Petroleum: Statistical Review 1951-2011 (2011). [online]. [cit. 2013-05-15]. Dostupné na <[http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/statistical\\_review\\_of\\_world\\_energy\\_60\\_anniversary.pdf](http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/statistical_review_of_world_energy_60_anniversary.pdf)>

British Petroleum: BP Energy Outlook 2030 (2013). [online]. [cit. 2013-05-15]. Dostupné na <[http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/BP\\_World\\_Energy\\_Outlook\\_booklet\\_2013.pdf](http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/BP_World_Energy_Outlook_booklet_2013.pdf)>

British Petroleum: Statistical Review of World Energy 2013 (2013). [online]. [cit. 2013-04-28]. Dostupné na <<http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/statistical-review-of-world-energy-2013.html>>

CIA: The World Factbook: Ukraine. [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné na <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>>

CIA: The World Factbook: Russia. [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné na <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>>

CNN: World (2013). [online]. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na <[cnn.com/WORLD/](http://cnn.com/WORLD/)>

CONSERVA, T. (2002): Theses of Dugin's address to the Political Conference of the Pan-Russian Social-Political Movement EURASIA. Eurasia. [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné na <[http://eurasia.com.ru/dugin0103\\_eng.html](http://eurasia.com.ru/dugin0103_eng.html)>

Customs-Info: Annual report 2010 (2013). [online]. [cit. 2013-07-05]. Dostupné na <<http://www.customs-info.com/Data/AnnualReport.aspx?year=2010>>

Český rozhlas: Ruský parlament odsouhlasil přísnější pravidla pořádání velkých demonstrací (2012). [online]. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na <[http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/\\_zprava/rusky-parlament-odsouhlasil-prisnejsi-pravidla-poradani-velkych-demonstraci--1069383](http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/rusky-parlament-odsouhlasil-prisnejsi-pravidla-poradani-velkych-demonstraci--1069383)>

DOSTÁL, V., KULHÁNEK, J. (2010): Trnitá cesta k urovnání polsko-ruských vztahů. [online]. [cit. 2013-07-23]. Dostupné na <<http://www.amo.cz/publikace/trnita-cesta-k-urovnani-polsko-ruskych-vztahu.html>>

DUGIN, A. (2014): To je velká válka kontinentů. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné na <<http://www.ceskyrozhled.cz/2014/02/alexandr-dugin-to-je-velka-valka-kontinentu-1-cast.html>>

DULEBA, A. (2008): Ruská federácia pred prezidentskými voľbami 2008. In Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku [online]. [2011-02-17]. Dostupné na: <<http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/201>>

E15: Plynovod TAP pohřbil Nabucco. Je kratší a vede do Itálie. (2013). [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné na <<http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/plynovod-tap-pohrbil-nabucco-je-kratsi-a-vede-do-italie->>>

ENDGHAL, F.W. (2010): Pipeline Geopolitics: The Russia German Nord Stream Strategic Gas Pipeline. Global Research. [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné na < <http://www.globalresearch.ca/pipeline-geopolitics-the-russia-german-nord-stream-strategic-gas-pipeline/20080>>

Euractive (2009) Russian–Azeri gas deal a blow to Nabucco. Euractive.com [online]. [cit. 2014-04-18]. Dostupné na <<http://www.euractiv.com/en/energy/russian-azeri-gas-deal-blow-nabucco/article-180852>>

European Commission: Energy Strategy for Europe (2011). [online]. [cit. 2013-06-05]. Dostupné na: < [http://ec.europa.eu/energy/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm)>

European Commission: Energy Trends 2030 (2009). [online]. [cit. 2013-05-25]. Dostupné na: < [http://ec.europa.eu/energy/observatory/trends\\_2030/](http://ec.europa.eu/energy/observatory/trends_2030/)>

European Commission: Eurostat yearbook 2012 (2013). [online]. [cit. 2013-05-28]. Dostupné na < [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/eurostat\\_yearbook\\_2012](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/eurostat_yearbook_2012)>

Euroskop: Ministři řešili v Bruselu břidlicový plyn (2013). [online]. [cit. 2013-08-12]. Dostupné na <<https://www.euroskop.cz/8955/22708/clanek/ministri-resili-v-bruselu-bridlicovy-plyn/>>

Eurostat: EU27 deficit in trade of goods with Russia down to 65 bn euro in the first nine months of 2012. (2012). [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné na <[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY\\_PUBLIC/6-19122012-BP/EN/6-19122012-BP-EN.PDF](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/6-19122012-BP/EN/6-19122012-BP-EN.PDF)>

Eurostat: Main origin of primary energy imports, EU-27, 2001-2009 (% of extra EU-27 imports) (2011). [online]. [cit. 2013-05-28]. Dostupné na <[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics\\_explained/index.php?title=File:Main\\_origin\\_of\\_primary\\_energy\\_imports,\\_EU-27,\\_2001-2009\\_\(%25\\_of\\_extra\\_EU-27\\_imports\).png&filetimestamp=20111123174700](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2001-2009_(%25_of_extra_EU-27_imports).png&filetimestamp=20111123174700)>

Federal Foreign Office: Russian Federation. (2013). [online]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné na <[http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/01-Nodes/RussischeFoederation\\_node.html](http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/01-Nodes/RussischeFoederation_node.html)>

FENENKO, A. (2013): Prospects for the Development of Russian-American relations. [online]. [cit. 2013-07-28]. Dostupné na <[http://russiancouncil.ru/en/inner/?id\\_4=1694#top](http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=1694#top)>

Fox News: Rejected NATO Expansion a Diplomatic Victory for Putin. (2008). [online]. [cit. 2014-04-24]. Dostupné na < <http://www.foxnews.com/story/2008/04/03/rejected-nato-expansion-diplomatic-victory-for-putin/>>

FREEDMAN, R.O. (2010): Russia, Israel and the Arab-Israeli Conflict: The Putin years. In Middle East Policy Council 17 (3). [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné na <<http://mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/russia-israel-and-arab-israeli-conflict-putin-years>>

Freedom House: Freedom in the World 2014 (2014). [online]. [cit. 2014-04-18]. Dostupné na <<http://freedomhouse.org/sites/default/files/FIW2014%20Booklet.pdf>>

Gazprom (2013). [online]. [cit. 2013-05-25]. Dostupné na <<http://www.gazprom.com/about/>>

Gazprom: Gazprom in questions (2013). [online]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné na <[http://eng.gazpromquestions.ru/fileadmin/files/2013/view\\_version\\_eng\\_25.06.2013.pdf](http://eng.gazpromquestions.ru/fileadmin/files/2013/view_version_eng_25.06.2013.pdf)>

Global research: Russian Advanced Weapons for Syria: Unrevealed Secrets of Vladimir Putin's Recent Visit to London (2013). [online]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné na <<http://www.globalresearch.ca/russian-advanced-weapons-for-syria-unrevealed-secrets-of-vladimir-putins-recent-visit-to-london/5339559>>

HANZLÍK, J. (2008): Dnešní Rusko se velmocí nestane – s Igorem Lukešem o září 1938, srpnu 1968 a o tom, že Ruska se nemusíme a hlavně nesmíme bát. Paměť a dějiny č. 3/2008. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné na <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0803-055-061.pdf>>

Hlas Ruska: Francie zůstane důležitým strategickým partnerem Ruska (2013). [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné na <[http://czech.ruvr.ru/2013\\_02\\_28/Francie-pro-Rusko-zustane-dulezitym-strategickym-partnerem/](http://czech.ruvr.ru/2013_02_28/Francie-pro-Rusko-zustane-dulezitym-strategickym-partnerem/)>

HOFFMANN, CH. a kol. (2013): Der Tabubruch. [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné na <<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-98090909.html>>

Hospodárske noviny: Putin odporučil Ukrajine, aby sa mu neobracala chrbtom (2013). [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné na <<http://hnonline.sk/c1-60326650-putin-odporucil-ukrajine-aby-sa-mu-neobracala-chrbtom>>

Hospodářské noviny: Obama podepsal zákon proti ruským politikům, kteří porušují lidská práva. Moskva protestuje (2012). [online]. [cit. 2013-07-28]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/svet-usa/c1-58971160-obama-podepsal-zakon-proti-ruskym-politikum-keri-porusuji-lidska-prava-moskva-protestuje>>

Hospodářské noviny: Sedm let vězení pro Tymošenkovou. Soud dal zapravdu prokuratuře a neposlechl Evropu (2011). [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-53170750-sedm-let-vezeni-pro-tymosenkovou-soud-dal-zapravdu-prokurature-a-neposlechl-evropu#rec-old>>

HOTTEN, R., KROEGER, A. (2014): Ukraine-Russia gas row: Red bills and red rags. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné na: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-26987082>>

CHERNYAVSKI, S. (2012): Azerbaijan and Russia: the present and the future. [online]. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na <[http://russiancouncil.ru/en/inner/?id\\_4=99#top](http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=99#top)>

International Energy Agency: Key World Energy Statistics (2012). [online]. [cit. 2013-05-15]. Dostupné na <<http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/kwes.pdf>>

IVANOV, I.S. (2012): Postulates on Russia's Foreign Policy. [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné na <[http://russiancouncil.ru/en/inner/?id\\_4=838#top](http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=838#top)>

JURIST: Post-USSR Russian relations with Ukraine and Crimea (2014). [online]. [cit. 2014-04-24]. Dostupné na <<http://jurist.org/feature/2014/03/post-ussr-russian-relations-with-ukraine-and-crimea.php>>

KALINIČ, P., NAXERA, V. (2011): Politická teorie a geopolitika A. G. Dugina. [online]. [cit.2013-08-12]. Dostupné na <<http://www.rexter.cz/politicka-teorie-a-geopolitika-a-g-dugina/2011/11/03/>>

KANTZ, M.N. (2008): The Russian-Libyan Rapprochement: What has Moscow gained? In Middle East Policy Council 15 (3). [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné na <<http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/russian-libyan-rapprochement-what-has-moscow-gained>>

KASHIN, O. (2014): Russia Has Always Thought of Eastern Ukraine as Russian Land. In New Republic. [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné na <<http://www.newrepublic.com/article/116818/russia-has-always-thought-eastern-ukraine-russian-land>>

KAZANSKÝ, R. (2011): Anglosaská geopolitická škola. Teória a prax geopolitiky. [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné na <<http://geopolitikafpvmv.blogspot.cz/2011/10/anglosaska-geopolitika-tezy.html>>

KELLY, L. (2014): Russian politician proposes new divisions of Ukraine. [online]. [cit. 30-03-2014]. Dostupné na <<http://www.reuters.com/article/2014/03/24/ukraine-crisis-partition-letter-idUSL5N0ML1LO20140324>>

KOVALYOVA, S., FARGE, E. (2011): ENI Leeds Libya oil race; Russia, China may lose out. [online]. [cit. 2013-07-28]. Dostupné na <<http://www.reuters.com/article/2011/08/23/us-libya-oil-idUSTRE77L5JR20110823>>

KURJANOVA, L. (2013): Rusko a Německo – nové ochlazení. [online]. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na <[http://czech.ruvr.ru/2013\\_04\\_05/Rusko-a-Nemecko-nove-ochlazeni/](http://czech.ruvr.ru/2013_04_05/Rusko-a-Nemecko-nove-ochlazeni/)>

LARYŠ, M. (2011): Perspektivy rozvoje Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (ODKB) in Asociace pro mezinárodní otázky. [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné na <<file:///C:/Users/Vevushka/Downloads/bp-2011-08---larys---perspektivy-rozvoje-odkb---edit-tk-ml.pdf>>

Levada Center. Annual Yerbook. (2014) [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné na <<http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2012-eng>>

Lidovky: Rusko-ukrajinské vztahy komplikuje minulost a ruská menšina (2014). [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné na <[http://www.lidovky.cz/rusko-ukrajinske-vztahy-komplikuje-minulost-a-ruska-mensina-pu0-zpravy-svet.aspx?c=A140321\\_104810\\_ln\\_zahranici\\_msl](http://www.lidovky.cz/rusko-ukrajinske-vztahy-komplikuje-minulost-a-ruska-mensina-pu0-zpravy-svet.aspx?c=A140321_104810_ln_zahranici_msl)>

LUKYANOV, F. (2013): Georgia as Russia's Future Asset. [online]. [cit. 2013-07-28]. Dostupné na <<http://eng.globalaffairs.ru/redcol/Georgia-as-Russias-Future-Asset-15852>>

LUKYANOV, F. (2013): Uncertain World: Central Asia: An Indicator of Russia's Imperial Aspirations. [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné na <<http://eng.globalaffairs.ru/redcol/Uncertain-World-Central-Asia-An-Indicator-of-Russias-Imperial-Aspirations-16083>>

MACEK, J. (2013): Příklad Tymošenková: „Selektivní justice“ teď už bez obalu. Česká pozice. [online]. [cit. 2014-01-24]. Dostupné na <<http://www.ceskapozice.cz/zahranici/evropa/pripad-tymosenkova-%E2%80%9Eselektivni-justice%E2%80%9C-ted-uz-bez-obalu>>

NATO-Russia Council (2014) [online]. [cit. 2014-03-26]. Dostupné na <<http://www.nato-russia-council.info/en/>>

NAVRÁTIL, D. (2014): Na Krymu jde o ropu za 200 dolarů. Investiční centrum České spořitelny. [online]. [cit. 2014-04-23]. Dostupné na <[https://cz.products.erstegroup.com/Retail/cs/AnaluC3uBDzy\\_a\\_prognuC3uB3zy/VyhleduC3uA1vuC3uA1nuC3uAD\\_analuC3uBDz/Detail\\_analuC3uBDzy/index.phtml?ID\\_ENTRY=26229](https://cz.products.erstegroup.com/Retail/cs/AnaluC3uBDzy_a_prognuC3uB3zy/VyhleduC3uA1vuC3uA1nuC3uAD_analuC3uBDz/Detail_analuC3uBDzy/index.phtml?ID_ENTRY=26229)>

Open Europe Flash Analysis: Divided we stand - where do EU states stand on further sanctions on Russia? [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné na <<http://www.openeurope.org.uk/Article/Page/en/LIVE?id=19876&page=FlashAnalysis>>

Opinion Maker: SCO: A New Opening (2010). [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné na <<http://www.opinion-maker.org/2010/06/sco-a-new-opening/>>

Patria: Polská PGNiG kvůli dohodě s Gazpromem propustila ředitelku (2013). [online]. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2325247/polska-pgnig-kvuli-dohode-s-gazpromem-propustila-reditelku.html>>

Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union: Trade (2014). [online]. [cit. 2014-04-19]. Dostupné na <<http://www.russianmission.eu/en/trade>>

PIRANI, S. a kol. (2014): What the Ukrainian crisis means for gas markets. The Oxford Institute for Energy Studies. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné na: <<http://www.oxfordenergy.org/2014/03/what-the-ukrainian-crisis-means-for-gas-markets/>>

Prezident of Russia (2010). [online]. [cit. 2013-08-12]. Dostupné na <<http://archive.kremlin.ru/eng/>>

Prezident of Russia: Map of visits abroad (2014). [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na <<http://eng.kremlin.ru/visits>>

PRIAL, F.J. (1993): The New York Times: Russia Dusts Off a Long-Unused Security Council Tactic: The Veto. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné na <<http://www.nytimes.com/1993/05/12/world/russia-dusts-off-a-long-unused-security-council-tactic-the-veto.html?pagewanted=1>>

PŘIBÍK, O. (2014): Rusko zakázalo dovoz ukrajinských mlékárenských výrobků. Zemědělec. [online]. [cit. 2014-04-08]. Dostupné na <<http://zemedelec.cz/rusko-zakazalo-dovoz-ukrajinskych-mlekarenskych-vyrobku/>>

PŘIBÍK, O. (2014): Ruský zákaz dovozu vepřového z EU bude řešit WTO. Zemědělský zpravodajský portál. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné na <<http://zemedelec.cz/rusky-zakaz-dovozu-vepraveho-z-eu-bude-resit-wto/>>

Reuters (2014). [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné na <<http://www.reuters.com/>>

ROMANCOV, M. (2014): Rusko je velké, větší, největší a osamocené. Hospodářské noviny [online]. [cit. 2014-04-25]. Dostupné na <<http://dialog.ihned.cz/komentare/c1-62074220-rusko-je-velke-vetsi-nejvetsi-a-osamocene>>



- Rosneft: Annual report 2012 (2012). [online]. [cit. 2013-05-25]. Dostupné na <[http://www.rosneft.com/attach/0/58/80/a\\_report\\_2012\\_eng.pdf](http://www.rosneft.com/attach/0/58/80/a_report_2012_eng.pdf)>
- Rosneft: Crude Oil Exports (2011). [online]. [cit. 2013-05-06]. Dostupné na <[http://www.rosneft.com/Downstream/crude\\_oil\\_sales/gas\\_condensate\\_exports/](http://www.rosneft.com/Downstream/crude_oil_sales/gas_condensate_exports/)>
- ROUSSEAU, CH. (2012): The Tortuous Sino-Russian Arms Trade – Analysis. [online]. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na <<http://www.eurasiareview.com/09062012-the-tortuous-sino-russian-arms-trade-analysis/>>
- SCHNEIDER, O. (2014): Obr na hliněných nohou. [online]. [cit. 2014-04-26]. Dostupné na <<http://respekt.ihned.cz/c1-61975570-obr-na-hlinenych-nohou>>
- SOUKUP, O. (2004): „Lavrovovo“ veto in Asociace pro mezinárodní otázky. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné na <<http://www.amo.cz/publikace/lavrovovo-veto.html>>
- SOUKUP, O. (2014): Rusko nabízí spojencům novou společnou měnu. Jmenovat by se mohla "altyn". Hospodářské noviny. [online]. [cit. 2014-04-23]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/svet-rusko/c1-62073200-rusko-nabizi-spojencum-novou-spolecnou-menu-jmenovat-by-se-mohla-altyn>>
- STIER, G. (2012): Moskva nemá zájem o německé lekce z demokracie. [online]. [cit. 2013-07-22]. Dostupné na <<http://www.ceskapozice.cz/zahranici/evropa/moskva-nema-zajem-o-nemecke-lekce-z-demokracie>>
- The Ministry of foreign affairs of Russian Federation: Article of Russian Foreign Minister Sergey Lavrov “Russia-France, Russia-Europe: partnership horizons” in a special Russian-French edition of the magazine “Russia in Global Affairs” (2013). [online]. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na <[http://www.mid.ru/bdomp/brp\\_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/d0fb2e11e465321144257b76004b92d4!OpenDocument](http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/d0fb2e11e465321144257b76004b92d4!OpenDocument)>
- The Shanghai Cooperation Organization: Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation (2013). [online]. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na <<http://www.secsco.org/EN123/brief.asp>>
- The University of Texas at Austin: World maps (2013). [online]. [cit. 2013-08-05]. Dostupné na <<http://www.lib.utexas.edu/maps/world.html>>
- THOMOVÁ, F. (2013): Politicko–společenská revue Centra pro studium demokracie a kultury: Podivná ruská zahraniční politika. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1875/podivna-ruska-zahranicni-politika>>
- Top Channel TV: Lobbying against TAP in the US (2013). [online]. [cit. 30-03-2014]. Dostupné na <<http://www.top-channel.tv/english/artikull.php?id=7966>>
- TREJBAL, V. (2013): Moskva a Washington vstupují do další doby ledové. Brzké tání se nečeká. [online]. [cit. 2013-07-28]. Dostupné na <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2402471/moskva-a-washington-vstupuji-do-dalsi-doby-ledove-brzke-tani-se-neceka.html>>
- TRENIN, D. (2004): Putin's Neo-Imperial Ambitions. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné na <<http://www.project-syndicate.org/commentary/putin-s-neo-imperial-ambitions>>
- TRENIN, D. (2011): ‘What Russian Empire?’ New York Times, [online]. [cit. 2014-04-08]. Dostupné na <<http://www.nytimes.com/2011/08/24/opinion/24iht-edtrenin24.html>>
- TZB Info: Závislost EU na dovozu zemního plynu z Ruské federace (2013). [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné na <<http://energetika.tzb-info.cz/9979-zavislost-eu-na-dovoze-zemniho-plynu-z-ruske-federace>>

United Nations: Security Council - Veto List (2012). [online]. [cit. 2013-08-03]. Dostupné na <[http://www.un.org/depts/dhl/resguide/scact\\_veto\\_en.shtml](http://www.un.org/depts/dhl/resguide/scact_veto_en.shtml)>

United nations: Security Council - Security Council Resolutions (2013). [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupné na <<http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2013.shtml>>

United States Department of Agriculture: Economic Research Service (2014). [online]. [cit. 2014-04-23]. Dostupné na <[http://www.ers.usda.gov/data-products/food-expenditures.aspx#.U1oXB\\_1\\_uXx](http://www.ers.usda.gov/data-products/food-expenditures.aspx#.U1oXB_1_uXx)>

YHOME, K. (2007): Institute of Peace and Conflict Studies: Myanmar and Russia: Strengthening Ties. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné na <[http://www.ipcs.org/article\\_details.php?articleNo=2256](http://www.ipcs.org/article_details.php?articleNo=2256)>

VOROTNIKOV, V. (2012): Twenty years of Russian-Lithuanian dialogue: results and the outlook for the future. [online]. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na <[http://russiancouncil.ru/en/inner/?id\\_4=92#top](http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=92#top)>

ZALKIN, H. (1995): Alexander Dugin: The Magic Disillusion of a Nationalist Intellectual. [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné na <<http://www.gnosticliberationfront.com/Gnostics.htm>>

ZOLLER, M. (2013): Does China needs Russian gas? [online]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné na <[http://www.amo.cz/editor/image/produkty1\\_soubory/amocz-rp-2013-1.pdf](http://www.amo.cz/editor/image/produkty1_soubory/amocz-rp-2013-1.pdf)>

## 8. SEZNAM PŘÍLOH

### Příloha 1: Export ruského plynu podle krajín

By country of destination (in mcm)	2006	2007	2008	2009	2010	%total 2010
Armenia	..		2254	1629	1551	0.88%
Austria	..	5411	6058	5339	5698	3.23%
Belarus	..	20625	21061	17617	21658	12.26%
Belgium	..	794	852	492	458	0.26%
Bosnia & Herzegovina	..	423	442	234	234	0.13%
Bulgaria	..	3427	3490	2648	2738	1.55%
Croatia	..	1055	1083	1000	1050	0.59%
Czech Republic	..	6800	7500	6683	7460	4.22%
Estonia	..	1003	962	653	701	0.40%
Finland	..	4578	4739	4270	4708	2.67%
France	..	5955	6772	7409	6654	3.77%
Georgia	..	1680	1295	200	200	0.11%
Germany	..	38295	40735	35751	38938	22.04%
Greece	..	3120	2798	2023	2064	1.17%
Hungary	..	7909	8855	7964	6771	3.83%
Italy	..	22667	23486	19999	14805	8.38%
Kazakhstan	..	1798	1495	600	740	0.42%
Latvia	..	1645	1368	1743	1124	0.64%
Lithuania	..	3720	3125	2737	3110	1.76%
Luxembourg	..	308	295	305	327	0.19%
Moldova	..	2715	2725	2035	2035	1.15%
Netherlands	..	4747	5161	3627	4039	2.29%
Poland	..	6855	7783	8166	9756	5.52%
Romania	..	4428	4321	1979	2271	1.29%
Serbia	..	2168	2177	1565	1667	0.94%
Slovakia	..	6220	6266	5834	5965	3.38%
Slovenia	..	572	509	494	496	0.28%
Turkey	..	22752	22962	19473	17575	9.95%

Ukraine	..		1376	22189	36593	20.72%
Kuwait	..			400	90	0.05%
China	..				523	0.30%
Chinese Taipei	..				597	0.34%
Japan	..			6069	8369	4.74%
South Korea	..			1328	3827	2.17%
Other	..	106	121	80	80	0.05%
%Total Production	..	29.70%	29.51%	27.94%	27.72%	
<b>Total</b>	199428	188620	192056	159708	176637	100%

c = confidential; - = nil; ..= not available  
Source: Natural Gas Information © OECD/IEA, 2011

Zdroj: Eurostat 2012 [online]

#### Příloha č. 2: Odlišná cenová politika Gazpromu

	2009	2010	2011	2012
Russia	1,885.0	2,345.5	2,725.4	2,964.2
Europe	7,216.6	7,420.7	9,186.6	10,104.4
CIS and Baltic States	5,483.7	6,416.5	7,802.1	8,016.4

Average gas sales price (net of VAT, excise tax and customs duties), RUB per 1,000 m<sup>3</sup>

Zdroj: Gazprom 2013 [online]

Příloha č. 3: Zahraniční obchod EU-Rusko v roce 2012

**EU27 Member States' international trade in goods with Russia**  
million euro

	Exports		Imports		Balance	
	Jan-Sep 2011	Jan-Sep 2012	Jan-Sep 2011	Jan-Sep 2012	Jan-Sep 2011	Jan-Sep 2012
<b>EU27</b>	<b>78 901</b>	<b>91 101</b>	<b>149 071</b>	<b>156 559</b>	<b>-70 171</b>	<b>-65 458</b>
Belgium <sup>1</sup>	3 424	4 103	6 891	6 262	-3 467	-2 160
Bulgaria	398	418	3 064	3 934	-2 666	-3 516
Czech Republic	2 593	3 492	4 166	4 383	-1 573	-891
Denmark	1 071	1 188	749	525	322	663
Germany	25 267	28 223	27 107	29 571	-1 840	-1 348
Estonia	912	1 123	788	703	124	419
Ireland	389	457	69	67	320	390
Greece	291	336	3 411	3 096	-3 121	-2 761
Spain	1 863	2 166	6 767	6 051	-4 905	-3 886
France	5 447	7 010	10 198	8 663	-4 750	-1 652
Italy	6 868	7 299	12 498	13 911	-5 629	-6 612
Cyprus	15	18	10	11	4	6
Latvia	1 128	1 366	712	886	416	480
Lithuania	2 388	3 035	5 417	5 878	-3 029	-2 843
Luxembourg	160	138	12	3	148	135
Hungary	1 894	1 893	4 589	4 656	-2 695	-2 763
Malta	1	17	3	1	-2	16
Netherlands <sup>1</sup>	5 101	6 135	19 997	22 074	-14 897	-15 939
Austria	2 550	2 953	2 151	2 704	399	250
Poland	4 515	5 585	13 089	15 779	-8 574	-10 195
Portugal	106	137	457	417	-351	-279
Romania	781	762	1 744	1 756	-963	-994
Slovenia	698	828	254	279	443	549
Slovakia	1 469	1 835	4 573	4 375	-3 104	-2 540
Finland	3 888	4 163	8 417	7 606	-4 529	-3 443
Sweden	2 351	2 013	5 279	5 271	-2 928	-3 258
United Kingdom	3 334	4 407	6 659	7 696	-3 325	-3 288
<b>Total Extra-EU27</b>	<b>1 146 474</b>	<b>1 255 327</b>	<b>1 288 393</b>	<b>1 341 007</b>	<b>-141 919</b>	<b>-85 680</b>
<b>Russia / Total</b>	<b>6.9%</b>	<b>7.3%</b>	<b>11.6%</b>	<b>11.7%</b>		

Zdroj: (Eurostat 2012 [online])